

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАТЕРІАЛИ
ХІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

14 травня 2024 р.

м. Суми

Друкується згідно з рішенням вченої ради
навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 9 від 20 червня 2024 р.)

ОРГКОМІТЕТ ТА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова оргкомітету:

Лянной Ю.О. – доктор педагогічних наук, професор, ректор Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Заступник голови оргкомітету:

Кудріна О.Ю. – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної (наукової) роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Подрез Ю. В. – кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Координатори оргкомітету:

Михтуненко В. В. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Члени оргкомітету:

Моцак С. І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Іваній О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Оліцький В. О. – кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Сокирська В.В. – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Жуков О. В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Крупеня І.М. - кандидат політичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Ціватий В.Г. – кандидат історичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Заслужений працівник освіти України.

Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Історико-філософські дослідження молодих учених» (14 травня 2024 р., м. Суми). Суми, 2024. 158 с.

Збірник XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених присвячений важливим питанням всесвітньої історії, історії України, міжнародних відносин, актуальним проблемам історії та теорії держави і права, філософії та культурології.

ЗМІСТ

Базиль Іван	
ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	8
Бойченко Оксана	
ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ СОФІЇ РУСОВОЇ.....	10
Вовк Артур	
ПРАВОСЛАВНІ МОНАСТИРІ ТА ЧЕРНЕЦТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	12
Войтюк Станіслав	
ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО.....	15
Вороня Кароліна	
КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ.....	17
Головач Дарина	
ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ГАЛИЦЬКО- ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	19
Дериземля Поліна	
ЗМІНА ПАРАДИГМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОУСТРОЮ.....	21
Заїкін Павло	
РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА..	23
Іванченко Павло	
ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА ПЕРИКЛА ПРИ АФІНСЬКОМУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ УСТРОЮ.....	25
Іщенко Микита	
КОНЦЕПЦІЯ ПРИНЦЕПСУ В ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІЙ ІДЕЇ ОКТАВІАНА АВГУСТА.....	28
Кабанова Аліна	
РЕЛІГІЙНІ ТА ОБРЯДОВІ ПРАКТИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КУЛЬТОМ ДІОНІСА.....	30
Кармазін Станіслав	
ХАРАКТЕРНІ РИСИ ВІЙН ТА ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ.....	32
Каширіна Ірина	
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ: КАДРОВИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ.....	35

Конопля Діана	
КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР НЕЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ (НАПРИКЛАДІ ДАНІЇ).....	38
Кукуня Павло	
БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ.....	40
Кулібаба Олександр	
ЧИ СТВОРИТЬ ООН МИР?.....	42
Кущ Ярослав	
МИХАЙЛО ЛІТІНСЬКИЙ: СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ.....	45
Левченко Аліна	
ЖИТТЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ ЛУЇ БРАЙЛЯ.....	47
Литвиновська Юлія	
ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО В ІСТОРИЧНИЙ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	50
Лиховоз Дар'я	
ПОЛІТИКА НЕЙТРАЛІТЕТУ ШВЕЙЦАРІЇ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ.....	54
Макуха Анна	
ЖІНОЧА ІСТОРІЯ: ПОНЯТТЯ, ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФЕМІНІЗМУ.....	56
Макуха Анна	
КОРОЛЕВА ВІКТОРІЯ: ВПЛИВ ОСОБИСТИХ ДРАМ НА ПРАВЛІННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ.....	60
Мележик Ярослав	
ДЕКЛАРАЦІЯ АРТУРА ДЖЕЙМСА БАЛФУРА ТА ЇЇ ВНЕСОК У ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	65
Михненко Євгеній	
ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄГИПТУ В 2018-2022 РОКАХ.....	68
Морозова Анна	
«РОЗБИТІ ОБЛИЧЧЯ» СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА.....	70
Нагорна Валерія	
ЕВОЛЮЦІЯ РОЗПИСНОЇ КЕРАМІКИ В ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ.....	72
Никонець Вікторія	
ПРОТЕСТ ПРОТИ ІМПЕРІЇ. ПІДНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТЯГУ НАД КИЄВОМ 1966 РОКУ.....	74
Ніколаїду Елпіда	

КУЛЬТУРНІ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЙ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРСИ.....	76
Оврамець Артур	
ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЛЕМЕН САРМАТІВ ТА ІМПЕРАТОРСЬКОГО РИМУ.....	79
Панченко Микита	
УЧАСТЬ СПЕЦСЛУЖБ США В ОПЕРАЦІЇ «КОНДОР».....	81
Паращенко Денис	
ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ГВІНЕЇ-БІСАУ.....	83
Парфило Богдан	
ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УНР.....	86
Пасєвін Валентин	
ДВОЗНАЧНИЙ ГЕНІЙ: ПРОБЛЕМА МОРАЛІ ТА ЕСТЕТИКИ В ТВОРЧОСТІ ОСКАРА УАЙЛЬДА.....	88
Петрик Тетяна, Петрик Юрій	
ПРОБЛЕМА ПРАВОПИСУ ІМЕН І ПРІЗВИЩ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	91
Петрушенко Юлія	
ФРЕДЕРІК ДУГЛАС – БОРЕЦЬ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ СВОБОДИ У США ХІХ СТ.....	93
Погребняк Данило	
ПРО ІСТОРІОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ КОНСЕРВАТИЗМУ.....	96
Поляков Єтмір	
ПРИЧИНИ СПІВПРАЦІ ІНОЗЕМНИХ ФАХІЦІВ З РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ ПІД ЧАС ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ.....	98
Польшина Ольга	
РОЛЬ США У ФОРМУВАННІ ПОВОЄННОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ.....	101
Покутній Іван	
ВИНАХІД БРАТІВ РАЙТ І ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ.....	103
Прийма Максим	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.....	106
Ровенський Роман	
РОЗПАД АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ НОВИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВ.....	108
Рябуха Сергій	
ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В ПЕРІД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ.....	110

Сапитон Тетяна	
РОЛЬ ГАЯ ЮЛІЯ ЦЕЗАРЯ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ВІЙНІ В РИМІ В 49 – 45 РР ДО Н.Е.....	112
Сиволап Наталія	
«П'ЯТЬ МЕТОДІВ» В РАМКАХ ОПЕРАЦІЇ «ДЕМЕТРІУС».....	114
Синявіна Дар`я	
СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ В 1648-1657 РОКАХ.....	117
Скрипка Дарина	
ЗМІНИ ПОЛІТИЧНИХ КОРДОНІВ КРАЇН ЄВРОПИ ПІСЛЯ І СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	119
Скусинець Анна	
ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ПІДРОСІЙСЬКОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: САНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ.....	121
Соколовська Евеліна	
НІКОЛА ТЕСЛА – РЕВОЛЮЦІОНЕР В ГАЛУЗІ НАУКИ: ВІНАХОДИ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ СВІТ.....	123
Танавський Ігор	
СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РЕСПУБЛІКОЮ ТУРЕЧЧИНА У ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ.....	127
Токар Богдана	
ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИН ТУРЕЧЧИНИ З БАЛКАНСЬКИМ РЕГІОНОМ (2009– 2016 РР.).....	129
Покутній Іван	
ВІНАХІД БРАТІВ РАЙТ І ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ.....	131
Тупик Кристина	
ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ В УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	135
Хандрико Катерина	
ПЕРШІ КРОКИ Г. ОРЛИКА ЯК ФРАНЦУЗЬКОГО ДИПЛОМАТА.....	137
Чертенко Олег	
ЯПОНІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	140
Чумак Владислава	
РОЛЬ ЛІГА НАЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ХХ СТОЛІТТЯ.....	143
Шара Любов	

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЄС: ДОПОМОГА УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	146
Шеренок Ірина УЧАСТЬ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ У ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ДРУГОГО СКЛИКАННЯ.....	148
Шкумат Іван СЕКСУАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА...151	151
Шнайдер Артем ДОКТРИНА ПРИМАКОВА 1990-Х РР., ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РФ.....	153
Hontar Anna THE ROLE OF DIPLOMACY IN CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR IN A SINGLE COUNTRY (USING THE EXAMPLE OF UKRAINE).....	155

Базиль Іван

*студент IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Крупеня І.М.**, к.п.н., старший викладач*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний світ стикається з низкою викликів, які значно впливають на сферу освіти. Від пандемій, таких як COVID-19 до геополітичних конфліктів, освітні інститути переживають найбільші випробування в останні роки. Можна сказати точно, що теперішні способи отримання освіти вийшли на новий рівень розвитку, і вже зараз, з тими технологіями що існують – представити стандартну процедуру отримання освітніх рівнів майже неможливо [3].

Перехід на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 спричинив погіршення якості та доступності освіти, а також загострення низки освітніх нерівностей [1]. На початку пандемії 90% шкіл по всьому світу були зачинені. Кабінетом Міністрів України було прийнято закон «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 9 грудня 2020 р. N 1236 [2]. Весною 2020 року всі навчальні заклади в Україні перейшли на дистанційне навчання. Через кілька місяців в Україні було запроваджено «адаптивний карантин», який передбачав поділ України на зони епідеміологічної безпеки: «зелену», «жовту», «помаранчеву» та «червону». Відповідно до цього заклади загальної середньої освіти постійно переходили з дистанційного на змішане навчання та навпаки, натомість заклади вищої освіти переважно залишалися на дистанційному навчанні [5]. Не дивлячись на складнощі, багато освітніх установ зуміли швидко адаптуватися до нових реалій. Вони впроваджували інноваційні методи навчання, зокрема використання віддалених технологій та інтерактивних платформ. Це дозволило зберегти певний рівень доступу до освіти, навіть у найважчі періоди пандемії. Однак й наразі все ж таки існує загроза, що ці інновації можуть поглибити нерівності в освіті між різними соціальними групами.

Проте, з часом були прийняті заходи для поліпшення ситуації. Уряд спільно з освітніми установами та громадськими організаціями здійснював активні кроки щодо забезпечення учнів та вчителів необхідними засобами для дистанційного навчання. Це включало в себе розподіл комп'ютерів та інших пристроїв, покращення доступу до Інтернету, розвиток цифрових платформ для навчання та інші заходи. Також були проведені навчальні курси для вчителів з використання цифрових

технологій у навчальному процесі. Це допомогло підвищити рівень компетентності вчителів у сфері онлайн-навчання та підготувати їх до викликів, які ставила перед ними пандемія [5]. Хоча були досягнуті певні покращення, все ж дистанційне навчання в Україні продовжує викликати труднощі із-за війни [4], особливо в умовах розрізненості доступу до технологій між різними регіонами країни та соціальними групами. Тому постійне вдосконалення інфраструктури та підтримка освітніх ініціатив є важливими завданнями для подолання цих викликів у майбутньому [6].

Світ також стикається з різними геополітичними конфліктами, які можуть мати серйозний вплив на освіту. Війни та конфлікти призводять до руйнування інфраструктури, евакуації людей та загрози безпеці навчальних закладів [7]. Це ставить під загрозу доступ до освіти для мільйонів людей, особливо в уразливих регіонах світу.

Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах [4]. Не треба забувати, що під час постійних обстрілів страдають й навчальні заклади, від початку повномасштабного вторгнення щонайменше 3793 заклади освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, а 365 із них – зруйновані вщент.

Війна призвела до виникнення питань доступності та безпеки освіти. Багато дітей втратили можливість долучитися до навчального процесу, педагоги під загрозою обстрілів викладали в регіонах, де ведуться або потенційно можуть відбуватися бойові дії [7]. Такі умови потребують серйозного планування освітніх процесів та забезпечення належних умов навчання в умовах війни. Для подолання цих викликів необхідно спільне зусилля з боку урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Забезпечення доступу до якісної освіти для всіх, незалежно від соціального статусу або географічного розташування, повинно бути пріоритетом. Також важливо інвестувати в розвиток та підтримку технологій, що сприяють дистанційному навчанню, щоб забезпечити стабільний доступ до освіти в умовах кризи [3].

Освіта в умовах сучасних викликів, таких як пандемія COVID-19 та геополітичні конфлікти, знаходиться під великим тиском. Проте, ці виклики також відкривають можливості для інновацій та перетворень. Зміцнення інфраструктури освіти, впровадження новітніх технологій та забезпечення рівного доступу до навчання можуть допомогти подолати наслідки цих викликів та забезпечити стале зростання освітньої системи [1].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бетлій О., Джигир Ю. ГО «Ініціатива ХОЛОН». 2021. «Здоров'я та освіта: Як пандемія COVID-19 вплинула на доступ до публічних послуг в Україні».
2. Закон України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 9 грудня 2020 р. N 1236. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantynu-ta-zaprovadzhennya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220>
3. Кремень В.Г. Освіта як запорука миру: шлях до людини. Освіта для миру: збірник наукових праць, Т.1., 2019. С. 13-19
4. Мигаль М. «Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України», 2023.
5. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л. Гриневич, Н. Морзе. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с..
6. Проблеми демографічної кризи в Україні: регіональний аспект / Л. А. Чепелевська, О. П. Рудницький, О. М. Дзюба. Україна. Здоров'я нації. – 2014. № 4. С. 4-5
7. Смаглій К., Кравченко М. Переміщені університети Донбасу як осередки внутрішньої культурної дипломатії. Агора: збірник наукових статей. 2017. URL: https://kennankyiv.org/wpcontent/uploads/2017/06/Smagliy-Kravchenko_Agora_V18.pdf

Бойченко Оксана,

студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Кудінов Д.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ СОФІЇ РУСОВОЇ

Софія Федорівна Русова – відома українська педагогиня, письменниця та громадська діячка, котра здійснила значний внесок у розвиток освітніх методів. Її педагогічна діяльність була спрямована на впровадження та теоретичне обґрунтування екскурсій як методу навчання та виховання. Екскурсії є важливою частиною сучасного освітнього процесу, де все більше уваги приділяється практичному застосуванню знань. Відповідно, ця тема залишається актуальною до сьогодення.

Мета дослідження – з'ясувати роль і значення шкільних екскурсій у навчанні, на основі аналізу наукових публікацій Софії Русової.

Широко шкільні екскурсії як метод навчання в українських закладах середньої освіти було запроваджено в 1880-ті роки. Першими втілити нововведення взялися: Сімферопольська класична і реальна гімназії, Київська перша та Печерська гімназії, Катеринославська та Житомирська гімназії, Сумське реальне училище. Екскурсії також стали частиною навчання в початкових школах [3].

На саме явище екскурсій, а також на екскурсійний метод навчання, звертали пильну увагу педагоги-практики, у тому числі, Софія Русова.

С. Русова вбачала завдання екскурсій у тому, щоб побачити кожне явище в деталях, здивуватися до них і зрозуміти, як вони пов'язані один з одним і з тією сферою, в якій вони виникли. На її думку, діти більше захоплюються явищами природи, тому екскурсії спочатку краще спрямовувати на вивчення світу, з проведенням ботанічних, зоологічних і геологічних досліджень. Екскурсії можна починати з невеликої відстані та не надто складного завдання. Поділяючи думку

свого французького колеги – педагога Е. Бланжернона, – С. Русова зазначає, що перед організацією екскурсії, важливо добре вивчити місцевість, у тому числі, її географічні, геодезичні, сільськогосподарські та інші аспекти. Для ближчого знайомства з природнім середовищем, перед учнями можна поставити такі завдання: з'ясувати, як влаштоване річкове середовище, вивчити зв'язок між комахами та квітами, дослідити життя мурах тощо. Наприкінці мандрівки, коли вже всі відпочивають, учитель може зачитати уривок із якогось твору, де описується досліджувана місцевість. Повернувшись до класу, діти повинні детально описати екскурсію, створити малюнки, ілюстрації та креслення. У молодших класах аналіз екскурсії проводиться в усній формі [3].

У статті «Шкільні екскурсії і їх значення», С. Русова підкреслює, що в даний період шкільна екскурсійна діяльність була добре розвинена за кордоном. Наприклад, у Німеччині мандрівки були обов'язковими для учнів початкових класів. Для першокласників вони проводилися щотижня зранку, для другокласників були обов'язковими 5-6 екскурсій, для учнів третього класу проводили зимові екскурсії від 8–12 годин ранку, аби краще пізнати зимове життя природи. У Франції панувала думка, що шкільні екскурсії дозволяють молоді краще зрозуміти життя, природу та буття людини, тому школярів-екскурсантів радо вітали всюди, куди вони заходили [3].

Повертаючись до українських шкіл, педагогиня звертає увагу на те, що такі речі, як м'який клімат, багаті природні ресурси, економічний потенціал, історичні пам'ятки та багато іншого, сприяють розвитку інтересу учнів до мандрів Україною. С. Русова наводить приклади цікавих місць, розташованих в межах українських губерній, які допоможуть ближче познайомитися з природою України: геологічні крейдяні скелі «Святі гори» й в горішній Десні – Новгород-Сіверськ; Кам'яновугільні шари навколо Бахмута та Слов'яносербська, кам'яна сіль у Бахмутському повіті, фарфорова глина в Глухівському повіті Чернігівської губернії та в Межигір'ї біля Києва; граніт понад Россю, Бугом і Дністром, залізо, аспідний сланець по річках Саксагані й Інгульцю (Кривий Ріг у Катеринославській губернії), гончарство в Опішні Полтавської губернії; щодо ботанічних об'єктів – флора степова (Костянтиноградський повіт), флора лісова (Полісся), флора солончаків, хліба на Полтавщині [3].

Екскурсії мають важливе значення не лише для вивчення географії та природознавства, а й для історичної та соціальної просвіти. С. Русова називає такий напрям екскурсій – гуманітарним. Наприклад, замість того, щоб розповісти про місце, пов'язані з історичними подіями, краще повести учнів до цих місць. Такий метод навчання сприятиме кращому запам'ятовуванню матеріалу, справить сильні враження на учнів і забезпечить їм гарний настрій. Те саме стосується і соціальних наук: засвоєння знань відбуватиметься набагато ефективніше, якщо дати можливість школярам на власні очі побачити як функціонує завод, аніж розповідати їм про це, сидячи в класі [2, с. 73].

Екскурсія є чудовою формою організації занять, але їх слід використовувати правильно, щоб вони не перетворилися на безкорисну розвагу, підкреслює С. Русова. Організуючи екскурсію, необхідно заздалегідь підготувати учнів, аби вони розуміли її мету та знали, на що, перш за все, потрібно звертати увагу. Запис

екскурсантів проводиться за декілька днів до екскурсії, аби вчитель міг розділити їх за віковою категорією та рівнем освітньої підготовки [2, с.73]. Якщо мандрівка розрахована на далеку відстань, важливо подбати про місце ночівлі і харчове забезпечення туристів. У деяких містах є товариства, які спеціально цим займаються, але, на жаль, їх дуже мало в Україні. Одним з таких було «Товариство організацій подорожей учнів Сумського реального училища для ознайомлення з Вітчизною» [3].

Розглядаючи навчальне значення шкільних екскурсій, С. Русова погоджується з точкою зору педагога Е. Бланжернона, який визнає, що шкільні екскурсії корисні для розвитку мови, знань з природознавства, географії та геометрії, а також для здатності порівнювати та робити висновки. Вони дають можливість краще пізнати свою країну, дізнатися про історичне минуле рідного краю, культуру своєї нації та сучасне економічне життя. Екскурсії впливають на громадське виховання: товариські відносини виникають між людьми, які мають одну мету і виконують спільні завдання. Подорожуючи пішки, екскурсанти спілкуються, співають пісні, роблять фотографії – це неабияк зближає колектив [2, с. 73-74]. Екскурсійний метод навчання покликаний виховувати в учнів поважливе та бережливе ставлення до природнього середовища, а також розвиває самостійність, відповідальність і допитливість. Також, екскурсії мають найкращий вплив на здоров'я учнів. Позитивний ефект шкільних екскурсій залежить від педагогічної майстерності вчителя, який може зацікавити аудиторію своєю розповіддю та відкрити широкі горизонти навколишнього світу.

Отже, у своїх наукових публікаціях, Софія Русова акцентує увагу на важливості безпосереднього сприйняття дітьми природи та культурних об'єктів, бо це сприяє не тільки глибшому розумінню навчального матеріалу, але й розвитку їхнього естетичного та емоційного ставлення до природнього середовища. С. Русова наполягає на тому, що екскурсії, стимулюють активність та ініціативність учнів, розвивають їхні дослідницькі навички та здатність до критичного мислення. Таким чином, шкільні екскурсії є не лише доповненням до традиційних форм навчання, але й як невід'ємна частина комплексного підходу до освіти.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Біографія С. Ф. Русової. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/rusova-s-f/biografiya/> (дата звернення: 29.04.2024).
2. Русова С. Музеї. Екскурсії. Позашкільна освіта: засоби її переведення: лекції, читані на позашк. ф-ті Київ. пед. ін-ту: курс лекцій. Київ, 1918. С. 72–74.
3. Русова С. Шкільні екскурсії і їх значення. Світло. 1911. Кн. 8. С. 25–34.

Вовк Артур,
аспірант кафедри історії України
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПРАВОСЛАВНІ МОНАСТИРІ ТА ЧЕРНЕЦТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Зі здобуттям Україною незалежності на початку 1990-х рр. й крахом радянської ідеології та атеїстичної пропаганди серед наукового співтовариства істориків актуалізувалися для дослідження проблеми, на яких десятиліттями лежало табу на глибокі наукові дослідження. Серед таких варто назвати і проблематику вивчення історії православної церкви в Україні та її монастирів. На широке обговорення підіймаються питання ролі монастирів в сучасному суспільстві, їх економіко-правового статусу, здійснюється відновлення старих і відкриття нових обителей.

Православні монастирі в Україні як церковний та соціальний інститут і як феномен культури, має багато функцій та значень. Монастирі завжди були активними суб'єктами політичного, соціального, господарсько-економічного, культурного і духовного життя сучасного йому суспільства. У той же час, в силу їх канонічного призначення, монастирі володіють відносною автономією, відстороненістю від зовнішнього світу, стабільністю та стійкістю їх способу життя. Тому й сьогодні монастирі являють собою щось незмінне в динамічному соціумі.

Православні обителі та чернецтво є невід'ємною частиною релігійної традиції українців. З одного боку, монастирі суттєво впливали на життя і традиції народу, оскільки транслювали православний світогляд, духовні, моральні та етичні цінності. З іншого боку, етнічна культура впливала на організацію повсякденного життя монастирів і вони набиралися досвіду господарсько-побутової і моральної культури оточуючого етносу.

Правове становище монастирів синодального періоду, що припав на ХІХ – початок ХХ ст., визначалося нормативною базою ще ХVІІІ ст. Усі православні обителі було поділено на штатні та заштатні. Штатні отримували кошти від державної скарбниці, заштатні повністю існували за рахунок власних доходів. Штатні монастирі поділи на три класи, різниця між якими полягала у розмірах отримуваних в плати та престижності обителі. У ХІХ ст. класність монастиря засвідчувала його знатність. Окремі монастирі домоглися окладів за особливими штатами, інші ж були возведені класом вище без додаткового окладу [4, с. 64]. Управління першокласними та другокласними монастирям здійснювали настоятелі в сані архімандритів, третьокласними – ігумен. Жіночим монастирями управляли настоятельниці в сані ігумені.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в Києві існувало 10 православних монастирів (7 чоловічих та 3 жіночих), які перебували в єпархіальному управлінні. Серед першокласних монастирів особливе місце належало Києво-Печерській лаврі. Юридичне становище православних монастирів та їх чернецтва визначалося тогочасною нормативною базою Російської імперії. Обителі мали право на

володіння земельними наділами, що відводилися для них казною, однак було заборонено володіти селянами. Монастирі отримані земельні ділянки могли віддавати в оренду, однак не могли здійснювати операції купівлі-продажу. До реформи 1861 р. держава компенсувала штатним монастирям відсутність власних кріпосних селян. У такі монастирі направлялася державна прислуга, що набиралася із державних селян з обов'язком служити 25 років. Однак, після селянської реформи 1861 р. цей рекрутинг було скасовано, а монастирям виплачувалася державна компенсація [5, с. 343–346].

З другої половини ХІХ ст. зростає і чисельність православних монастирів, особливо жіночих. Зокрема, в місті Києві коштом великої княгині Олександри Петрівни Романової у 1889 р. було засновано Покровський жіночий монастир. І це була загальна тенденція. Загалом, в Російській імперії у період 1881 по 1890 рр. вникло 160 нових обителів, переважно жіночих. Якщо станом на 1855 р. їх було 129, то у 1881 р. – уже 183, а у 1902 р. – 362. Чоловічі ж монастирі, які були й за своїм складом значно чисельнішими, ніж жіночі, навпаки, з'являлися рідше. Наприклад, у 1855 р. їх було 463, у 1902 р. зросло до 500 [3, с. 80].

Загалом же, за даними «Всепідданійшого звіту обер-прокурора Святійшого Синода К. Победоносцева по відомству православного сповідання за 1898», на території Російської імперії в 1897 році знаходилося 785 чоловічих та жіночих монастирів. До цього числа монастирів входило 265 чоловічих обителів та пустиней, 163 заштатних чоловічих монастиря, 164 жіночих монастирі та общини, 125 заштатних жіночих монастирів та 68 архієрейських домів [1, с. 227]. Значну роль у поповненні насельників монастирів відігравали міські жителі (купці, містяни і різночинці). Усі разом вони становили третину новострижених ченців та майже половину черниць (46,3%). Вільновідпущених – селян та осіб солдатського звання – умовно можна поєднати в одну групу. Серед чоловіків вона становила 7,2%, серед жінок – 17,8%. Дворянство, як джерело поповнення чернецтва, займало досить скромне місце – 7,3% серед чоловіків та 15% серед жіноцтва [2, с. 93–100]. Основним же станом, що формував чернецтво, було духовенство.

Постриг у чернецтво за тогочасним законодавством дозволявся для чоловіків з 30 років, а для жінок із 40 років. Хоча частими були й відступи від цих правил. Кандидат до постригу не повинен був мати подружніх зв'язків, малолітніх дітей та неоплачених боргів. Знаходження під судом та слідством теж було перешкодою до постригу. Особливий порядок існував для осіб, що належали до податних станів, тобто селян і містян. Вони мали подати відповідний документ від своїх станових товариств та заручитися згодою казенної палати. Тільки після цього питання про звільнення їх у чернецтво вирішувався губернатором [5, с. 432, 435].

Отже, соціально-економічні перетворення та суспільні процеси другої половини ХІХ – початку ХХ ст. сприяли зростанню чисельності православних

монастирів, особливо жіночих. Православні обителі відігравали важливу роль в духовному, соціальному, економічному і культурному житті оточуючого їх етносу. Діяльність монастирів цього періоду піддавалася суворому контролю з боку держави, значну їх частину було включено в державну структуру у вигляді штатних обителів. Соціальний склад чернецтва формували представники різних станів тогочасного суспільства, однак переважну його більшість становило духовенство.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Всеподданнейший отчет обер-прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1898. СПб.: Синодальная типография, 1901. 310 с.
2. О православном белом и черном духовенстве в России. Т. I. Лейпциг: типография Вагнера, 1866. 590 с.
3. Рубакин Н.А. Россия в цифрах. Страна. Народ. Сословия. Классы. СПб.: Изд-во «Вестник знания», 1912. 144 с.
4. Сборник законов о монашестве и духовенстве. / Сост. А.И. Проволович. Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергеева лавра, 1902. 100 с.
5. Свод законов Российской империи. Т. IX. СПб.: Типография Второго отделения Собственно Его Императорского Величества Канцелярии 1876. 572 с.

Войтюк Станіслав,

студент II курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Литвиновська Ю.А., викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО

Серед видатних постатей української історії, які залишили неповторний відбиток у боротьбі за свободу та самовизначення, особливе місце посідає Петро Калнишевський – легендарний кошовий отаман Запорозької Січі. Його життєвий шлях, сповнений героїзму, відваги та безмежної відданості ідеалам козацтва, став яскравим прикладом патріотизму й непохитної волі до перемоги [1, с. 135-142]. Відомий український історик Дмитро Яворницький присвятив чимало уваги вивченню життя та діяльності останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського у своїх працях «Історія запорозьких козаків» [11]. Сучасні дослідники, такі як Валерій Шевчук у книзі «Козацька держава» [12] та Тарас Чухліб у монографії «Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр.» [13], також торкаються постаті Петра Калнишевського, аналізуючи його роль у історії українського козацтва та боротьбі за незалежність.

Як талановитий воєначальник і мудрий державний діяч, Калнишевський відіграв ключову роль у захисті інтересів Запорозької Січі та збереженні її традицій і цінностей у найскладніші часи. Народившись у 1691 році на Чигиринщині, Петро Калнишевський з юних років долучився до козацького руху, що став визначальним у його житті [9, с. 189-190]. Після здобуття освіти в Київській академії, він

приєднався до лав запорозьких козаків, де швидко виявив свої лідерські якості, військовий талант і безмежну відданість справі захисту рідної землі. Калнишевський брав участь у багатьох битвах і походах проти турецьких і татарських загарбників, демонструючи надзвичайну хоробрість, тактичну майстерність і стратегічне мислення [2, с. 33-35].

У 1765 році Петро Калнишевський був обраний кошовим отаманом Запорозької Січі, що стало визначною подією не лише в його особистій долі, але й у історії всього українського козацтва. Як кошовий, він зосередив свої зусилля на зміцненні обороноздатності Січі, реформуванні її адміністративної структури та підтримці традицій і звичаїв запорозького козацтва [5, с. 134-138]. Калнишевський активно боровся за збереження автономії Січі в умовах зростаючого тиску з боку Російської імперії, яка прагнула встановити повний контроль над цією територією.

Одним із найвизначніших досягнень Калнишевського як кошового отамана стала його роль у походах проти кримських татар і турків у 1768-1769 роках [6, с. 84-89]. У цей період розгорнулася російсько-турецька війна, і запорозькі козаки під проводом Калнишевського відіграли важливу роль у бойових діях. Під його керівництвом козацькі загони здобули низку перемог, що значною мірою сприяли успіху російської армії в цьому конфлікті. Калнишевський виявив себе як видатний стратег і тактик, ефективно координуючи дії козацьких формувань із регулярними військами. Крім військових досягнень, Калнишевський приділяв велику увагу внутрішньому розвитку Запорозької Січі. Він ініціював низку реформ, спрямованих на модернізацію адміністративної системи та вдосконалення механізмів самоврядування [8, с. 22-26]. Під його керівництвом було зміцнено економічну базу Січі, розвинуто ремесла та промисли, покращено інфраструктуру. Особливу увагу Калнишевський приділяв підтримці культурних традицій та звичаїв запорозького козацтва, розуміючи їх важливість для збереження національної ідентичності. Проте, незважаючи на свої видатні військові та адміністративні здобутки, Калнишевський зіткнувся з серйозними викликами у ставленні до нього з боку російської влади. Після ліквідації Запорозької Січі у 1775 році за наказом Катерини II, Калнишевський був заарештований і засуджений до довічного ув'язнення в Соловецькому монастирі. Цей акт став трагічною сторінкою в житті легендарного отамана та символізував падіння козацького самоврядування в Україні. Навіть перебуваючи в ув'язненні, Калнишевський не втратив своєї гідності та непохитної віри в ідеали козацтва. Він став символом непокори й боротьби проти імперського гноблення, надихаючи нові покоління українських патріотів на продовження боротьби за національну свободу та незалежність [3, с. 90-94]. Його життєвий шлях і подвиги увійшли до скарбниці українського героїчного епосу, ставши натхненням для творчості багатьох митців і письменників.

Постать Петра Калнишевського набула особливого значення в контексті відродження українського національно-визвольного руху в ХІХ столітті [10, с. 118-122]. Його ім'я стало символом непокірного козацького духу, що не зламався під тиском обставин і залишився вірним ідеалам свободи та незалежності. Діячі українського руху, такі як Тарас Шевченко, Микола Костомаров та інші, звеличували образ Калнишевського як уособлення непереможного прагнення українців до самовизначення.

Постать Петра Калнишевського залишається яскравою сторінкою в історії українського народу [4, с. 117-122]. Як кошовий отаман Запорозької Січі, він проявив себе як мужній воїн, талановитий стратег і відданий захисник традицій козацтва. Своїми звитягами на полі бою, а також мудрим керівництвом та реформаторською діяльністю, Калнишевський зробив вагомий внесок у зміцнення позицій Січі та збереження її автономії в складних історичних умовах. Незважаючи на трагічну долю і ув'язнення, він став символом непокори та боротьби за свободу України, надихаючи нові покоління патріотів на продовження визвольних змагань. Життєвий шлях і подвиги Петра Калнишевського залишаються невід'ємною частиною української історії, уособлюючи героїзм, патріотизм і прагнення до свободи, що є невід'ємними рисами українського духу [7, с. 156-158]. Його ім'я навіки увійшло до пантеону видатних діячів, які своєю працею, боротьбою та самопожертвою зробили вагомий внесок у формування національної ідентичності та державності України.

Вороня Кароліна,

студентка ІV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Тема боротьби України з Росією через віки є глибоко вкоріненою в історії українського народу. З давніх часів український народ демонстрував готовність захищати свою незалежність та культурну ідентичність від зовнішніх втручань, зокрема від Російської імперії.

Протягом історії український народ боровся за свободу шляхом численних випробувань та періодів війн і окупацій. Після отримання незалежності в 1991 році, Україна стикалася з непростими викликами від Російської Федерації, яка намагалася втрутитися в її внутрішні справи та відновити свій вплив у регіоні. І зараз, незважаючи на тиск і агресію, Україна залишається відданою своїм ідеалам

незалежності та демократії. Населення країни продовжує активно виступати проти будь-яких спроб порушення її суверенітету та територіальної цілісності.

Конституція Пилипа Орлика, прийнята в 1710 році, є одним із найважливіших історичних документів для українського народу, метою створення якої було закріплення прав та свобод козацького народу, а також формування незалежної української держави і передбачала створення країни з власними законами, армією та інституціями влади, незалежною від Московської імперії. Вона також закріплювала права і свободи громадян, встановлювала принципи поділу влади та незалежність суду.

Одним із головних положень конституції було створення державних органів, що контролювали б внутрішні та зовнішні справи країни. Пилип Орлик пропонував утворення гетьманської ради, уряду, судової системи та інших інститутів влади. Під контролем гетьманської ради діяв уряд, який відповідав за реалізацію законів та політик, прийнятих радою. Цей орган включав у себе різні міністерства та відомства, які керували різними сферами життя країни, включаючи фінанси, військові справи, зовнішні справи та інше. Конституція передбачала створення судової системи, яка забезпечувала реалізацію правосуддя та вирішення судових справ. Суди були відповідальні за захист прав та свобод громадян, а також за розв'язання конфліктів між різними інституціями та громадянами.[1, с. 1; 3]

Однак, конституція так і залишилась нереалізованою і, незважаючи на це, вона мала значний вплив на подальший розвиток України та українського національного руху.

Цей документ став першою спробою в історії України створити конституційний порядок. Це важливо, оскільки він встановлював принципи поділу влади, гарантував права та свободи громадян і визначав основні положення політичного та соціального устрою країни. Також ця конституція стала символом боротьби українського народу за свою незалежність та державність. Її принципи та ідеї продовжували жити в українському суспільстві, надихаючи нові покоління на боротьбу за свободу, права та незалежність нашої країни. Не менш важливим є те, що Конституція Пилипа Орлика не лише вплинула на подальший розвиток України, а й стала важливим елементом історії правозахисного та конституційного руху в Європі. Вона була однією з перших спроб створення моделі конституційного устрою в східноєвропейському контексті.[2, с. 29-30]

Отже, хоч ця конституція і не стала діючим законом, вона залишається важливим символом національної боротьби за незалежність та державність України, і мала значний вплив на подальший розвиток українського суспільства та політики.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Дробязко Н. Конституція Пилипа Орлика. "Слово "Гетьманської столиці". № 2(89). С. 8.

2. Іванов С. Філософсько-правова рефлексія Конституції Пилипа Орлика як феномену європейського права. Філософські та методологічні проблеми права : наук. журнал. № 2(20). Київ, 2020. С. 154.

3. Конституція Пилипа Орлика. URL: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата звернення 07.05.2024)

Головач Дарина,

студентка II курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Литвиновська Ю.А., викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Галицько-Волинська держава була однією з найбільших держав середньовічної Європи і відіграла важливу роль у міжнародній політиці, тривалий час відбиваючись від великих армій Золотої Орди і захищаючи Європу від їхніх навал, а також сприяючи державотворенню в Україні. Дослідження широкого кола дискусійних питань, пов'язаних з етнополітичною передісторією та історією Галицько-Волинського регіону, висвітлюється у працях Леонтія Войтовича. Його численні публікації з цієї тематики зібрані у збірнику «Галицько-Волинські етюди»[6] та трьох монографіях, присвячених галицько-волинським правителям Данилу Романовичу та Леву Даниловичу. Цікавими є також численні розповіді Л. Войтовича про генеалогію династії Романовичів [7]. Це не єдина тематика досліджень Л. Войтовича про Галицько-Волинське князівство. Серед історичних постатей цього періоду він також зосереджує увагу на постатях князя Юрія Любовича та королеви Марії Любич, зовнішніх і внутрішніх відносинах правителів Галицько-Волинського князівства. В останні роки дослідження університетських істориків з історії Галицько-Волинської держави дозволили повному поглянути на середньовічну історію України та Східної Європи, особливо на розвиток державотворчого процесу в регіоні.

Під час феодального поділу Київської Русі наприкінці XII-XIII ст. південно-західні землі згодом стали територією сучасної України. Південно-західні землі пізніше стали територією сучасної України, та входили переважно до складу чотирьох великих князівств: Київського, Переяславського, Чернігівського, Галицько-Волинського. Закарпатська Русь була завойована угорськими феодалами в середині XI століття. Вона була воз'єднана з іншими українськими територіями в 1945 році. Київ залишився найважливішим містом у центрі князівства, але повністю втратив своє значення як столиця князівства. Переяславське князівство не мало повної політичної незалежності. Воно мало тісні відносини з Київським князівством. Воно відіграло важливу роль в українській політиці. Чернігівське князівство

відіграло важливу роль в українській політиці. Причини цього були наступні: воно виходило зі своїх економічних та етнополітичних інтересів по відношенню до центральної України, воно виступало своєрідним буфером між Україною та північним сходом. Однак через міжусобиці між князями та набіги ворогів Чернігівське князівство було розділене на багато уділів. Відсутність надійних оборонних периметрів зробила українську територію вразливою для нападів з північного сходу та степу. Через одночасну активізацію нападів північно-східних феодалів та кочівників.

Тому ці території не могли слугувати інтегруючими центрами для української держави, що формувалася [1, с. 29]. Цю роль поступово перебрала на себе південно-західна частина країни. Цей регіон знаходився далеко від основних кочових шляхів і був захищений від ворога Карпатськими горами. Захищена від ворогів Карпатськими горами і лісами, вона була розташована на перехресті важливих торговельних шляхів, що з'єднували схід і захід. У 1097 році галицькі землі були відрізані від Києва. Князі Василько, Володар і Рюрик Ростиславичі (онуки Ярослава Мудрого) правили Галичиною протягом наступних 25 років.

Найбільше зміцнення Галичини відбулося за часів правління Ярослава Осмомисла (1153-1187 рр). Він придушив опір місцевих бояр і захопив придунайські землі. Окупував Дунайський басейн. Територія Галицького князівства простягалася до північно-східних схилів Карпат. Були досягнуті східні схили Карпат, верхів'я річок Дністра, Плутона і Серету та Чорного моря. Боротьба за зміцнення Волинського князівства була нелегкою, і в якийсь момент своєї історії воно перетворилося на конфедерацію дрібних удільних князівств: після смерті Мстислава Ізяславича Волинського в 1170 р. воно стало називатися Волинським князівством Мстислав Ізяславич помер у 1170 р., і Волинь була поділена між його синами: Роман правив у Володимирі, Володимир – у Бересті, Святослав – у Червені, а Всеволод – у Белзі. Лише наполеглива об'єднавча політика Романа Мстиславича забезпечила єдність Волинської держави [2, с.76]. Найбільшої могутності Галицьке князівство досягло за князювання сина Володимира - Ярослава Осмомисла (батька Ярославни у «Слові о полку Ігоревім»). Територія простягалася на південь вздовж Дністра до пониззя Пруту і Дунаю, і навіть пониззя Пруту і Дунаю були певним чином пов'язані з Галичиною. Зростало значення Дністра у міжнародній торгівлі, що сприяло розвитку міст князівства. Галицькі князі підтримували дипломатичні відносини не лише з сусідами, але й з Візантією та Священною Римською імперією, мали авторитет на міжнародній арені. Після смерті Ярослава Осмомисла в Галичині розгорілася запекла боротьба за престол.

Народженню і піднесенню Галицько-Волинського князівства сприяло його вигідне географічне положення. Воно знаходилося на перехресті важливих торговельних шляхів і було менш вразливим до набігів кочівників. Віддаленість від

Києва означала меншу залежність від центральної влади. Більше того, той факт, що Галичина і Волинь були єдиним князівством, дозволив їм об'єднати свої армії проти сусідніх польських та угорських вторгнень, а пізніше проти монгольських набігів і наступу хрестоносців. На піднесення Галицько-Волинського князівства також вплинула енергійна політика князя Романа Мстиславича та князя Данила Романовича (Галицького), чії багаті поклади солі, родючі ґрунти та розвинуті ремесла сприяли розвитку торгівлі та економічному зростанню на цих землях.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Котляр М. Ф. Історія України в особах: Давньоруська держава. К., 1996. 239 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. К., 2006. 676 с.
3. Яковенко Н. М. Нарис з історії України від найдавніших часів до кінця XVIII ст. К.: Генеза, 1997. 324 с.
4. Котляр М. Галицько-Волинська Русь у XIII ст. *Київська старовина*. 1999. № 6. С. 3–15.
5. Войтович Л. Друга Галицька династія. Загадки і проблеми досліджень. *Пам'ять століть*. 2002. № 5. С. 35-48.
6. Войтович Л.В. Галицько-волинські етюди. Біла Церква: Вид. О. Пшонківський, 2011. 220 с.
7. Войтович Л.В. Генеалогія династій Рюриковичів і Гедиміновичів. Київ: Таурус, 1992.

Дериземля Поліна,

*студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Крупеня І.М.**, к.п.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ЗМІНА ПАРАДИГМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОУСТРОЮ

Протягом другої половини ХХ століття держави, спираючись на геополітичні побудови та геостратегічні підходи, створювали союзи та блоки, встановлювали сфери впливу, розробляли концепції міжнародної та національної безпеки, обґрунтовували військову політику та стратегію. Відповідно, зовнішня політика і стратегія держав ґрунтувалися на геополітичній парадигмі міжнародних відносин. Суть цієї парадигми полягала в захисті національних інтересів, який розглядався як неприпустимість стороннього втручання у внутрішні справи, забезпечення непорушності кордонів -як політичних, так і економічних, а також на відстоюванні певних ідеологічних поглядів.

Вся різноманітність концептуальних трактувань зводиться до формування світового порядку в трьох основних підходах: політологічного, соціологічного, організаційного. В рамках першого – політологічного підходу, визначається, що організаційна структура світового порядку є системою норм міжнародного права та звичаїв, які розробляються міжнародними інститутами (організаціями) та

інтеграційними угрупованнями. Задля ефективної діяльності останньої країни повинні поступитися частиною свого національного суверенітету [2]. З іншого боку, ініціатором формування світового порядку можуть виступити також інтеграційні об'єднання.

Другий підхід у формуванні світового порядку – соціологічний (структурний). Відповідно до такої системи, управлінські функції в ній здійснюються одними представниками соціуму над іншими, проте одночасно проповідуються ідеали свободи особистості. Таким чином, необхідною передумовою функціонування соціальної міжнародної системи є громадський порядок, тобто певна форма організації соціуму, що регулюються на основі певних норм (наприклад, правових) і цінностей (наприклад, культурних, етичних тощо).

Третій підхід становлення світового порядку – організаційний. Відповідно до останнього, стан структури світової системи, виступає показником її стійкості та змін; стабільності чи «революційності», співробітництва чи конфліктності, що виражається через дію законів функціонування та трансформації системи[1]

Виклики та загрози, які виникають у міжнародному середовищі із-за трансформації під впливом глобалізації світового порядку, зумовлюють необхідність належного управління міжнародними відносинами. Сучасний світовий порядок – це фіксований спосіб регулювання та стан міжнародних відносин в середовищі, де є і продовжують виникати десятки суверенітетів зі своїми системами цінностей, устремліннями. При цьому дія однієї держави на міжнародній арені, як правило, зачіпає інтересах інших, особливо сусідів, а найбільш чутливою є сфера безпеки.

Консервативне політичне мислення ототожнює світовий порядок з ситуацією статус-кво, а ліберали схильні розглядати світовий порядок у контексті еволюції міжнародного співтовариства в світове глобальне суспільство. Водночас, як правило, той чи інший світовий порядок забезпечує досягнення низки цілей співтовариства держав, які для них є необхідними та життєво важливими, а також загальних для всіх цілей.

Критичним залишається розбіжність світової спільноти в питанні забезпечення миру. Кількість локальних конфліктів, у які задіяні в тому числі наймогутніші держави світу щороку зростає, але найбільше занепокоєння викликає збільшення конфліктів на політичному підґрунті [3], про що свідчать дані ООН. Відповідно, це наштовхує на думку, що міжнародні організації та різноманітні системи колективної безпеки, що були сформовані за ініціативною найбільш впливових гравців, зменшили свою ефективність й не здійснюють свого прямого призначення – бути «щитом» для ключових учасників об'єднання у випадку нападу іншого актора міжнародних відносин [4].

Р. Хаас визначає міжнародний порядок як комплекс зусиль різних держав, спрямованих на те, щоб не допускати використання військової сили задля досягнення зовнішньополітичних цілей [5]. Поряд із визначальною роллю суверенітету, що робило держави самостійними учасниками міжнародних відносин, гарантувалося й право «на рівних» взаємодіяти з будь-яким іншим учасником, тобто, мати рівні права в доступі до загальнолюдських ресурсів, універсальних норм, справедливих та чесних правил. Відповідно, для періоду двоблокового протистояння цього було достатньо й навіть вважалося суттєвим прогресом в забезпеченні стабільного розвитку людства. Саме тому світопорядок ХХІ ст. абсолютно є крихким, розхитаним, без відчуття опори.

Роль міжнародного права та захист прав і свобод громадян поступово втрачає свою чітку форму. Ідея третьої хвилі демократизації та «кінця історії» не виправдала себе, оскільки демократія не стала універсальним рішенням для всіх проблем людства та не забезпечила стабільний політичний порядок. Нації та громадянські спільноти вимагають змін у принципах та правилах, які гарантують їхні права на свободу висловлювання, віросповідання, комунікацію та реакцію на події на локальному та регіональному рівнях. Спільний консенсус щодо легітимності стає єдиним правилом, яке дозволить країнам спільно будувати «новий світовий порядок» у ХХІ столітті.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Молчанова Е., Ковтонюк К. «Концептуальні засади становлення та розвитку нового світового економічного порядку». *Міжнародна економічна політика*. 2018. № 1. С. 144–170. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/26273> (дата звернення: 04.05.2024).
2. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол.: Л.В.Губерський (голова) та ін.]. К.: Знання України, 2004. Т.2. 797 с.
3. World Humanitarian Data and Trends. 2017. URL: <https://interactive.unocha.org/publication/datatrends2017/> (дата звернення: 04.05.2024).
4. Міщенко Алла Новий світовий порядок: міжнародний дискурс. *Міжнародні відносини теоретико-практичні аспекти*. Випуск 6. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/347878403_NOVIJ_SVITOVIJ_PORADOK_MIZNARODNIJ_DISKURS (дата звернення: 04.05.2024).
5. Haass R. Rozkhytanyi svit. Zovnishnia polityka Ameryky i kryza staroho ladu [A World in Disarray. American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order]. 2019. Translated from English by M. Klymchuk. Kyiv: Osnovy, c 47.

Заїкін Павло,

*студент I курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Крупеня І.М., к.п.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

У сучасному світі, де права людини є фундаментальними для забезпечення гідності та свободи особистості, важливо розуміти, як ці концепції розвивалися та формувалися протягом історії. Вивчення історії держави і права відкриває перед нами багатогранний процес еволюції прав людини, від давніх цивілізацій до сучасних міжнародних договорів.

Права людини є фундаментальними моральними принципами, які визначають стандарти поведінки та регулярно захищаються на муніципальному, державному та міжнародному рівнях. Вони вважаються невід'ємними та притаманними всім людям, незалежно від їхнього віку, етнічного походження, місцезнаходження, мови, релігії чи інших статусів.

Історія прав людини сягає далеко в минуле, з одним з перших документів, що містив зобов'язання суверена перед своїм народом поважати певні юридичні права, була Magna Carta або «Велика хартія вольностей» [1]. З того часу, концепція прав людини розвивалася, включаючи різні генерації прав, починаючи з громадянських та політичних прав, які формувалися протягом XVII-XVIII століть, до економічних, соціальних та культурних прав, які стали важливими у XX столітті. Віденська Декларація про права людини підкреслює, що усі права людини є універсальними, неподільними, взаємозалежними, і пов'язаними між собою [3].

Сучасна концепція прав людини включає універсальність та егалітарність, що означає, що вони однакові для всіх і застосовуються скрізь. Вони вимагають емпатії та верховенства права, накладаючи на людей зобов'язання поважати права інших.

Починаючи з античності, де великі мислителі, як Сократ, Платон та Аристотель, заклали фундамент для ідей справедливості та рівності, людство постійно розвивало поняття прав людини. Ці ідеї були втілені в життя через релігійні доктрини середньовіччя, які визначали моральні обов'язки та права. Магна Карта, яка обмежила владу монарха та надала права аристократії, стала першим кроком до визнання індивідуальних прав [1].

У середньовіччя, права людини були тісно пов'язані з релігійними віруваннями. Церква мала значний вплив на юридичні та моральні норми суспільства. Магна Карта, яка була підписана королем Іоанном Безземельним, стала важливим документом, що вперше в історії закріпила певні права та свободи для широких верств населення, не лише для аристократії [1]. Протягом Ренесансу та Просвітництва, філософи, такі як Джон Локк та Жан-Жак Руссо, розширили ці ідеї, вводячи поняття природних прав, які належать кожній людині від народження. Це призвело до формування основних декларацій прав людини в новітній час, таких як Американська декларація незалежності [2] та Французька декларація прав людини та громадянина [5], які закріпили права на свободу, власність та безпеку.

У новітній час, після бурхливих подій Ренесансу та Просвітництва, було прийнято ряд важливих документів, що закріпили права людини. Американська

декларація незалежності проголосила право на життя, свободу та прагнення до щастя [2]. Французька декларація прав людини та громадянина встановила, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїх правах [5]. Ці документи стали каменем віхи у розвитку прав людини, заклавши основу для сучасних міжнародних стандартів та законодавства. У сучасному світі, міжнародні організації, особливо ООН, відіграють ключову роль у захисті та просуванні прав людини [4]. Вони стали особливо важливими в контексті глобальних конфліктів, де захист цивільного населення та біженців є пріоритетом. Ця неперервна історія розвитку прав людини підкреслює їх універсальність та необхідність для всіх людей.

Історичне значення прав людини не можна переоцінити. Вони слугували основою для розвитку сучасних демократичних суспільств та міжнародного права. Від античності до сьогодення, права людини відіграли ключову роль у формуванні політичних, соціальних та юридичних систем, які ми знаємо сьогодні. Майбутнє прав людини виглядає обнадійливим, але водночас стоїть перед багатьма викликами. Зростання глобалізації, технологічний прогрес та міжнародні конфлікти вимагають постійного оновлення й адаптації прав людини. Це включає захист цифрових прав, боротьбу з дискримінацією в усіх її формах та забезпечення, щоб нові технології та глобальні зміни не порушували основні права і свободи.

Сучасні суспільства повинні не тільки оберігати встановлені права, але й розвивати та впроваджувати їх у відповідності до нових вимог світу. Ефективність та актуальність прав людини для кожної індивідуальності, без урахування її походження чи соціального статусу, вимагає спільних зусиль громадян, держав та міжнародних інституцій.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Magna Carta або «Велика хартія вольностей» 1215 року. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/England/Housing>
2. Американська декларація незалежності. 1776. *Громадянська Освіта*. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=946555693>
3. Віденська декларація та програма дій від 25 червня 1993 року. *Національний екологічний центр України*. URL: <https://necu.org.ua/videnska-deklaracziya/>
4. Загальна декларація прав людини. ООН. 1948. *Інститут енциклопедичних досліджень НАН України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=15128
5. Французька декларація прав людини та громадянина. 1789. *Циклоп - енциклопедії та словники*. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/1031/58/1/4/#8983>

Іванченко Павло,
студент I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА ПЕРИКЛА ПРИ АФІНСЬКОМУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ УСТРОЮ

Феноменальність афінської демократії демонструє неймовірний рівень розвитку полісу та розуміння місцевих політичних діячів як ефективно та якісно керувати державою, маючи постійний розвиток та більшість задоволеного населення, яке одночасно виступає як законодавчий, виконавчий та правоохоронний орган влади. Стрижневу роль у над'якісному функціонуванні афінського демократичного устрою відіграв Перикл, період правління якого називають "золотим століттям Афін" та характеризується революційними на той час рішеннями щодо управління державним утворенням. Вже від народження Перикл мав усе необхідне для того, щоб прожити як впливова людина, оскільки по батьківським лініям походив з поважних родів, сам він був з філи Акамантидів. Сміливими діями поклав край тиранії, дав афінянам закони і встановив державний лад, який мав мішану форму з метою забезпечити згоду й добробут громадян. Ймовірніше за все, завдяки настановам своїх учителів, Перикл засвоїв високе мислення і піднесеність мови, вільної від дешевого й низького блазенства, а вираз його обличчя став поважним, хода – тврівноваженою, одяг – скромним і незворушним навіть при схвильованій промові, голос розміреним, що допомагало справляти враження на аудиторію. [5, с. 6-8].

Спочатку Перикл боявся народу та політичної діяльності, на що є декілька причин, одна з яких полягає у схожості манери мовлення, що нагадувало жителям про Пісістрата, який був тираном часів свого правління. Також Перикл боявся остракізму, оскільки походив зі знатних родів, був багатим та мав впливових друзів. Проте на війні він заявив про себе як про хоробру людину, яка не цурається небезпек. На початку своєї кар'єри Перикл немовби залишав себе "на десерт", намагаючись не набридати місцевим жителям, виступати рідко та по суті справи, з'являвся не на кожні народні збори, проте відвідуванням важливих заходів не нехтував. На початку кар'єри міг діяти через своїх друзів чи ораторів. [5, с. 9-10]

За часів Перікла в Афінах вже не було царів, вся влада належала самим громадянам. Верховним органом Афінської держави були народні збори. Вони відбувалися на головному майдані міста – Агорі. На збори приходили всі афінські громадяни, яким виповнювалося 20 років. За законами Перікла громадянами вважалися лише ті люди, в яких батько й мати були корінними афінянами. Переселенці та раби на збори не допускалися. Прийняті на зборах закони викарбовувалися а мармурових плитах і встановлювалися на Агорі, щоб кожен міг з ними ознайомитися [4].

Рада п'ятисот була вищим органом виконавчої влади та державного контролю в Стародавніх Афінах. Її члени, відомі як булевти, обиралися в демах та

розподілялися порівну між 10 філами. Увесь склад Ради ділився протягом року на 10 секцій по філах. Геліея, або суд присяжних, також мала важливе значення у судовій системі Стародавніх Афін. Заснована архонтом Солоном у VI ст. до н.е., вона була реформована Ефіальтом у середині V ст. до н.е. та отримала нові функції за часів правління Перикла. Геліея складалася з 6000 членів, які обиралися з числа усіх громадян, що досягли 30 років, і розподілялися на 10 колегій або дикастерій. Вона розглядала скарги на рішення інших судових інстанцій, була першою інстанцією у найважливіших справах, включаючи державні і посадові злочини. Вибори до ради 500 та суду присяжних відбувався жеребкуванням, щоб кожен громадянин мав однакові шанси отримати посаду. Важливі державні, судові та військові посади займали тільки евпатриди (родоплемінна верхівка), що призвело до відокремлення публічної влади від населення. Так, Рада старійшин перетворилася в аристократичне зібрання, яке ніхто не обирав і яке ні перед ким не звітувало. Воно засідало на горі бога війни Ареса і тому називалося Ареопагом [1].

Перикл проводив активну соціальну та економічну політику, спрямовану на зміцнення впливу та підтримку популярності серед народу. Він регулярно організовував різноманітні заходи. За його керівництва місто здійснює вагомі будівельні проекти, що приносять величезну славу Афінам та сприяють економічному розвитку, але аристократи називали таке рішення марнотратством. Ці заходи спрямовані на зміцнення підтримки серед населення та економічного розвитку міста. [2, с. 98-99]

Як стратег Перікл славився насамперед своєю обережністю: він ніколи не рвався непередумано до битви, якщо вона була зв'язана з великим ризиком і результату її не можна було передбачити. Він не наслідував і не брав собі за зразок тих полководців, які домагалися блискучого успіху ризикованими діями і ставали предметом загального подиву. Перікл постійно говорив своїм громадянам, що, наскільки це залежить від нього, вони завжди будуть жити в мирі. [5, с.21]

Смерть Перикла стала для Афін катастрофою, тому що до влади прийшли відверті “популісти” і “демагоги”, які досить скоро відійшли від так званої «великої стратегії Перикла», метою якої було виснаження супротивника і уникання авантюрних військових операцій, що в решті-решт привело до нищівної поразки у Пелопоннеській війні зі Спартою, яка стала новим гегемоном у грецькому світі [3].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Вар'ян О. О. Судова влада у Давній Греції як інститут формування особистості громадянина // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2013. Вип. 36. С. 229-233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_40 (Дата звернення 30.04.2024)
2. Історія Стародавньої Греції. Хрестоматія. Посібник для студентів історичного факультету/ Шама Олександр Іванович. Тернопіль: ТНПУ ім.В. Гнатюка, 2015. 256 с.
3. Лук'янюк В. Демократичні реформи Перикла на чолі Афін. Цей день в історії, 2017. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Year=-461> (Дата звернення 30.04.2024)

4. Матвеева Т. Становлення континентальної системи європейського права на прикладі стародавніх Афіні і Спарти. Аналітично-порівняльне правознавство, 2022. Вип. 2. С. 20-26. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261290/257759> (Дата звернення 27.04.2024).

5. Плутарх. Порівняльні життєписи / пер.: Й. Кобов, Ю. Цимбалюк. Київ: Видавництво художньої літератури "Дніпро". 440 с.

Іщенко Микита,

студент I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С.Макаренка

Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент

СумДПУ імені А.С.Макаренка

КОНЦЕПЦІЯ ПРИНЦЕСУ В ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІЙ ІДЕЇ ОКТАВІАНА АВГУСТА

Октавіан Август – військовий та державний керівник, найсильніший імператор Римської імперії з 27 року до н.е. і до своєї смерті в 14 році н.е., двоюрідний онук, прийомний син і спадкоємець Юлія Цезаря, постать доволі відома та вивчена.

Внутрішня та зовнішня політика Октавіана Августа – є предметом наукового дослідження. Утім, залучення нових джерел інформації, вимагає систематизації й узагальнення по кожному з напрямків дослідження, у тому числі, і стосовно внутрішньої та зовнішньої політики. Власне, це й визначає мету даного допису – систематизувати основні знання відносно внутрішньої та зовнішньої політики.

Важливо зазначити, що Октавіан Август вважав, що саме він відновив Римську республіку, хоча він тільки створив нову форму управління державою. Римляни підтримувала нові порядки, бо відчували в них силу, здатну зупиняти повстання рабів і громадянські війни. Нова держава стала називатися Римською імперією [1, с.110]. З того часу всіх правителів Римської держави називали імператорами.

Август започаткував нові посади – префекта Рима і префекта преторіанської гвардії. Префекта Рима призначали з сенаторів, до обов'язків цього посадовця належало наглядати за порядком у місті. Префект преторіанської гвардії командував охороною імператора.

Завдяки сильній армії, Август проводив успішну військову й дипломатичну політику на кордоні Римської імперії. Такими були ділянки вздовж Рейна та Дунаю, там римлянам постійно погрожували германські та інші племена; східні райони Малої Азії і Сирія, де перетинались кордони імперії та Парфянського царства [2, с.75]. Саме в цих регіонах були зосереджені найсильніші групи легіонів. Август намагався оминати масштабних війн, особливо з сильними супротивниками. Він

підтримував складні дипломатичні зв'язки з Парфянським царством. Особливого Успіху Август досяг у 20 році до н. е., коли парфянський цар потребував допомоги римлян та був вимушений укласти вигідний Августу договір, за яким римлянам повертались відібрані легіонні орли, знамена, утвердження у Вірменії ставлення римського царя Тиграна III, він (Август) й надалі підтримував зв'язки з царством, але тримав у Сирії одне з найбільших військових угруповань. Каппадокія була приєднана до імперії, а напівсамостійне Юдейське царство було приєднано до провінції Сирії та туди був посланий римський прокуратор. Римський флот взяв під контроль Червоне море. Август зумів приєднати частину Піренейського півострова та альпійських областей, де були створені нові провінції.

Октавіан Август та його наступники зосредили в своїх руках найвищу військову, цивільну і жрецьку владу, яка вважалася довічною, але не спадковою. Юридично вона була оформлена як сукупність ряду традиційних республіканських магістратур і повноважень, якими імператора «наділяли» сенат і народні збори: принцепс одночасно був і консулом, і цензором, і народним трибуном і верховним жерцем (головним понтифіком).

Таким чином, принцепс отримав наступні права:

- право скликати Сенат та керувати його засіданнями;
- право подавати законопроекти та накладати veto на прийняті сенаторами рішення, право регулярно обиратися на посаду консула;
- право призначати посадовців різних рангів;
- право здійснювати карне, цивільне та жрецьке правосуддя, розглядати питання про помилування;
- право комплектувати армію та призначати головнокомандувачів;
- право оголошувати війну та укладати міжнародні договори; мати власну скарбницю (ераріум) [3, с. 40]

Недаремно Август мав надзвичайну популярність – римляни назвали його найщасливішим принцепсом. Він виправдав їхні надії. Октавіан роздавав гроші плебсу та землі легіонерам, відновлював храми й відбудовував Рим. Він піклувався про звичаї й шанував традиції римлян. Його оспівували поети та історики, звеличували скульптори. Це й не дивно, адже Август був покровителем тих митців, які вміли йому годити. Найулюбленішими поетами за доби Октавіана були Вергілій та Горацій. Зокрема, Вергілій уславив імператора Октавіана Августа, утіливши ідею його божественного походження. Узявши за взірць гомерівську «Іліаду», він написав поему «Енеїда», у якій ішлося про пригоди троянського героя Енея. Після втечі з Трої Еней, нащадком якого і був Октавіан, перебрався до Італії, де заклав нову державу [4, с. 126].

Загалом, зовнішня та внутрішня політика Октавіана Августа – є популярною темою як у вітчизняній, так і в зарубіжній історіографії. Поява нових

документальних джерел інформації, вимагає систематизації й узагальнення по кожному з напрямків дослідження, у тому числі, зовнішньої та внутрішньої політики Октавіана Августа. Саме це й було взято за мету даного допису.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Алешкевич Я.А. Давньоримські громадяни Царського та Республіканського періодів // *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія. 2011. Вип.26. С.108-114.
2. Алешкевич Я.А. Еволюція давньоримських інститутів верховної влади // *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія. 2012. Вип.28. С.71-80.
3. Гуменний В. Л. Східне прикордоння і зовнішня політика Риму у II – на початку III ст. н.е.: стан і перспективи археологічних досліджень. *Вісник Інституту археології*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Випуск 11. С. 36-48.
4. Гуменний В. Л. Храм Марса Месника (Templum Martis Ultoris) та офіційна пропагандасхідної політики Риму в епоху Августа. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2016. Випуск 45. Том.2. С. 124-128.

Кабанова Аліна,

*студентка I курсу спеціальності Історія та археологія
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

РЕЛІГІЙНІ ТА ОБРЯДОВІ ПРАКТИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КУЛЬТОМ ДІОНІСА

Культ Діоніса, бога вина й виноробства, екстазу та руйнівного сп'яніння, урожаю, родючості та театру, знаходить своє коріння у давньогрецькому світі, де він займав важливе місце в релігійному та культурному житті. Міфологічна особистість «зайшлого» бога, принесеного з Фракії, пов'язана з численними легендами та міфами, що охоплюють всі аспекти життя, від землеробства до мистецтва. Фестивалі та обряди, присвячені Діонісу, відбувалися у формі театральних вистав, музичних та танцювальних перформансів, які дарували учасникам відчуття звільнення від життєвих турбот, страху і смутку, а також додавали сил. У різних епохах і на різних територіях цей культ зазнавав змін і адаптацій, але його вплив на суспільство та культуру залишався стійким. Від Античності до Середньовіччя, від Відродження до сучасності, образ Діоніса продовжує впливати на творчість людей у всіх куточках світу.

Зібрані матеріали, на наш погляд, дозволяють розглянути релігійні та обрядові практики, пов'язані з культом Діоніса, для кращого розуміння значення цього бога у давньогрецькому суспільстві та його впливу на розвиток культури та релігії.

Міфи про Діоніса зображають у собі не лише символіку проростання та культури винограду, але й ширший спектр практик, що охоплюють різні обрядові ігри та переодягання, які традиційно проводилися під час періодів зимового та

літнього сонцестояння. Такі свята відзначалися як розгульними веселощами навесні, так і жалобними процесіями взимку, тим самим відображаючи зміни в природі та життєвому циклі [3, с. 137].

В Афінах однією з найважливіших подій було свято квітів, анфестерій, головним обрядом якого було благословення. Він містив в собі відкупорювання глеків з вином під час піфоїгії - першого дня свята, благословення вина перед богом у святилищі Діоніса в Болотах та його подачу кожному учаснику у спеціальному глеку, символізуючи «свято глеків» (Хоес). Крім того, анфестерій мало ще одну важливу церемонію – ритуальний шлюб Діоніса з жінкою вищого жреця Афін, головною метою якого було забезпечення родючості та прихід ранньої весни. Ці обряди відображали важливість вина як символу життєвої сили та весняного пробудження, а також сприяли поширенню та утворенню культу Діоніса серед афінського населення [3, с. 161].

Під час Сільських Діонісій, які відбувалися з грудня на січень, переважно жінки влаштовували нічні культові відправи, виконуючи релігійні танці під світло смолоскипів і під звуки музичних інструментів. Діоніса зображував жрець, який сидів на кораблі з атрибутами бога, а його супутниками були силени й сатири, яких нерідко називали «козлами». Учасники культу, одягнені у звірячі шкіри, виконували різні обряди, включаючи розривання на шматки жертвовної тварини та споживання її сирію, стаючи «вакхами», «вакханами» або «менадами». Готуючись до свята, чоловіки забороняли жінкам статеве життя, що мусило збуджувати їх та підсилувати ритуальну енергію. Ці святкові обряди проходили на спеціальному майданчику, де виконувалися пісні, танці та мімічні дії під керівництвом жерців та хору, що співав пісні Діонісові – дифірамб [2, с. 62-63].

Свята на честь бога Діоніса відіграли вирішальну роль у становленні античної драми як літературного жанру, а також у формуванні її основних видів: трагедії, комедії та драми сатирів. В основі драматичних творів лежали міфічні сюжети, що використовувалися на цих святах. Обрядова драма передувала літературній драмі й включала перерядження та переодягання у маски звірів, духів та мерців. Також обов'язковим елементом культу Діоніса було виконання хором гімнів на честь бога, що з часом стало формою змагань. Таким чином, переодягання, змагання у виконанні дифірамбів та інсценізація міфічних сюжетів на честь Діоніса стали основою давньогрецької трагедії та сприяли розвитку театральної культури у Давній Греції. Театр був державним закладом, організацію театральних вистав брала на себе держава, і драми ставилися тричі на рік у свята на честь бога театру – Діоніса. У часи Перікла публіка навіть отримувала спеціальні «видовищні» гроші, а перед початком вистави відбувалося жертвоприношення Діонісу й проводилося «очищення» глядачів. Початково театр працював лише на свята Діоніса, але згодом почав використовуватися й для інших потреб [0, с. 37, 119-123].

На честь Діоніса влаштовувалися кожні два роки взимку п'яні триатерії, або свята менад, де участь брали лише жінки, і вони влаштовували релігійні танці, такі як кордак, сикінда й еммелія. Серед інших свят було екстатичне «Свято героїні» або «Героїди», де жінки викликали Семелу з'явитися з «пупа Землі» у супроводі «духа весни» Діоніса. Крім того, існували щорічні події, такі як перегони кораблів і перегони жінок (Діонісіад), а також обряд залізання на величезні фали, які вважалися символом самого бога. Усі ці обряди та свята відображали теми екстазу та веселощів, які були характерними для культу бога вина [2, с. 61-62].

Аналізуючи релігійні та обрядові практики, пов'язані з культом Діоніса, стає очевидним, що цей культ займав важливе місце в давньогрецькому суспільстві та культурі. Діоніс, як бог вина, весни, екстазу, родючості та театру, знаходив віддзеркалення у різних аспектах життя давніх греків. Практики цього культу пройшли великий шлях від античних міфологічних переказів до сучасних вистав та святкування. Вони стали не лише частиною релігійного життя, а й сприяли розвитку театральної культури та мистецтва в цілому. Фестивалі та обряди, що присвячувалися Діонісу, були не лише способом відзначення релігійних свят, а й місцем, де люди знаходили втіху та відпочинок від повсякденних турбот. Цей культ не тільки відобразив деякі аспекти природи та життя, а й став джерелом натхнення для мистецтва та філософії. З розвитком цивілізації образ Діоніса зазнавав змін і адаптації, проте його вплив на суспільство та культуру залишається стійким. Він продовжує інспірувати та захоплювати людей усіх епох та країн, надихаючи на нові творчі досягнення та культурні вияви.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Гальчук О. В. Антична література : Навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Київ: Вид. Київського слав'янського університету, 2008. 210 с.
2. Клековкін О. Ю. Античний театр : навчальний посібник для вищих навч. закл. культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації; Київський національний ун-т театру, кіно і телебачення ім. І.К.Карпенка-Карого. Вид. 2-ге, доп. і переробл. Київ: АртЕк, 2007. 328 с.
3. Ларіонова В. К. Історія національних (етнічних) релігій : навчальний посібник Івано-Франківськ: Вид. І. Я. Третяк, 2010. 388 с.

Кармазін Станіслав,
студент ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С.Макаренка
Науковий керівник – Крупеня І.М., к.п.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ВІЙН ТА ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ XX–XXI СТОЛІТТЯ

Війни та збройні конфлікти залишаються однією з найбільших загроз для людства в ХХ–ХХІ століттях. Науково-технічний прогрес збільшує масштаби та руйнівну силу воєнних конфліктів [1]. Дослідження еволюції форм і методів ведення війни у новітній історії має важливе теоретичне і практичне значення для глибшого розуміння природи конфліктів та розробки стратегій протидії.

Основні підходи до вивчення війни та воєнних конфліктів різноманітні. Реалістичний підхід розглядає війну як природний стан людських відносин, зумовлений прагненням до влади та безпеки в анархічному міжнародному середовищі [7]. Ліберальна теорія вбачає причини конфліктів у недосконалості інститутів та працівників співробітництва [10]. Конструктивісти наголошують на формування ідентичностей та інтересів як джерел конфліктів [3]. Історичні підходи простежуються від давніх філософів, таких як Сунь-Цзі, Фуکیدід та Макіавеллі, які розробили ранні концепції війни, до теорії Клаузевіца, Фолларда, Лідделла Гарта в ХІХ–ХХ ст., що вплинули на сучасні погляди [1]. Війна є найвищою формою воєнного конфлікту між державами з використанням усіх можливих засобів, тоді як збройний конфлікт може закінчитися як між державами, так і в середині держави [2].

Класифікація військових конфліктів проводиться за критеріями масштабу (світові, регіональні, локальні), тривалості (затяжні чи блискавичні) та інтенсивності бойових дій [6]. Конфлікти високої інтенсивності передбачають повномасштабне застосування всіх видів збройних сил, середньої – обмежене використання сил, низької – мінімальне залучення військ. Типологія війни за цілями включає територіальні, державно-інституційні, економічні, культурні, ідеологічні війни. Історично концепція війни еволюціонувала від використання гладкоствольної зброї до появи ядерної зброї та високоточних засобів уражень, збільшення ролі економіки, інформації, кібернетичних атак [4].

Перша світова війна (1914–1918 рр.) стала однією з найвідоміших в історії людства. Вона призвела до розпаду кількох імперій, зміни кордонів, революцій та встановлення нового світового порядку. Наслідки для Європи були катастрофічними – мільйони загиблих, руйнування економіки, соціальна нестабільність [7].

Друга світова війна (1939–1945 рр.) була найбільшим збройним конфліктом в історії людства, викликаним агресивними діями нацистської Німеччини та її союзників. Війна охопила велику країну світу, завдала колосальних людських та матеріальних втрат, змінила політичну карту світу [7].

До двох найбільших війн другої половини ХХ ст. належать: війна у В'єтнамі (1955–1975 рр.), арабо-ізраїльські конфлікти, громадянська війна в Анголі (1975–2002 рр.), ірано-іракська війна (1980–1988 рр.), війни на території колишньої Югославії (1991–2001 рр.) та ін. Вони різнилися за причинами, учасниками, методами ведення бойових дій [1].

Після терактів 11 вересня 2001 р. США очолили глобальну війну з тероризмом, розпочавши військові операції в Афганістані (2001–2021 рр.) та Іраку (2003–2011 рр.). Війна мала на меті знищити осередки міжнародного тероризму та повалити режими, які їх підтримували [3].

Ізраїль веде затяжний конфлікт з палестинськими угрупованнями та сусідніми арабськими державами, які запропонують тактику партизанської війни, теракти, ракетні обстріли. Ізраїль відповідає превентивними ударами, блокадою території та силовими операціями.

Хвиля антиурядових повстань у 2010–2011 рр. у низці арабських країн призвела до збройних конфліктів, зміни режимів та посилення ісламського радикалізму. Найбільші конфлікти охопили Сирію, Лівію, Ємен, створивши сприятливе середовище для екстремістських угруповань [3].

Війна в Україні може перерости у затяжний збройний конфлікт з використанням методів гібридної війни. В інших регіонах світу залишаються загрози етнічних, релігійних, територіальних конфліктів, особливо на тлі екологічних та ресурсних викликів.

Дослідження еволюції форм і методів ведення воєнних конфліктів у ХХ–ХХІ ст. дозволяє глибше зрозуміти природу війни, розмістити тенденції її розвитку та розробити ефективні стратегії врегулювання конфліктів і зміцнення світу. З одного боку, зростає руйнівний потенціал сучасних озброєнь, застосовуються асиметричні та гібридні методи ведення війни. З іншого боку, міжнародна співпраця та діяльність організацій, таких як ООН, НАТО, ОБСЄ, забезпечує ключову роль у запобіганні, припиненням та постконфліктному відновленню.

Світовий досвід показує, що лише шляхом діалогу, дипломатії, тиску невійськовими засобами можна досягти стійкого врегулювання конфліктів. Запобігання новим війнам і миробудівництво мають стати перевагами міжнародної політики в епоху глобалізації, коли жодна країна не може відчувати себе в безпеці, поки тривають збройні протистояння в інших куточках планети. Лише об'єднавши зусилля, людство зможе подолати виклики війни і забезпечити стійкий мир.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
2. Воєнна доктрина України від 15 червня 2004 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 390/2012. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/648/2004#Text>
3. Горбулін В. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. Київ: НІСД. 2017. 158 с.
4. Дяченко В.І., Цюрупа М.В., Шумський П.В. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-правова доктрина регулювання збройних конфліктів. К.: Відродження, 2017. 177 с.
5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
6. Костенко Г.Ф. Типи, види військових конфліктів та їх класифікація. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 2, 1999. С. 48-57.

7. Перепелиця Г.М. Військово-політичний конфлікт: методологія дослідження та регулювання. (Автореф. дис. д-ра політ. наук). Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ. 1996 р.
8. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
9. Стратегія національної безпеки України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. *ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ. Офіційне інтернет-представництво*. 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
10. Цюрупа М.В., Ясінська В.С. Основи сучасної політології: Підручник для студентів ВУЗів. Київ: Кондор. 2009 р. 354 с.

Каширіна Ірина,
студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Циватий В.Г., к.і.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка, СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ: КАДРОВИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ

Сучасні процеси глобалізації кардинально впливають на світову політику та інституціональний розвиток міждержавних відносин. Глобалізація, сприяючи інтенсифікації міжнародних контактів, впливає на процеси створення міжнародно-політичних ресурсів і потенціалу для вирішення проблем загальної національної та людської безпеки у світі, а також розвитку світової спільноти на якісно новому рівні. Водночас, стихійність і нерівномірність глобалізаційних процесів, посилення тенденцій до фрагментації світоустрою, відсутність колективного спрямовуючого впливу з боку світової спільноти – обумовлює й посилення конфліктогенності в окремих регіонах, появі глобальних загроз і ризиків, які поглиблюють існуючі, і спричиняють появу нових проблем світової політики, дипломатії та міжнародних відносин [3].

У зовнішньополітичній діяльності сучасних держав діє складний механізм узгодженості інтересів, баланс політичних сил, який забезпечує кожній державі можливість не тільки виживати в теперішньому світі, але й стати важливою частиною загального цивілізаційного процесу сучасності. За умов трансформації системи міжнародних відносин ХХІ століття – дипломатія стає не лише необхідним, але й по суті найбільш ефективним засобом реалізації зовнішньої політики. Ефективне здійснення зовнішньої політики вимагає наявності механізму її правового, фінансового, матеріального та кадрового забезпечення, розгалуженої інфраструктури зарубіжних органів зовнішніх зносин [1; 3; 6].

Міністерство закордонних справ та у справах Співдружності Великої Британії (Форін Офіс) (Foreign and Commonwealth Office) разом із закордонними

дипломатичними представництвами зберігає свою традиційно ключову роль у розробці та здійсненні основних напрямів зовнішньої політики Великої Британії, таких як: підтримання інституціональних і політичних зв'язків з іншими державами; забезпечення участі Великої Британії в міжнародних організаціях та міжнародних інституціях; вирішення проблем глобального характеру; інформування світової спільноти про події у Великій Британії; поширення в глобалізованому світі англійської мови та британської культури; захист за кордоном прав та інтересів громадян Сполученого Королівства та ін. [4, с. 19-36].

Міністерство закордонних справ Великої Британії представляє інтереси Об'єднаного Королівства на міжнародній арені. Форін Офіс Великої Британії працює на забезпечення ефективною та поетапною реалізацією стратегічних пріоритетів (Strategic Priorities, SPs), визначених на початку XXI століття «білою книгою»: «Активна дипломатія для світу, що змінюється: Міжнародні пріоритети Об'єднаного Королівства» («Active Diplomacy for a Changing World: The UK's International Priorities»).

Британська дипломатична служба («Дипломатична служба Її Величності» / «Дипломатична служба Його Величності») володіє монополією в реалізації дипломатичного курсу та підготовці зовнішньополітичних рекомендацій для Британського уряду. Слід зазначити, що Уряд не приймає жодного важливого зовнішньополітичного рішення, не здійснює жодної значної міжнародної акції, без урахування думки професійних дипломатів. У Великій Британії професійні дипломати обіймають 85-90% вакансій оперативного характеру [2, с. 5-12].

Форін Офіс намагається утримати право розробки Стратегії та реалізації зовнішньополітичного курсу держави, але в умовах сьогодення багато міністерств і відомств утворили власні міжнародні відділи. Координація зовнішньої політики і дипломатії здійснюється на рівні Кабінету прем'єр-міністра, у рамках якого працюють різні комітети, які розробляють напрями зовнішньої та оборонної політики, розвідувальної діяльності Великої Британії [4, с. 19-36].

Проте Форін Офіс, завдяки колегіальній системі управління зовнішніми справами, бере активну участь на всіх етапах розробки та прийняття зовнішньополітичних рішень. Такий процес передбачає наступне: детальне обговорення проблеми всіма зацікавленими ланками дипломатичного апарату, а також спеціалістами інших відомств; закритість обговорюваної проблеми до визначеного часу для громадськості та засобів масової інформації (ЗМІ); прагнення вирішувати питання шляхом пошуку компромісів, а заключну думку формулювати на основі консенсусу [1; 5, с. 49-36].

Головним принципом роботи у Форін Офісі є вирішення проблем на якомога нижчому рівні (нижній ланці державної служби). Близько 80-90% проблемних питань вирішуються на рівні департаментів без втручання заступників міністрів –

директорів. Останніх повідомляють лише про найважливіші питання. У випадку непорозумінь між заступниками міністра арбітром виступає постійний заступник міністра. Лише в ситуаціях надзвичайної важливості, які стосуються державної безпеки в процесі розробки рішень беруть участь політичні керівники Форін офісу, включаючи міністра. В інших випадках міністр та його кабінет повністю покладаються на рекомендації професійного дипломатичного апарату [2, с. 5-12; 4, с. 19-36].

Важливою особливістю британської дипломатії є відданість історично встановленим нормам та традиціям. Ще однією ключовою тенденцією на сучасному етапі розвитку британської дипломатичної служби є зростання рівня її відкритості для зовнішнього світу. У ситуації, коли МЗС та закордонні місії перетворюються, по суті, на сервісні підприємства з менеджменту інформації та надання різноманітних послуг власним громадянам та громадянам інших країн, вони не можуть вже зберігати свій традиційний характер ексклюзивних «елітарних клубів» [3; 5, с. 492-504].

Тенденція до більшої відкритості дипломатичних служб у поєднанні з широким застосуванням нових інформаційних технологій спонукало МЗС Великої Британії переглянути свої підходи у сфері захисту інформації [3; 6].

Отже, у 2021-2024 роках у Форін Офіс Великої Британії розпочато цілий ряд нових кадрових реформ, спрямованих на вдосконалення кадрової системи, процесу набору персоналу, навчання, підвищення кваліфікації та просування по службі. Значна увага надається розвитку та посиленню управлінських здібностей персоналу вищих керівних рангів. Для цього вдосконалюються уже існуючі програми навчання та розвитку професійних компетентностей, а також відкриваються нові спеціальні курси.

Сутність позиції Форін Офісу з питань набору та підготовки кадрів дипломатичної служби виражається наступним принципом: *«Дипломатія – це професія, в якій немає чітких меж необхідних знань. Те, що необхідне дипломату, стає відомим і пізнається ним безпосередньо в процесі роботи»*. Незважаючи на відданість історичним традиціям, сучасна дипломатична служба Великої Британії успішно переходить на нові методи роботи та впровадження нового дипломатичного інструментарію, що є важливою складовою в процесі пристосування до нових викликів сучасних міжнародних відносин.

Безперечно, що досвід організації та функціонування дипломатичної служби Великої Британії, її модель кадрового забезпечення, є актуальними для подальшого використання у процесі розбудови та інституціонального розвитку дипломатичної служби України.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Корсунський С.В. Зовнішня політика в епоху трансформацій: як не залишитись на узбіччі історії. Київ, 2020. 256 с.
2. Матвієнко В.М., Яковенко Н.Я. Особливості історичного розвитку британської дипломатії. Актуальні проблеми МВ: ІМВ. К., 2004 Вип.47. Ч.1. С. 5-12.
3. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2024. 336 с.
4. Ціватий В.Г. Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. К., 2004. Вип. 10. Ч. I. С. 19-36.
5. Ціватий В.Г., Аношина Н.-Т. Дипломатична служба і дипломати Великої Британії: історичні традиції, сучасна інституціональна модель (досвід для України). *Україна дипломатична. Науковий щорічник*. Київ, 2011. Вип. 12. С. 492-504.
6. Bjola C., Manor I. *The Oxford Handbook of Digital Diplomacy*. Oxford University Press USA, 2024. 848p.

Конопля Діана,

студентка I курсу спеціальності Право, Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Кучук А.М., д.ю.н., професор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР НЕЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ (НАПРИКЛАДІ ДАНІЇ)

Корупція – це багатогранне та вкрай складне явище, яке пронизує всі сфери суспільного життя та негативно впливає на економіку, політику, правосуддя, бізнес та культуру. У контексті його визначення можна сказати, що корупція полягає у зловживанні владою, посадою чи впливом з метою особистого збагачення або одержання неправомірних пільг [1, с. 49]. Варто наголосити на існуванні різних видів корупційних діянь, кожен з яких має свої особливості та відображається у різних сферах життя суспільства [1, с. 43].

Хабарництво є одним із видів корупції, яке визначається як пропозиція або одержання неправомірної вигоди посадової особи за виконання або невиконання нею своїх службових повноважень. Вимагання визначається як використання переважно (хоча і не обов'язково) погроз або насильства для отримання неправомірної вигоди. Розтрата (привласнення) публічних коштів описується як використання публічних коштів не за призначенням або їх привласнення посадовою особою. Клієнтизм є видом корупції, при якому надаються або одержуються привілеї чи послуги у обмін на політичну підтримку або інші послуги. Фаворитизм описується як надання переваг певним особам або групам осіб без об'єктивних причин. Кумівство (непотизм) описується як надання переваг родичам або друзям при призначенні на посади, розподілі ресурсів або наданні інших привілеїв.

Усі ці види корупції сприяють виникненню невпевненості в правосудді, викривленню економічного конкурентного середовища, погіршенню умов для

бізнесу та загальному падінню довіри до влади та інституцій. Це викликає серйозні соціальні та економічні проблеми, які необхідно вирішувати на рівні держави та глобально, залучаючи всіх зацікавлених сторін та використовуючи комплексний підхід до боротьби з цим явищем.

Корупція – це складний соціальний феномен, що виникає з декількох взаємопов'язаних причин, які відображають глибокі проблеми у функціонуванні суспільства та його взаємодії з владою. Однією з найбільш поширених та важливих причин виникнення корупції є низький рівень довіри до влади. Коли громадяни втрачають віру у те, що влада працює на користь громадян, вони стають більш схильними шукати альтернативні, неформальні шляхи вирішення своїх проблем, що може включати використання різних неправомірних методів для отримання послуг або підтримки від державних структур.

Другою важливою причиною є недостатня прозорість у роботі владних структур. Коли процеси прийняття рішень, розподіл бюджету та проведення закупівель не є чіткими та доступними для громадськості, це створює сприятливе середовище для корупції, оскільки дозволяє посадовим особам вчиняти корупційні дії без відповідальності.

Третій чинник, що сприяє поширенню корупції, – це слабкість верховенства права. Коли законодавство не є належним чином розробленим або не застосовується ефективно, коли органи правопорядку та судова система не здатні ефективно запобігати та покарати корупційні дії, це створює безкарність серед тих, хто зловживає своїми повноваженнями [2, с. 272-275].

Четверта причина виникнення корупції пов'язана з низьким рівнем оплати праці державних службовців. Коли працівники владних структур отримують недостатньо високу оплату, це може спонукати їх шукати додаткові джерела доходу через неправомірні дії, такі як прийняття хабарів тощо.

Нарешті, важливим чинником є недостатня культура чесності та етики в суспільстві. Коли корупція сприймається як норма чи стандартна практика, це призводить до того, що громадяни не відчують моральної або етичної необхідності діяти чесно та справедливо. Таке ставлення може посилювати корупційні тенденції та ускладнювати боротьбу з цим явищем.

Прикладом боротьби корупції в Європі може слугувати Данія. Данія – це держава, яка постійно займає одне з провідних місць у світі за рівнем відсутності корупції за даними Індексу сприйняття корупції від Transparency International [3]. Існує декілька факторів, що сприяли успіху Данії у боротьбі з корупцією. По-перше, це сильна система верховенства права. Другим важливим фактором є прозорість. Державні інституції у Данії діють прозоро, що унеможлиблює приховування корупційних дій. Низький рівень бюрократії у Данії максимально спрощує процеси взаємодії з державними установами, що мінімізує ризики корупції та сприяє

ефективній роботі органів влади. Також, у Данії вживаються інші заходи для боротьби з корупцією, такі як захист свідків корупційних злочинів, програми просвіти, спрямовані на формування нетерпимості до корупції, а також активна участь громадських організацій.

Отже, корупція – це серйозна проблема, яка потребує комплексного вирішення. Не існує універсального шляху протидії корупцією, але досвід Данії показує, що значних успіхів можна досягти за допомогою системних зусиль з боку держави та суспільства. Важливо, щоб боротьба з корупцією стала пріоритетом для всіх гілок влади та щоб до неї активно залучалося громадянське суспільство.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. Право і безпека. 2022. № 1. С. 39-46.
2. Кулакова Н. В. Правові причини та передумови корупційної злочинності. Право і безпека. 2022. № 1. С. 272-275.
3. 2023 Corruption Perceptions Index: Explore the results. Transparency.org. URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2023?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw8pKxBhD_ARIsAPrG45nD-WbYyN3bOIGGANd2vtN27Alvu-MvsDin3vVa-dulUQvkkTwWiBUaAq_QEALw_wcB (дата звернення: 21.04.2024).

Кукуня Павло,

студент I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

БЕРЕТЕЙСЬКА УНІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Берестейська унія та її генеза представляють собою складний комплекс внутрішніх процесів українсько-білоруського православ'я другої половини XVI ст. Серед стереотипів - думка про унію, як винятковий продукт польських та єзуїтських інтриг, егоїзм православного єпископату, пояснення унії та інше [2, с. 7]. В цих умовах частина української православної ієрархії шукала шляхи об'єднання з Римським папою. Це, на їхню думку, мало б допомогти зберегти самобутність української церкви та отримати підтримку могутнього католицького світу.

Перш ніж говорити про основні причини Унії, були кілька факторів, які мали свій вплив і відношення до неї:

1. Візантія впала, тому прийшли політичний, релігійний та духовний занепади. Від цих пір грецькі патріархи стають залежними від турецьких султанів, замість своїх цисарів. Незважаючи на свій негарний політичний стан грецькі патріархи часто відправляються на Русь-Україну по жертви, щоб ними задобрити турецьких султанів. Звісно такий стан матірної Церкви мав великі наслідки для України, зокрема неповага до української церкви, занепад моралі та дисципліни.

2. Створення Московського патріархату спровокувало Берестейську унію, як засіб захисту від Московщини.

3. Рим загоївши рани Керулярієвого роздору і переживши нелегкі роки першої половини другого тисячоліття Католицька Церква після Тридентського Собору висунула свою проти-реформу, поволі загоювала нові рани й верталася до давньої сили.

4. Польща обрала на себе роль носія християнського, католицького духу. Через свою не толерантність до інаковірних та звуження ідеї Христової Католицької Церкви до латинської форми поляки спотворили ідею католицизму на Сході Європи.

5. Переживши разом з народом добу татарського лихоліття та упадок Української державності, Українська Церква перебирає на свої плечі провід народу, і разом з народом переживає тяжкий занепад. Стан всередині Української Церкви і зовнішній наступ на неї з боку польського католицизму викликав відповідну реакцію. На захист України стало міщанство, яке вступило до боротьби. Шляхетська верства була здебільше спольщена, українське магнатство майже перестало існувати [3, с. 92-97].

Берестейська унія 1596 року, яка об'єднала частину православної Київської митрополії з Римо-католицькою церквою, мала складні та багатогранні причини. Причинами Берестейської унії стало прагнення католицької церкви розширити свій вплив і підпорядкувати православних Папі Римському; Річ Посполита вважала єдину віру чинником, що зміцнює державу, і розцінювала унію як перехідний етап до чистого католицизму; православні духовенство і знать намагалися позбавитися нерівноправності з католиками, посилити свої позиції, досягти зближення із західноєвропейською культурою.

Ідея унії та її реалізація на самому початковому етапі проходили в закритому форматі, що призвело до поширення думки про її загадковий характер. Документ про умови унії Київської митрополії з Римо-Католицькою Церквою містив 33 пункти, які описували Київську митрополічу Церкву як самостійну і самодостатню для здійснення своїх функцій [2, с. 11].

Після того, як затвердили артикулі у м. Варшаві, щорічний собор єпископів у м. Бересті прийняв рішення про унію (01.06.1595). Наприкінці листопада 1595 року єпископи Кирило Терлецький та Іпатій Потій вирушили до м. Рима, де й було прийнятті Римським Папою Климентом VIII і передали документи на остаточне затвердження [2, с. 18-19].

Однак, розуміння унії з боку Католицької церкви виявилось зовсім інакшим - об'єднання з Київською митрополічною церквою та з рівноправною Церквою-сестрою на той момент вважалось неприйнятним. Згідно з католицькою еклезіологією, православні могли бути прийняті в лоно Католицької церкви тільки

за максимою "Поза Церквою спасіння немає". Християни візантійської традиції після розколу 1054 оголошені тим, що перебували "поза правдивою Божою церквою", як схизматики. За дорученням папи Артикули були вивчені спеціальною комісією теологів і кардиналів, чий висновок був категоричним: єдність із Католицькою церквою неможлива, адже поза нею ніхто не буде спасенним.

Наслідками Берестейської унії стало утворення Української греко-католицької церкви (УГКЦ) завдяки об'єднанню православної і католицької церкви; українська церква зберегла східні обряди, церковно-слов'янську літургічну мову, вживання старого календаря та право нижчого духовенства одружуватись; визнавалася зверхність римського папи як першоієрарха всієї християнської церкви; православне духовенство, шляхта та міщани зрівнювались у правах з католиками.

Берестейська унія 1596 року між православною церквою на Русі та Римським католицьким папством значно вплинула на подальший розвиток суспільства та релігійного життя у Східній Європі. Ця угода сприяла утворенню Української греко-католицької церкви (УГКЦ), яка злагодила елементи православ'я та католицизму, сприяючи формуванню української ідентичності та культурного розвитку. Проте унія також викликала суперечливі погляди і поділила українське суспільство на сторонників та противників унії. Ця історична подія додала нових аспектів до історії Східної Європи і залишається важливим об'єктом досліджень і розуміння минулого.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Історичний контекст укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління // Матеріали «Перших Берестейських читань» у Львові, Івано-Франківську, Києві / Ред.: Б. Гудзяк, О. Турій. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 1995. 190с.
2. Тимошенко Л. В. Берестейська унія 1596р. Дрогобич: Коло, 2004.
3. Українське релігієзнавство. 2016. № 81-82: Берестейський собор 1596 року в історичній долі українства. 294 с.

Кулібаба Олександр,

*студент II курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ЧИ СТВОРИТЬ ООН МИР?

Від моменту свого заснування в 1945 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) стала символом сподівань на світ без війни, дискримінації та страждань. Її історія - це не лише хроніка політичних подій та міжнародних договорів, але й витоки безлічі ініціатив та ідеалів, що доторкалися сердець та розумів людей у всьому світі. Проте вже десятки років ведуться розмови про те, що насправді ООН

не справляється зі своїми завданнями. Вона, як зазначають критики як мінімум не зупинила війну в Україні та не запобігла черговому загостренню палестинсько-ізраїльського конфлікту, який триває вже понад 70 років[1].

Чи справді ООН представляє собою роздутий бюрократичний апарат? А якщо так, то ця організація взагалі потрібна? Отож, я маю на меті у даній статті, хоч і коротко, але розібрати ці питання.

26 червня 1945 року у Сан-Франциско відбулася міжнародна конференція, де СРСР, США, Великобританія, Франція, Китай та ще 46 держав підписали Статут ООН. Головною метою ООН стало забезпечення справедливості для країн, сприяння соціальному прогресу та забезпечення миру. Попередні дві світові війни забрали життя близько ста мільйонів людей, змінили карту світу та порушили колишні імперії. ООН виникла як спроба зберегти міжнародний порядок у цьому новому світі, враховуючи навчання з помилок Ліги Націй.

Втім, критикувати організацію справді є за що. ООН часто критикується за те, що їй не вдається виконати своє головне завдання - зберігати мир і запобігати війнам. Після створення ООН у XX столітті відбулися десятки конфліктів, і принаймні чотири визнані міжнародно як геноциди: в Бангладеш, Камбоджі, Руанді і Боснії. Деякі миротворчі місії, наприклад у Югославії, Сомалі і Гаїті, не принесли очікуваних результатів, що визнає й сама організація[2].

ООН не змогла вплинути і на ситуацію в Україні, хоча засудила[3] російське вторгнення та проведення "референдумів" на окупованих територіях, РФ було виключено з Ради з прав людини, але це - не зупинило українську війну.

Організацію критикують за повільність, бюрократію та неефективне витрачання бюджету[4]. Наприклад, процес розширення Ради Безпеки триває досить довго: пропозиція виникла ще в 1979 році, а декларацію про можливість розширення прийняли лише через 19 років. Однак розширення досі не відбулося.

ООН не має прямих способів накладати свою волю на країни. Вона може тільки закликати, засуджувати та вводити обмеження, які часто ігнорують багато країн. Наприклад, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї заборонив створення ядерних бомб у більшості країн, але деякі, як Індія, Пакистан та КНДР, не підписали цей документ і розробили свою ядерну зброю.

Втім, справи з Радою Безпеки виглядають краще, оскільки будь-яка країна може звернутися до неї. Цей орган може приймати резолюції, вводити санкції, направляти миротворчі сили і проводити гуманітарні інтервенції, включаючи повноцінні військові операції, для запобігання гуманітарним катастрофам або геноциду. Однак головна проблема полягає в тому, що члени Ради Безпеки голосують відповідно до своїх інтересів, не завжди працюючи на благо світової спільноти. Наприклад, СРСР не проголосував за документ, що засуджував його вторгнення до Чехословаччини в 1968 році[5], а в 1980-1990-х роках США

блокували резолюції, що стосувалися Ізраїлю та Латинської Америки, які були для них незручними[6].

Навіть коли членам Ради Безпеки вдається домовитися про проведення миротворчої операції з метою запобігання або зупинення військового конфлікту, успіх не гарантований[1]. Зібрати та розпочати місію - це складний та тривалий процес. Після прийняття рішення Радою Безпеки спеціальний департамент визначає країни-учасники, проводить оцінку ситуації, публікує резолюцію та призначає командувачів. Потім департамент чекає на розпорядження військ, оскільки ООН не має власної армії (навіть сині каски є солдатами рідних країн). І лише після цього місія вирушає на місце - цей процес може зайняти місяці.

Що з цим можна зробити? Деякі аспекти в ООН не можуть бути змінені, наприклад, невиконання країнами резолюцій Генеральної Асамблеї - це невід'ємна частина міжнародної дипломатії та права. У самій системі відсутні інститути примусу, так як в ООН немає міжнародної власної армії чи жандармів, і навіть якби вони і існували, це могло призвести лише до нових конфліктів. Проте інші реформи є в досяжній відстані. Найбільш актуальна з них пов'язана з Радою Безпеки, яку прагнуть зробити більш справедливою. Вже з 1970-х років пропонується її розширення[7]. Це питання набуло особливої актуальності після терактів 11 вересня 2001 року в США та наступних втручань в Афганістан і Ірак. Світ відчув необхідність у новому світовому порядку, що гарантує міжнародну безпеку.

Миротворчу діяльність ООН також можна реформувати. Міжнародний інститут миру пропонує збільшити кількість військових і цивільних осіб у кожній місії, чітко визначити критерії їхньої ефективності, скоротити бюрократію та зробити роботу миротворців більш прозорою. Деякі з цих заходів уже реалізуються через програму реформ "Action for Peacekeeping", ініційовану генеральним секретарем ООН Антоніу Гутерришем[8].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. As Conflicts Multiply, Peacekeeping Confronts an Identity Crisis: веб-сайт. URL: https://www.nytimes.com/2015/09/17/world/international-peacekeepers-confront-a-crisis-from-within.html?smid=nytcore-ipad-share&smprod=nytcore-ipad&_r=0 (дата звернення: 27.04.2024)
2. Our successes: веб-сайт. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/our-successes> (дата звернення: 27.04.2024)
3. Territorial integrity of Ukraine : defending the principles of the Charter of the United Nations : resolution / adopted by the General Assembly: веб-сайт. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3990673?ln=en&v=pdf> (дата звернення: 27.04.2024)
4. 70 years and half a trillion dollars later: what has the UN achieved?: веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/07/what-has-the-un-achieved-united-nations> (дата звернення: 27.04.2024)
5. Veto in the Security Council (1960–1969): веб-сайт. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/veto-60-69> (дата звернення: 27.04.2024)
6. Veto in the Security Council (1980–1989): веб-сайт. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/veto-80-89> (дата звернення: 27.04.2024)
7. Reform of the United Nations Security Council: A Rope of Sand: веб-сайт. URL: https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1974&context=isp_collection (дата звернення: 27.04.2024)

Куш Ярослав,

*аспірант кафедри історії України
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

*Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

МИХАЙЛО ЛІТІНСЬКИЙ: СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ

Досліджуючи систему освіти УРСР 1920-х – 1930-х років, через призму біографій її представників, варто виокремити постать Михайла Літінського, педагога, громадського діяча, завідувача навчальної частини та помічника семи очільників Сумського державного педагогічного інституту.

Народився Літінський Михайло Григорович 30 серпня 1891 р. у м. Златопіль Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині м. Новомиргород Кіровоградської обл.) у родині дрібного торговця залізним крамом. Єврей за національністю [1, арк. 4].

Після закінчення вищої початкової школи, із 1905 р. екстерном навчався у Златопільській чоловічій гімназії, яку успішно закінчив у 1910 р. Кошти на життя та навчання М. Літінський отримував з викладання приватних уроків. Вищу освіту прагнув здобути у Харківському технологічному інституті (нині Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»), проте через відсоткову квоту для євреїв, вступ був невдалим. Лише у

*Михайло Літінський, 1928 р.
(Фото із фондів музею історії
СумДПУ імені А.С. Макаренка)*

1912 р. він отримав змогу вступити до Київського комерційного інституту (нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) на економічний факультет, який закінчив 18 листопада 1916 р. та отримав звання кандидата економічних наук другого розряду. У 1917 р. вступив на інженерно-будівельний факультет Київського політехнічного інституту. Влітку 1919 р. через

сімейні обставини був вимушений покинути навчання та повернутися до Новомиргорода [1, арк. 2, 4, 5–5 зв.].

Із 18 вересня 1920 р. працював викладачем математики, фізики та економгеографії Новомиргородських трирічних педагогічних курсів, до моменту об'єднання їх, у грудні 1924 р., з Зінов'євськими вищими трирічними педагогічними курсами (нині Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка). Варто відзначити, що у цей час Новомиргородські педкурси очолював Й. Рожновський, з яким М. Літінський мав гарні товариські відносини.

Одночасно з викладацькою роботою М. Літінський перебував на посаді завідувача навчальної частини, голови методичної комісії, члена комітету курсів. Брав активну участь у громадській роботі, обіймав послідовно пост: секретаря комісії допомоги жертвам контрреволюції, голови правління спілки «Робос» (спілка робітників освіти, членом якої був з 15 липня 1920 р.), завідувача комітету допомоги голодуючим, викладача політекономії курсів політичної грамотності районної партійної школи, уповноваженого окружного відділу народної освіти по Новомиргородському району. Із 10 грудня 1924 р. до 1 вересня 1925 р. працював учителем математики та фізики семирічної дослідно-зразкової трудової школи м. Новомиргород [1, арк. 4 зв.].

На запрошення керівника Сумського педагогічного технікуму Йосипа Рожновського (очолював заклад із 1 липня до 14 жовтня 1925 р.), Михайло Літінський разом із дружиною та двома дітьми переїздить до м. Суми. Розпорядженням НКО №31639 від 21 вересня 1925 р. М. Літінського призначено на посаду завідувача учбової частини й викладача математики та фізики вищезазначеного технікуму. З 1 вересня 1930 р. виконував обов'язки доцента математики. Окрім основного навантаження М. Літінський на час відрядження чи тарифної відпустки директора виконував його обов'язки з правом підпису документів [1, арк. 12; 2, арк. 200; 3, арк. 11 зв., 12 зв., 36, 108].

26 серпня 1933 р. під-час «чистки» викладацького складу Сумського педагогічного інституту, М. Літінський отримав «Сувору догану з попередженням», за те, що «... особисто знав дворянське походження викладача К. Осмолівського по роботі в м. Златопіль, а часом не довгої праці в Сумах, не допоміг директору виявити це, із-за особистої дружби висунув його на преміювання в листопаді 1932 р.; Під-час голосування огляду планів мовознавства при неповному складі комісії, як замісник директора затвердив націонал-буржуазну рецензію та плани П. Абрамовича ...; Без відома директора і при відсутності останнього 1/VII [1933 р.] подав до МНК характеристики на викладацький склад, в яких додав несуворі відомості про соціальне походження К. Осмолівського та інших, а також викривив

погляд дирекції на ряд викладачів». Згодом догану було перекваліфіковано на зауваження [4, арк. 23–23 зв.].

Після чергової хвилі репресій в інституті наказом директора І. Семенова від 25 жовтня 1935 р., М. Літінського звільнено з посади завуча, із наступним трактуванням: «У зв'язку з тим, що товариш Літінський, як керівник учбової частини – роботу Інституту не може забезпечити на певній політичній височині, тим більше, що у нього, як керівника математичної кафедри і завуча були вже помилки. Вважаю подальше перебування його в Інституті неможливим, а тому звільнити його з роботи» [5, арк. 50 зв.].

Лише за втручання та розпорядження заступника Народного комісара освіти УРСР І. Хаїта № 13-71 від 13 грудня 1935 р., М. Літінського було залишено на посаді викладача елементарної математики до завершення навчального року [5, арк. 51].

1 липня 1936 р. Михайлу Літінському надано тарифну відпустку та звільнено з Сумського педагогічного інституту [6, арк. 305]. Подальша доля його нез'ясована й залишається предметом майбутніх досліджень.

Безумовно, постать досліджуваної особистості відіграла важливу роль у становленні освітнього процесу, громадської свідомості в УРСР 1920-х – 1930-х років та стала однією з жертв масових політичних репресій епохи сталінізму.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Справа. Літінський М.Г. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 4412. 17 арк.
2. Личные дела преподавателей. 1924–1934. Державний архів Сумської області (далі ДАСО). Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 229. 218 арк.
3. Книга приказов. 1931–1933. ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 234. 112 арк.
4. Книга приказов. 1933–1934. ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 235. 99 арк.
5. Книга приказов. 1935. ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 238. 81 арк.
6. Книга приказов. 1936. ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 239. 356 арк.

Левченко Аліна,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЖИТТЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ ЛУЇ БРАЙЛЯ

У світі, де кожен крок досягнення важливий, ідеї та винаходи, які спрощують життя людей з обмеженими можливостями, мають особливе значення. Одним із незаперечних героїв, який змінив світ для людей з вадами зору, є Луї Брайль. Він не лише винайшов систему письма для незрячих, що стала магістраллю у світі освіти та

комунікацій для мільйонів людей, але й став прикладом демонстрації сили волі, наполегливості і творчого потенціалу людини.

У 1809 році у Франції, у селі Кувре, що розташовувалося приблизно за 40 кілометрів від Парижа, народився Луї Брайль. Його батько, Сімон-Рене Брайль, заробляв на життя, виготовляючи упряж. Маленький Луї, ймовірно, часто грався у батьковій майстерні. Одного дня це призвело до жахливої трагедії: Луї взяв до рук гострий інструмент, можливо, шило, і ненароком вдарив собі в око. Рятунку не було. Проте найжахливішим наслідком стало те, що незабаром інфекція поширилася на друге око. Так маленький Луї, у віці трьох років, повністю втратив зір.

Дитині, яка з'явилася на світ на початку ХІХ ст. у провінційному французькому містечку в сім'ї з вельми скромними статками, це обіцяло далеко не райдужне майбутнє: глузування однолітків, неможливість здобути освіту, а отже, й професію. Як наслідок, злидні, голод, жебрацтво, ізоляція в суспільстві тощо [3, с. 40].

У намаганні допомогти своєму синові, батьки Луї та місцевий священик Жак Паї звернулися до місцевої школи з проханням дозволити хлопцю відвідувати уроки. Луї виявив великий інтерес до навчання та швидко освоював знання. Протягом кількох років він навіть випереджав своїх однокласників і став найкращим учнем у класі. Проте методи навчання, призначені для людей зі здоровим зором, не забезпечували повноцінного розвитку незрячого хлопця. Тому в 1819 році було вирішено відправити Луї до національного інституту сліпих у Парижі.

Для навчання використовувалися спеціальні книжки, створені за допомогою рельєфної системи, розробленої тифлопедагогом Валентином Гаюї. Однак, кількість таких книжок була обмеженою, тому методика викладання в основному орієнтувалася на усне пояснення та сприйняття інформації на слух.

«Наділений здатністю схоплювати все на льоту, життєрадісний, з дивовижним гострим розумом» – так відгукувалися про студента наставники. Освітній курс у навчальному закладі складала уроки грамоти, заняття музикою, математикою, в'язання та ткацтво. Саме тут юнак уперше познайомився з книгами, написаними лінійно-рельєфним шрифтом. Здебільшого навчальний процес ґрунтувався на сприйнятті інформації «на слух», тому наявність друкованих видань такого роду була дивиною. Тут ммолодий Л. Брайль ознайомився з випуклим шрифтом Гаюї та «нічним шрифтом» капітана артилерії Шарля Барб'є, який призначався для читання донесень військовослужбовцями в умовах темряви та мав вигляд дірок, що були пробиті в картоні. «Прочитати» їх можна було за допомогою дотику пальців [3, с. 40].

Згодом система Барб'є була удосконалена Луї Брайлем. Код базувався на клітинках із лише 6 точками замість 12. Це суттєве поліпшення означало, що кінчик пальця міг охопити всю одиницю клітини одним відбитком і швидко переходити від

однієї клітини до іншої. Згодом шрифт Брайля поступово став сприйматися в усьому світі як основна форма письмового спілкування для сліпих людей [1, с. 74].

«Допомогти сотням і тисячам таких, як я, зробивши читання простим і зручним», - зазначав Л. Брайль. Ще у студентські роки у талановитого юнака зароджується новаторська ідея створення системи принципово іншої рельєфно-крапкової писемності, яка б не тільки була оптимальною для дотику, а й відображала всі особливості мови, давала змогу записувати цифри, фізичні та хімічні формули, нотні знаки. До речі, одним із захоплень Луї була гра на музичних інструментах – скрипці, фортепіано, органі, контрабасі [3, с. 40].

Упродовж наступних двох років Л. Брайль працював невпинно, намагаючись спростити свій код. Нарешті він створив удосконалений і простий шрифт, що складається всього з шести точок – три заввишки і дві завширшки. У 1824 році, у віці п'ятнадцяти років, Луї Брайль завершив розробку цієї нової системи шрифту.

У 1829 р. Л. Брайль уперше оприлюднив свою систему в книзі «Способи написання слів, музики і співів за допомогою крапок». У 1837 р. побачило світ друге її видання, а також книга «Коротка історія Франції» брайлівським шрифтом, однак їх було надруковано ручним способом. Перша аналогічна типографська книга вийшла лише 1852 р. після смерті Л. Брайля [2, с. 10].

Спочатку процес друкування книг за Брайлем був доволі складним, проте згодом його вдосконалили, адже система французького тифлопедагога мала значні переваги. Зокрема, він створив таблицю з 63 умовних знаків, складених із крапок, на позначення всіх букв алфавіту, цифр, розділових і нотних знаків, математичних формул. Шрифт дає змогу писати й читати значно швидше, ніж решта попередніх систем. За спостереженнями психолога П. Віллея, вправні читці по Брайлю здатні осягнути приблизно 100–120, а іноді й 200 знаків за хвилину. Для порівняння: здорові люди читають близько 500 знаків за хвилину [2, с. 10].

Оскільки цей код був створений у 1800-х рр. і технології розвивалися, іноді важко зрозуміти його актуальність сьогодні, у ХХІ столітті. Можна припустити, що зі збільшенням аудіотехнологій, таких як персональна допомога, голосовий вивід, аудіокниги та інші електронні технології, незряча людина більше не буде користуватися шрифтом Брайля. Проте, він не втрачає своєї актуальності. Шрифт Брайля можна знайти в найпоширеніших місцях, таких як: знаки громадських місць, на панелях ліфтів, знаках автобусних зупинок, банкоматах та панелях готельних номерів, на упаковках з ліками.

Отже, у світі, де кожен крок досягнення має важливе значення, ідеї та винаходи, які спрощують життя людей з обмеженими можливостями, здобувають особливий статус. Луї Брайль, як визначна постать у цій сфері, виконав неабияку роль у покращенні життя незрячих. Його система шрифту, що стала відома як

система Браїля, зробила доступним спосіб сприйняття інформації для мільйонів людей по всьому світу.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Лопатіна А. А. Шрифт Браїля: минуле та його актуальність сьогодні. Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: науково-практична конференція з міжнародною участю, м. Київ, 2 листоп. 2021 р. Київ, 2021. С. 74–76.
2. Мильченко Л. Історія та сучасний стан видань шрифтом Браїля в Україні й за кордоном. *Вісник Книжкової палати України*. 2021. № 11. С. 8–17.
3. Радучич О. Шрифт Браїля: точки зрення. *Здоров'я України*. 2015. 27 берез.

Литвиновська Юлія,

викладач кафедри історії України, аспірант

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО В ІСТОРИЧНИЙ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі актуальним залишається питання збереження в історичній пам'яті українського суспільства видатних постатей минулого, які впливали на формування та збереження державності, нації та культури. До таких постатей варто зарахувати і митрополита Василя Липківського, який був проукраїнським реформатором церкви. Завжди стояв на боці проукраїнськості, зазнав переслідувань, був звільнений з посади, відсторонений від церкви, і в результаті розстріляний. Липківський вважав українську мову – не меншовартісною, а достойною богослужінь, сакральною. На думку митрополита, церква повинна була бути автокефальною, вільною від радянських догм.

Проповіді Липківського були спрямовані на підтримку національної гідності та стали своєрідним символом опору радянському тоталітаризму. Василь Липківський відіграв важливу роль у розриві з московською церквою та заклав основи автокефального руху. Тож на нашу думку, важливо проаналізувати як саме постать митрополита шанується у національній пам'яті сучасного українського суспільства: висвітлюється у медіапросторі, наукових публікаціях, заходах державного рівня, топоніміці та церкві.

Постать В. Липківського висвітлюється у наукових доробках А. Зінченка [5], А. Річинського [14], А. Киридон [6], Ю. Вільховського [4], І. Преловської [12], Є. Нікольського та С. Урсти [11]. Вагому цінність також становить видання «Митрополит УАПЦ Василь Липківський (1864—1937). Вибрані твори» [10], яке присвячене останнім рокам життя та вшануванню пам'яті митрополита, до даної

книги увійшли документи й матеріали, які відображають масштаб його особистості, вплив на сучасників, протидію тиску радянських репресивних органів влади на основі безпосереднього аналізу архівно-кримінальної справи митрополита УАПЦ Василя Липківського за 1937 р.

Також варто зазначити про наявність літературних творів самого митрополита. Який є автором численних публіцистичних статей, проповідей, історичних розвідок, перекладів богослужбової та релігійної літератури, підручників, що дійшли до наших днів. Збереглася і епістолярна спадщина видатного діяча. Василь Липківський в період, коли стояв на чолі УАПЦ активно займався перекладом на українську мову богослужбової літератури, а також богословських та літургійних текстів. Зокрема, митрополитом були перекладені на українську «Літургія Іоанна Златоуста», «Молитовник», «Часословець». В останні роки життя митрополит писав свою «Історію Української церкви», уклав двотомник «Наука самоосвіти українського духівництва», написав підручники «На Старий і Новий Заповіт», «32 розмови з історії Всесвітньої Церкви», уклав кілька збірок власних проповідей, зокрема, збірку «Проповіді на неділі й свята: Слово Христове до Українського народу», що містить 194 проповіді [4, с.345].

Більшу частину доробку Василя Липківського надруковано після Другої світової війни зусиллями української діаспори на Заході. В Україну твори митрополита повернулися вже після проголошення незалежності та вивчаються зараз у духовних навчальних закладах Української православної церкви Київського Патріархату та УАПЦ.

Говорячи про шанування пам'яті митрополита Липківського на державному рівні варто згадати, що у 2007 році в Україні масштабно відзначили 70-річчя з дати загибелі священнослужителя. У рамках відзначення, у Києві та інших містах України, відбулися численні наукові конференції та презентації, присвячені Василю Липківському. У травні 2013 р. у Верховній Раді України було зареєстровано проект Постанови про відзначення 150-річчя з дня народження отця – митрополита УАПЦ Василя Липківського [13]. У 160-й день народження Василя Липківського, у Києві відбулась тематична зустріч з обговоренням внеску митрополита в історію українського суспільства. У рамках заходу, фахівці обговорювали значення діяльності Василя Липківського та його вплив на сучасну українську суспільну думку. Також на заході відбулася презентація просвітницького відеоролика про митрополита, створеного Українським інститутом національної пам'яті [9].

Щодо пам'ятників присвячених Василю Липківському, то перший з них встановлений і освячений 23 жовтня 1983 р. в Українському пантеоні у Саут-Баунд-Бруці, США[7].

Наступний пам'ятник митрополитові Василю Липківському з'явився у м. Тернопіль. Пам'ятник вбудований у стіні церкви Різдва Христового на вулиці

Руській, 22. У підніжжі золотистим кольором викарбовано надпис «Митрополит Василь Липківський. До 2000-ліття Різдва Христового ісповідникам і новомученикам УАПЦ». Встановлений даний пам'ятник 2000 р. за ініціативи митрополита Мефодія, коштом релігійної громади УАПЦ [8].

У 2019 р. у м. Черкаси також відкрили пам'ятник першому митрополиту УАПЦ. Участь у події взяли тогочасний президент України Петро Порошенко, голова Православної церкви України Епіфаній і митрополит Канівський і Черкаський Софроній [15].

Також митрополиту Липківському встановлено меморіальні дошки: одна на Церкві Св.Покрови (м.Київ, Солом'янка), інша в селі Попудня (де народився митрополит, нинішня Черкаська область). А на Лук'янівському кладовищі знаходиться символічна могила митрополита Липківського [8]. Оскільки точне місце поховання митрополита невідоме. Дослідники припускають, що воно знаходиться в Биківнянському лісі під Києвом.

Також ім'я священнослужителя згадується і в сучасній топоніміці, зокрема 15 липня 2014 р. міською радою м. Липовець було прийнято рішення відносно найменування центральної вулиці міста в честь Василя Липківського. Ще у 2007 р. у Києві рішенням Київради було перейменовано вулицю Мойсея Урицького у вулицю митрополита Василя Липківського. Також вулиці вулиці Василя Липківського є Львові, Сумах, Черкасах.

У 2014 р. Національний банк України в серії «Видатні особистості України» випустив пам'ятну монету. Дана монета присвячена 150-й річниці від дня народження Василя Липківського. На реверсі монети розміщено: портрет священнослужителя, з обох боків від якого зазначені роки його життя. На аверсі монети розміщено: угорі малий Державний Герб України та напис півколом Національний банк України, у центрі можна побачити композицію: в обрамленні тернового вінця, яка символізує трагічну долю Василя Липківського, стилізоване зображення Євангелія на тлі Софійського собору в Києві, настоятелем якого був митрополит, логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч), унизу – рік карбування монети 2014 та номінал – дві гривні.

В травні 2014 р. була введена в обіг поштова марка № 1369 «Василь Липківський. Митрополит УАПЦ. 150 років від дня народження»[2].

Відносно церковних шанувань варто зазначити, що на сьогодні достатньо дискусійним лишається і питання канонізації митрополита Василя Липківського. Головним чином проблема поглиблюється через тривалий розкол в українському православ'ї.

Українська Автокефальна Православна Церква шанує митрополита Василя Липківського як святого. 27 листопада 1997 р., у 60-у річницю страти митрополита, рішенням III помісного Собору УАПЦ день 27 листопада було оголошено Днем

пам'яті святих новомучеників землі Української – мучеників і сповідників Христової віри, загиблих в Україні від безбожницької влади протягом 1917–1991 років [16]. Відтак, духівництво УАПЦ долучило митрополита Василя Липківського та його соратників до лику святих, а парафіяни цієї гілки українського православ'я щороку вшановують пам'ять видатного українського релігійного діяча. Крім того, у Києві на першому поверсі дзвіниці церкви Миколи Набережного було освячено храм Святих новомучеників українських, а художником Костем Марковичем було створено ікону «Святі українські Новомученики за віру і рідну Церкву».

Українська православна церква Київського Патріархату: офіційно не вважає митрополита Липківського святим, проте духівництво УПЦ КП активно бере участь у вивченні життєвого шляху, творів та духовної спадщини митрополита, береже та поширює пам'ять про нього, вшановує релігійного діяча молебнями. Зокрема УПЦ КП було встановлено пам'ятну дошку митрополиту на Покровській церкві, де Василь Липківський був настоятелем.

Українська православна церква Московського Патріархату: не визнає постаті митрополита Василя (Липківського), вважаючи його церковним розкольником [9].

Таким чином, можна зробити висновки, що Василь Липківський гідно шанується в історичній пам'яті сучасного українського суспільства. Священнослужителю присвячені наукові праці, конференції, інтернет-сайти. Постать Липківського відображена в сучасних топоніміці, нумізматиці та філателії. Дещо дискусійним залишається питання церковних шанувань, проте якщо говорити в цілому, то на даному етапі в історичній пам'яті українців Василь Липківський є впливовим релігійним та культурним діячем минулого, постать якого шанується на державному та міжнародному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Василь (Липківський). www.wikidata.uk-ua.nina.az. URL: [https://www.wikidata.ukua.nina.az/Василь_\(Липківський\).html](https://www.wikidata.ukua.nina.az/Василь_(Липківський).html) (дата звернення: 24.04.2024).
2. Василь Липківський. «Національний церковний реформатор». msmb.org.ua. URL: <https://msmb.org.ua/biblioresursi/bibliografiya/osobistosti/vasily-lipkivskyiy-natsionalnyiy-tserkovniy-reformator/> (дата звернення: 23.04.2024).
3. Видатні діячі України минулих століть: меморіальний альманах. гол. ред. О. Шокало; редкол.: В. Абліцов, В. Антонів, М. Антонович та ін. Київ: Компанія «Євроімідж», 2001. 624 с.
4. Вільховий Ю. В. Постать митрополита Василя Липківського на тлі релігійно-церковного та національного відродження. *Історична пам'ять*. 2015. №32. С. 146-148.
5. Зінченко А. Визволитися вірою. Життя та діяння Митрополита Василя Липківського. Київ: Видавництво «Дніпро». 1997. 424 с.
6. Киридон А.М. Час випробування: держава, церква, суспільство в радянській Україні 1917-1930-х років. Тернопіль: підручники і посібники. 2005. 384 с.
7. Липківський К. Історія одного далекого пам'ятника: як у США вшанували пам'ять митрополита Василя Липківського. День. 2009. 20 лист. № 211. URL: <https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita/istoriya-odnoho-dalekoho-pamyatnyka> (дата звернення: 23.04.2024 р.)
8. Митрополит Василь Липківський. Вшанування пам'яті. Митрополит Василь Липківський. Життя та діяння. Основні віхи. URL: <http://www.lypkivskyivasyl.ho.ua/C6.html> (дата звернення: 23.04.2024).

9. Митрополит Василь Липківський: спадщина і вплив на сучасність. Український інститут національної пам'яті – офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/mytropolyt-vasyl-lypkivskyyu-spadshchyna-i-vplyv-na-suchasnist> (дата звернення: 23.04.2024).

10. Митрополит УАПЦ Василь Липківський (1864—1937). Вибрані твори. Т. 6. Преловська І.М., Яворська І.В. (уп.) Київ: Українські пропілеї. 2018. 466 с.

11. Нікольський С. В., Урста С. В. Роль митрополита Василя липківського у підготовці та проведенні Всеукраїнського церковного собору 1921 року. *Переяславський літопис*. 2018. № 14. С. 18-28.

12. Преловська І. Богословська, історико-публіцистична та епістолярна спадщина митрополита УАПЦ Василя Липківського (1864–1937). *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні». Інститут релігієзнавства–філія Львівського музею історії*. 2017. № 27. С. 508–520.

13. Про відзначення 150-річчя з дня народження отця-митрополита Української Автокефальної Православної Церкви Василя Липківського: Постанова Верхов. Ради України від 03.07.2014 р. № 1570-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1570-18#Text> (дата звернення: 23.04.2024).

14. Річинський А. В. Проблеми української релігійної свідомості. Колодний А., Саган О. (уп.) Видання третє. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 448 с.

15. Свобода Р. У Черкасах відкрили пам'ятник митрополиту УАПЦ Василю Липківському. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-cherkasy-pamyatnyk-lypkivskomu/29718146.html> (дата звернення: 23.04.2024).

16. Ухвала Третього Помісного Собору УАПЦ «Про причислення до лику святих українських подвижників благочестя і сповідників віри Христової». Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.org.ua/ua/index/resourses/church_doc/uaoc_doc/34061/ (дата звернення: 24.04.2024).

Лиховоз Дар'я,

*студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – Крупеня І.М., к.п.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ПОЛІТИКА НЕЙТРАЛІТЕТУ ШВЕЙЦАРІЇ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

На початку 21-го століття Європа зіткнулася з новими випробуваннями у міжнародних відносинах, які не могли оминати і Швейцарію. Російська Федерація взялася за залякування та відновлення свого геополітичного впливу на пострадянський простір, а згодом вдалася до прямої агресії проти України у 2014 році.

Від початку агресії Росії проти України у 2014 році Швейцарія дотримувалася вже традиційної позиції невтручання у збройний конфлікт, однак разом з міжнародною спільнотою підтримала запровадження санкцій проти Російської Федерації та виступила на підтримку територіальної цілісності України. Також Швейцарія виступила із засудженням анексії Криму Росією. Вона прийняла до відома санкції, запроваджені ЄС та США, і вирішила вжити всіх необхідних заходів для того, щоб територія Швейцарії не використовувалася для їх уникнення [7].

У 2014 році Швейцарія була головною країною в ОБСЄ і спрямувала всі свої дипломатичні ресурси на врегулювання «української кризи». Швейцарія

активно діяла як посередник у конфлікті через свого спеціального представника Гайді Тальявіні [4].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року Швейцарія негайно приєдналася до санкцій проти Росії. Швейцарські гуманітарні інституції активізувалися та надавали допомогу українцям, які змушені були виїхати до інших країн. У березні 2022 року Президент України звернувся до швейцарського парламенту і закликав до боротьби зі злом, а саме з Росією, та повного заморожування активів і рахунків осіб, відповідальних за війну [2].

Ми повинні віддавати належне швейцарцям, які підтримали українців, не порушуючи свого нейтралітету. Швейцарія прийняла тисячі українців, які отримали доступ до роботи, освіти, житла, медичного страхування та допомоги [8].

Швейцарці вийшли на вулиці своїх міст на знак протесту проти війни в Україні. Тому ми можемо простежити, як зазвичай холодне або байдуже ставлення європейських нейтральних країн набуло проукраїнських рис [9].

Швейцарія була однією з перших країн, яка створила комісію з розслідування російських воєнних злочинів в Україні. Російські активи на суму 6 мільярдів крон були заморожені, а у відповідь Росія заявила, що буде конфісковувати швейцарські годинники на її території [5].

У жовтні 2022 року тодішній президент Швейцарії Ігнаціо Кассіс відвідав Україну, щоб оцінити військово-гуманітарну ситуацію та хід підготовки до відновлення країни. Пізніше швейцарський уряд виступив із заявою про те, що Швейцарія зберігатиме нейтралітет у російсько-українській війні [1].

На мирному саміті, який відбудеться у Швейцарії 15-16 червня 2024 року, де країни, що поважають міжнародне право, розроблять спільну позицію для початку переговорів з Росією, яку буде передано кремлю. «Це буде першим кроком до справедливого миру», - повідомив Никифоров, український журналіст [3].

Федеральна рада Швейцарії ухвалила рішення про надання Україні 5 мільярдів швейцарських франків (понад 5,4 мільярда доларів США) на реконструкцію до 2036 року. Протягом наступних дванадцяти років Федеральна рада має намір посилити підтримку України у відновленні та сприяти розвитку співпраці з приватним сектором [6].

Таким чином, ставлення Швейцарії до російсько-української війни змінювалося разом із війною. У 2014 році вона лише підтримала санкції ЄС і США та заморозила активи росіян, причетних до військових дій в Україні. Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, Швейцарія активно допомагає українським біженцям та надає гуманітарну і фінансову допомогу Україні. Ми можемо простежити, що на зміну традиційному нейтралітету прийшла підтримка традиційних європейських цінностей, які наразі відстоює Україна.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. До України прибув президент Швейцарії. *Інтерфакс-Україна*. 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/866823.html> (дата звернення: 04.05.2024).
2. Зеленський закликав швейцарські банки заблокувати усі рахунки росіян. *Суспільне Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/219365-zelenskij-zaklikav-svejcarski-banki-zablokuvati-usi-rahunki-rosian/> (дата звернення: 04.05.2024).
3. На саміті миру у Швейцарії розроблятимуть спільну позицію щодо початку переговорів з РФ – ОП. *TCH*. 2024. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/na-samiti-miru-u-shveycariyi-rozroblyatimut-spilnu-poziciyu-schodo-pochatku-peregovoriv-z-rf-op-2571249.html> (дата звернення: 04.05.2024).
4. Рене Швок: як Швейцарія може бути прикладом для України? *Historians*. 2024. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/intervyu/1461-rene-shvok-yak-shveitsariia-mozhe-but-rykladom-dlia-ukrainy> (дата звернення: 04.05.2024).
5. Росія у відповідь на санкції конфіскувала швейцарські годинники на мільйони доларів. *Суспільне Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/222304-rosia-u-vidpovid-na-sankcii-konfiskuvala-svejcarski-godinniki-na-miljoni-dolariv/> (дата звернення: 04.05.2024).
6. Швейцарія затвердила фінансування для України на 12 років: скільки грошей виділять. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-ukrajini-shveycariya-zatverdila-finansuvannya-na-12-rokiv-12600834.html> (дата звернення: 04.05.2024).
7. Швейцарія не допомагатиме країнам ЄС обходити російські санкції. *УНІАН*. 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/08/20/7025201/> (дата звернення: 04.05.2024).
8. Швейцарія приймає українських біженців: які умови та виплати. *TCH*. 2023. URL: <https://tsn.ua/svit/shveycariya-priймає-ukrayinskih-bizhenciv-yaki-umovi-ta-viplati-foto-2464543.html> (дата звернення: 04.05.2024).
9. Як війна в Україні змусила Швейцарію засумніватися в своєму нейтралітеті. *BBC News. Україна*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61365261> (дата звернення: 04.05.2024).

Макуха Анна,

студентка III курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С.Макаренка

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ЖІНОЧА ІСТОРІЯ: ПОНЯТТЯ, ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФЕМІНІЗМУ

"Жіноча історія" – це галузь історіографії, що досліджує роль, внесок та життя жінок у різні періоди історії. Цей напрямок зосереджується на відновленні жіночих голосів та дослідженні гендерних відносин у суспільстві. Мета полягає в тому, щоб відобразити жіночий досвід, який традиційно залишався поза межами історичного дослідження. "Жіноча історія" розглядає життя жінок на різних етапах історії, звертаючи увагу на їхні ролі в різноманітних сферах: в сім'ї, громадському житті, політиці, науці, мистецтві тощо. Цей підхід ставить за мету виявлення прихованих або недооцінених аспектів життя жінок та відзначення їхнього внеску у розвиток суспільства.

Актуальність дослідження "Жіночої історії" полягає в розширенні та переосмисленні історіографії, залученні раніше узурпованих голосів жінок та виявленні їхнього внеску у розвиток суспільства. Це сприяє виправленню

стереотипів та визнанню ролі жінок у подіях, які традиційно не знаходили відображення в історичних наративах.

Дослідження "Жіночої історії" допомагає переглядати історію через гендерну призму та визнавати внесок жінок у формування культурного, соціального та політичного ландшафту. При дослідженні орієнтуються на аналіз стереотипів і гендерної нерівності, зокрема на визнанні того, як ці аспекти впливали на можливості жінок у різні епохи. Вивчення жіночого досвіду допомагає розкрити складність гендерних відносин і сприяє формуванню більш об'єктивного розуміння минулого.

У середньовічному суспільстві панував чоловік, як воїн та державець, місце жінки в суспільстві, насамперед, диктувалося релігійними уявленнями, так як чоловік, створений за подобою Бога, а жінка ні, то вважалося, що вона має в усьому слухатися та підпорядковуватися своєму чоловікові: «Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господові, бо чоловік голова дружини, як і Христос Голова Церкви» [1, с. 273]. Жінка вважалася істотою не самостійною і перебувала в залежності від батька, або чоловіка. Тіло жінки вважалося гріховним, та улюбленим місцем перебування самого диявола. Це пішло від прообразу Єви, яку вважали спокусницею, першородителькою гріха та причиною вигнання з райського саду. Чоловіку заборонялося бути довго поблизу з жінкою, так як вважали, що внаслідок цього обов'язково станеться щось гріховне та аморальне, саме через це для служителів церкви навіть погляд на жінку, був під заборонаю.

Починаючи з пізнього середньовіччя жінок почали обвинувачувати у чаклунстві, ворожінні, магічних обрядах та приворотях. В цей період люди були вкрай віруючі, однією з основ цієї віри становило ересь, жінка ж грає роль уособлення спокуси та відьомства. Як наслідок, в XV ст., за участі церкви та її очолені, на території Європи починається гоніння «відьом».

Першими проявами феміністичної думки були окремі літературні роздуми, такі як "Книга про місто жінок" 1405 року та "Про равенство статей" Пулен де ла Баррі 1673 року. Зазначені праці являються доказом про існування думок та роздумів на тему рівноправ'я чоловіків та жінок. Перші паростки фемінізму зародилися в працях таких філософів та просвітителів, як Ф. М. Вольтера, Д. Дідро, Ш. Л. Де Монтеск'є.

Фемінізм — це соціально-політичне явище, що спрямоване на боротьбу жінок за рівні права; інтелектуальне явище, філософська течія, яка по суті своїй глибша та різноманітніша.

Місцем зародження фемінізму по праву вважається Франція, що не дивує, адже саме в цій країні прогриміла перша соціально-політична революція, у якій брали роль і жінки, чим довели свою самостійність, рівність та силу, не меншу, а ніж у чоловіків. Через не визнання церквою рівності обох статей, то цей соціальний

рух доволі швидко перетворився на політичний, та в якійсь мірі філософський рух, під назвою «фемінізм».

У період Французької Революції, національним символом виступила жінка, Маріанна — богиня свободи. У цей неспокійний час жінки починають виступати за свої права та свободи. Французьку Революцію можна вважати каталізатором колективного прагнення до рівності всіх та кожного [5].

5 жовтня 1789 року відбувся перший в історії жіночий протест, що значно вплинув на хід революції. Натопв жінок Парижа спрямував до Версалю, щоб побачити короля та вимагати «хліба для Парижа». Після цих подій, що засвідчили не бажання жінок бути підлеглими, та бажання, на рівні з чоловіками, належати до новоствореного суспільства, починають з'являтися жіночі клуби і різноманітні товариства. Таким чином, жінки закріпили за собою місце у суспільстві.

У 1791 році було представлено перший та найвизначніший документ про права жінок — «Декларація прав жінки і громадянки», опубліковану Олімпією де Гуж, насправді ж, це не тільки перший документ суто присвячений фемінізму, а і перший документ, що відкрито стосувався прав людини. Авторка намагалася донести, що боротьба за рівність між статтями, це боротьба за рівність між людьми в цілому, а основною позицією було право жінки на власність, майно та свободу, на рівні з чоловіком. Одна з ключових сентенцій цього твору: «Якщо жінка має право зійти на ешафот, то вона повинна мати право зійти і на трибуну» [2, с. 67]. Після цього, а точніше у 1793 році, було створено Товариство республіканських і революційних громадянок, яке очолювали Полін Леон і Клер Лакомб, до нього входило близько 200 жінок, які об'єднувалися та боролися за власні права, при цьому, дане товариство приймало участь у поваленні жирондистського режиму, проіснувало лише 5 місяців, через нестабільну ситуацію в країні.

Ідеї Французької революції прислужилися виведенню жінок із приватної сфери в публічну, сприяли наданню їм окремих громадянських прав та самоусвідомленню жінок, як учасниць політичних процесів [5]. Проте, вже через декілька років після завершення революції, жінок знову було відсунуто на дальній план. Так, у своєму кодексі, Наполеон лишень закріпив підлегле становище жінки, позбавивши жінок юридичних прав та віддавши їх під опіку батька або чоловіка, і навіть прирівняв жінок до людей з розумовою відсталістю та злочинцями. Ці події наявно продемонстрували регресивний рух суспільства у період Консульства та Імперії Наполеона Бонапарта.

В кінці XVIII ст., ідеї фемінізму потрапляють і на туманний Альбїон, себто на теренах Великої Британії, завдяки творчим доробкам Мері Волстонкрафт, таким як: «Віндикація прав жінки», «Захист прав жінок». В цей же час, під впливом подій у Франції та просвітницько-філософських творів, піднявся протест серед жінок, щодо власних прав та свобод. Та найбільше значення мало виникнення першого

офіційного «Товариства жіночого виборчого права», на теренах Англії. Найбільший же розквіт англійських та світових феміністичних поглядів прийшовся на XIX та XX століття.

1848 рік, події якого увійшли в історію під назвою «Весна народів», ознаменувався посиленням активізації жінок, які мали на меті встановити цивільні права та свободи, повалення старого режиму, та здобуття загального виборчого права. Не зважаючи на участь жінок у революціях, право голосувати було надано винятково чоловічій статі. Під час зазначених подій виникає газета, під назвою «Голос жінки», за допомогою якої, жінки намагалися звернутися до влади з певними вимогами, а саме надання права голосу, право на освіту та покращенні робочі умови. Та і цей «голос жінок» владою було проігноровано.

В період XIX ст. ми вже можемо охарактеризувати три напрямки розвитку фемінізму:

- суфражизм – означав боротьбу за виборче право, перший з'їзд суфражисток відбувся 1827 року, на фоні дискримінації жінки в патріархальному суспільстві;
- гуманітарний напрям – згідно з яким, жінка мала «звільнитися» через підвищення грамотності та освіти;
- марксистський напрям – боротьба за звільнення жінки, це одна із течій звільнення пролетаріату, тобто вирішення проблем фемінізму існують лише в межах вирішення проблем пролетаріату.

У проміжок часу між Світовими війнами, жінки виступали за покращення умов життя, за кращі умови праці, захист сім'ї. Деякі з феміністок погодилися з тим, що першочерговий обов'язок жінки — народжувати і виховувати дітей, інша частина феміністок вступала до Комуністичних партій [5].

В період Другої Світової війни, жінки активно долучалися до військових дій, часто виступали шпигунками або отримували звання снайпера, відігравали важливу та значущу роль у перебігах війни, що явно продемонструвало спроможність жінки виконувати деяку роботу не гірше чоловіків. Участь жінок у війні стала вирішальною для феміністського руху. Завдяки цьому, жінки нарешті були помічені, та отримали ряд можливостей та прав, в яких були обмежені до того. Відтоді жінки отримали визнання в суспільстві та просунулися в питання загального виборчого права. Загалом перша хвиля фемінізму, що тривала півтора століття, характерна вимогами жінок рівності перед законом, визнання жінки самостійною, громадянкою, що не має залежати від батька або чоловіка. Феміністки, так званої, першої хвилі не ставили під сумнів материнство, як найважливішу функцію жінки в суспільстві, і розглядали свою боротьбу тільки в якості юридичної рівності.

Таким чином, жіноча історія, історія становлення фемінізму, демонструє нам волелюбність та наполегливість жінок у боротьбі за свої права та привілеї.

Вивчаючи даний напрям історії, ми вчимося виходити за рамки стереотипів, уявлень та шаблонів, про місце жінок у житті та історії. Варто лише замислитися над тим фактом, що попри здобуття рівних прав з чоловіками, жінки, і станом на сьогоднішній день, стикаються з дискримінацією, за статевими ознаками, та гендерною нерівністю. Існування такого явища, як «мізогінія», лише підтверджує необхідність вивчення та розповсюдження даної теми. Феміністський етап в становленні жіночої історії, мав вирішальне значення для формування феміністської методології та методології гендерних досліджень, що в свою чергу, вплинуло на розвиток сучасних історичних наук.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Башинська Л. В. Жінка в домашніх турботах: за творами авторів XIV–XV століття. Наукові записки. Том 27. Історичні науки. С. 63–71.
2. Дубініна К. А. Фемінізм в англійській літературі кінця XIX – початку XX ст. та особливості його прояву в українській літературі. Науковий журнал «Актуальні проблеми філології та перекладознавства». Хмельницький національний університет. 2019. С. 66-71
3. Заграй Л. Д. Тематичний аналіз як якісний метод у феміністичних дослідженнях. Збірник наукових праць: психологія. Івано-Франківськ. Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Вип. 24. С. 7-16.
4. Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. Український історичний журнал. 2012. № 2. С. 159-172.
5. Пастушок А. Фемінізм у Франції: хвилі боротьби та емансипації жінок. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/feminism-in-france.html>. дата звернення: 07.04.2024

Макуха Анна,

студентка III курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А. С. Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В. В., д. і. н., професор

СумДПУ імені А. С. Макаренка

КОРОЛЕВА ВІКТОРІЯ: ВПЛИВ ОСОБИСТИХ ДРАМ НА ПРАВЛІННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Під час дослідження життєдіяльності та правління будь якого монарха, варто не аби яку уваги приділяти й його особистого життя, та драмам які супроводжували його. Травми та проблеми, з якими стикається людина впродовж життя відіграють ключову роль у формуванні психології, а у більш зрілому віці залишають свої відбитки, а отже можуть бути прямо пов'язаними з політичними поглядами. Більш глибоке дослідження особистого життя, з усіма перепиттями, королеви Вікторії дозволить нам відтворити повну картину їх впливу на її політичні погляди, відносини з урядовими чиновниками та її власне сприйняття ролі монарха.

XIX століття, Велика Британія переживає інтенсивний політичний та соціальний розвиток, а символом влади та стабільності виступає жінка – королева Вікторія, з династії Ганновер.

Майбутня королева з'явилася на світ 24 травня 1819 року, у родині принца Едварда, герцога Кентського та Вікторії Саксен-Кобург-Заальфельдської, і при хрещенні отримала ім'я Александріна Вікторія, коли дівчинці виповнилося лише 8 місяців від народження, її батько помер від запалення легень. Після його смерті та сходження на престол Георга IV, у 1820 році, Вікторія стала третьою в лінії успадкування престолу, після герцога Йоркського, який помер у 1827 році, та герцога Кларенса, який згодом став Вільгельмом IV, діти яких померли в дитинстві [3].

Герцогиня з маленькою Дріною, так називали дівчинку в колі родини, переселилися в Кенсінгтонський палац, де матір'ю дівчинки було прийнято рішення з люльки виховувати її, як наступницю британського монарха. Задля цього, Вікторією, герцогинею Кентською та її помічником, Джоном Конроєм, була розроблена особлива «Кенсінгтонська система», згідно з якою Александріна Вікторія не на хвилину не мала залишатися одна, приглядало за дівчинкою лише вузьке коло осіб. Після того, як дитина вже вийшла з того віку, коли мала спати з няньками, для неї встановили ліжечко в материнській спальні. Її тримали ізольовано від інших дітей та подалі від королівського двору. Навчання ж почали з 5 років. Система ж, яка на своїй меті мала ставити виховання гідного спадкоємця, насправді ж була спрямована на те, щоб тримати владу над Вікторією та зробити її повністю залежною. Проте, ця «залежність» виховала доволі сильний характер, характерний своєю впертістю, а також великий потяг до самостійності та незалежності в усіх аспектах життя [4].

20 червня 1837 року, після смерті Вільгельма IV, Велика Британія отримала молоду королеву – Вікторію. Першим ділом, нова королева, остаточно позбулася впливу «Кенсінгтонської системи», герцогиню було заслано у віддалені апартаменти палацу, ненависного їй Конроя відправлено на пенсію, улюбленого дядечка Леопольда ввічливо застережено від обговорення політики Британського королівства, поряд залишилася лише її гувернантка Лецен. «Дивна ця дівчинка, яка в день свого сходження на престол відкинула всі старі думки, всі звички, всі дитячі прихильності; вона звела нанівець вплив своєї матері та її лідера, забула юнацьку боязкість і відразу подорослішала», — писала княгиня Лівен [1; с. 20].

На початку її правління, вплив мали два чоловіки: в період з 1837 по 1841 рр. лорд Мельбурн, а після 1841 року її чоловік – принц Альберт.

Лорд Мельбурн був її першим прем'єр міністром, який відіграв значну роль у формуванні її політичних поглядів та виступав в ролі королівського радника. Молода, й недосвідчена в політиці, королева прислуховувалася до порад свого лорда

М, проте й не тільки в державних питаннях, так із запису Вікторії, зробленого у 1838 році: «Я запитала лорда Мельбурна, чи йому подобається моя сукня. Він сказав, що вважає це «дуже гарним» і що «вийшло дуже добре». Він такий природний, кумедний і приємний...і має дуже хороший смак, я думаю.» [5]. Незабаром й щоденник її замайорів записами про лорда Мельбурна, якого вона тепер завжди кликала, не інакше як лорд М: «Жодному міністру, жодному другу я ніколи не довіряла так, як цьому чудовому лорду М» [1; с. 21]. Вони підтримували доволі теплі й близькі стосунки, так в один з днів 1837 року, Вікторія зробила певний запис у своєму щоденнику: "Він найбільша моя опора як у політичному плані, так і в особистому!" — писала вона своєму дядечку Леопольду через п'ять днів після сходження на престол [1; с. 26]. Разом вони проводили по шість годин на день, і неодмінно каталися верхи після полудня. «1837. Лорд Мельбурн увесь час їхав біля мене. Чим більше я бачу його і чим більше знаю про нього, тим більше він мені подобається і ти більше я ціную його гарний і чесний характер. Я бачила його щодня протягом останніх 5 тижнів, і я завжди знаходила його в доброму гуморі, добрий, добрий і дуже приємний. Я постійно сиділа біля нього під час обіду та після нього, розмовляла про всілякі речі і завжди вважала його добрим, чудовим і дуже приємним чоловіком...» [5].

Лорд Мельбурн, займаючи посаду прем'єр – міністра, заохочував королеву ігнорувати або ж применшувати соціальні проблем, та запевняв що все це справа рук агітаторів. Більше того, Вікторія, яка мала тримати нейтралітет у партійних справах, з подачі лорда М стала затятою прихильницею партії вігів. У політичному плані її перша демонстрація рішучості була з сером Робертом Пілом щодо питання про те, щоб вона залишила Дам спальні під час зміни уряду. Ось частина розповіді, яку вона дає лорду Мельбурну про розгляд справи: «Незабаром після цього сер Роберт сказав: «Тепер про леді», після чого я сказала, що не можу відмовитися від жодної зі своїх леді і ніколи не могла собі уявити такого; він запитав, чи збираюся я залишити всіх... Я відповіла що усіх ... вони були важливішими, ніж інші, і я не могла погодитися... — і відстоювала своє право...»[5]. Так, Торі, які були принижені провалом Піля, прозвали її «Party Queen», на кінних скачках в Аскоті їй в обличчя вигукнули «Місіс Мельбурн». Незрозумілі народу стосунки королеви з її прем'єр – міністром, відкрита підтримка партії вігів, справа Флори Гастінгс та відновлення на посаді Мельбурна – спричинили падіння авторитету монарха серед народних мас. «Тоді я була дуже молода, – напише у своєму щоденнику королева, через деякий час, – і, можливо, якщо б це все повторилося, я б діяла інакше» [3].

Коли Вікторії виповнилося 20, її дядько, король Бельгії Леопольд, вирішив спробувати засватати її, за кузена, принца Альберта Саксен-Кобург-Готського. Проте сама королева категорично відмовлялася від даної ідеї, і не планувала виходити заміж найближчим часом, через небажання жертвувати своєю свободою.

Тоді Бельгійський король влаштував поїздку Альберта, та його старшого брата Ернеста, до Великобританії, і зустріч з Вікторією відбулася 10 жовтня 1839 року. Вистачило всього декілька годин, щоб всі заперечення молодої монархині звелися нанівець. Вона закохалася, а її захоплення ним досягає надзвичайного ступеня: «Альберт дуже милий і надзвичайно гарний, у нього дивовижні блакитні очі, чарівний ніс, гарні губи, витончені вуса, і маленькі бакенбарди. У нього гарна фігура, широкі плечі та маленька талія. Він підкорив моє серце» [1; с. 32]. 15 жовтня 1839 року, лише після п'яти днів перебування принців у Віндзорі, принцу Альберту було зроблено пропозицію: « Я призначила Альберту зустріч на половину першого. Він увійшов до будуару, я була там одна, минуло кілька хвилин і тоді я сказала йому, що на мою думку він повинен знати навіщо я запросила його сюди, і що я була б дуже рада, якби він дав згоду на те, чого я бажаю всією душею (стати його дружиною)... Ми кілька разів поцілувалися...Він був такий ніжний і такий ласкавий...» [5].

Весілля було призначено на 10 лютого 1840 року. Але перед цим виник ряд непорозумінь. Так наприклад, королева проявила себе авторитарно, та сама вирішувала всі питання, навіть ті що стосувалися її нареченого. Альберт в свою чергу, хотів щоб їх «медовий місяць» у Віндзорі, тривав хоча би місяць, Вікторія ж стверджувала, що як королева вона не може на такий довгий час полишати державні справи. Не варто забувати, що Вікторія була доволі палкою та впертою натурою, і не була схильна до поступок, та не збиралася підкорятися чоловікові ніде, окрім особистих покоїв. І, не зважаючи на бажання королеви, парламент відмовився надати їй «коханому Альберту» певний ранг, згідно з яким, він би зайняв в королівстві друге місце, після неї. Цей інцидент ще більше розділив її Величність з партією Торі. Не зважаючи на все весілля справили у визначений час.

Не минуло і двох місяців після весілля, як Вікторія виявила, що вагітна: «...я відразу ж «попалася» і була вкрай розчарована цим...Вдень і вночі я благала Бога про милість, подарувати мені ще хоча б пів року свободи. Але мої благання не були почуті, і я тепер така нещасна. У мене в голові не вкладається, як можна бажати цього, особливо на початку сімейного життя...» [1; с. 36]. Загалом у пари народилося дев'ятеро дітей: принцеса Вікторія, в сімейному колі Вікі (1840 р.); Едуард VII (1841.); принцеса Аліса (1843 р.); принц Альфред (1844 р.); принцеса Гелена (1846 р.); принцеса Луїза (1848 р.); принц Артур (1850 р.); принц Леопольд (1853 р.); принцеса Беатріс (1857 р.). Незважаючи на конфлікти, викликані нестримним темпераментом королеви та періодичними нападами депресії, які траплялися під час і після вагітності, у подружжя був доволі щасливий шлюб. Проте сама Вікторія, так і не змогла змиритися з дітонародженням, яке було «тіньовою стороною її шлюбу», пізніше вона напише своїй старшій доньці: «Біль, страждання, поневіряння та муки, які треба перемагати, задоволення від яких треба

відмовлятися, нескінчені застереження: це і є кара заміжньої жінки, яку тобі доведеться пройти. Повір мені, я все це випробувала на собі. І почувала себе справжнім інвалідом.» [1; с. 36].

На початку їхнього шлюбу королева наполягала на тому, що її чоловік не повинен приймати участі в управлінні країною. Протягом шести місяців, за неодноразовою пропозицією Мельбурна, принцу було дозволено переглядати депеші, а потім і бути присутнім, при зустрічі королеви з міністрами. Поступка переросла в буденність. А під час першої вагітності принц отримав ключ «від секретної скрині» з доносами та депешами. Оскільки одна небажана вагітність наступала за іншою, Вікторія дедалі все більш ставала залежною від свого чоловіка, Альберт брав на себе все більшу політичну роль, перейняв управління майном королеви, фактично став її особистим секретарем, навчив зневажати Лондон, та вмовив переїхати подалі від цього міста, вважається, що саме Альберт закликав королеву не виділяти прихильність, будь якій з партій. За участі чоловіка, її Величність почала більше втручатися в державні справи, проявляючи особливий інтерес до зовнішньополітичної діяльності її уряду. У 1845 році Чарльз Гревіль, спостерігач за королівськими справами, зробив подібний запис: «Очевидно, що хоча вона й має титул, він справді виконує функції Суверена. Він є Королем у всіх намірах та цілях» [3]. Вікторія, колись настільки захоплена своєю роллю, згодом дійшла висновку, не без впливу свого чоловіка, що жінки, не створені для того, щоб керувати.

Через 20 років, щасливого сімейного життя, принц – консорт, занедужав на тиф, і 14 грудня 1861 році, у колі своєї родини спочинув з миром, королева ж, від тепер і до кінця свого життя носила жалобу. «... бути відрізаним у розквіті сил – бачити наше чисте щасливе, тихе домашнє життя, лише це дозволило мені витримати мою таку нелюбиму позицію, відрізану в сорок два роки – коли я з такою інстинктивною впевненістю сподівалася, що Бог ніколи не розлучиться нас, і дав би нам старіти разом... – це надто жахливо, надто жорстоко!» – писала Вікторія, у своєму листі до Леопольда, короля Бельгії [4].

Вплив Альберта на королеву був тривалий та незмінний навіть після його смерті, він навчив її впорядкованому веденню ділових справ, наполегливій праці, приватності, змінив її особисті звички та політичні симпатії. Після смерті чоловіка Вікторія впала в депресію й залишалася в траурі, та відмовилася від церемоніальних обов'язків, а сварка з принцом Уельським, через те що принц-консорт повернувся хворим із Кембриджу, куди він їздив до принца Уельського аби дати настанови сину, тільки ускладнило ситуацію.

Королева, як показали ювілеї 1887 і 1897 років, була на піці своєї популярності. Тим не менш, вона залишалася осторонь або в опозиції до багатьох важливих політичних, соціальних та інтелектуальних течій пізнього вікторіанського

періоду. Вона так і не змогла змиритися з поступом демократії, і вважала ідею жіночого виборчого права – анафемою. Робітничий клас, так і залишився поза її увагою. Після смерті Альберта Вікторія мало контактувала з інтелектуальними та мистецькими напрямками.

Таким чином, вплив особистих драм в житті королеви Вікторії простежується в усьому періоді її довгого правління. Особисті драми, переживання, почуття, зокрема й сімейні конфлікти та втрати, вплинули на неї та на її політичні погляди і рішення. Лорд Мельбурн відіграв важливу роль у формуванні політичних переконань молодшої королеви та вплинув на її підхід до управління країною. Він був не лише прем'єр – міністром королеви, але й другом серця, і його поради часто визначали позиції монархині у державних справах.

Принц Альберт, чоловік королеви Вікторії, найбільш впливова людина за весь період її правління. Принц Альберт був відомий своїми прогресивними ідеями щодо реформ та політичного прогресу. Його вплив особливо відчутний, у зацікавленості її Величності королеви, у справах культури, освіти та науки. Під час їх спільного правління Вікторія радилася з чоловіком щодо політичних рішень. Його поради та підтримка допомагали їй у формуванні своєї позиції та розумінні складних політичних проблем. Тому, природно, що після смерті принца – консорта вона переживала депресію, що вплинуло на її здатність до прийняття рішень та на участь у державних справах. Втім, його ідеї та цінності, залишилися важливими й після його смерті, і вони відображалися в її поглядах та діяльності до кінця її довгого панування. Політичні скандали, втрата близьких людей та коханого чоловіка, вплинули на її політичні погляди, та її ставлення до політичних питань, зокрема, у зовнішньополітичних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Олександр Ф., де л'Онуа Б. «Королева Вікторія». Київ: «Молода Гвардія». 2007. 496 с.
2. Стрейчі Л. «Королева Вікторія». Київ: «Фенікс». 1999. 352 с.
3. Victoria. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Victoria-queen-of-United-Kingdom/Widowhood> (дата звернення: 31.03.2024)
4. HISTORIC ROYAL SPEECHES AND WRITINGS. VICTORIA. URL: <https://www.royal.uk/sites/default/files/media/victoria.pdf> (дата звернення: 31.03.2024)
5. Queen Victoria's Diaries. URL: <https://victorianweb.org/authors/diarists/1.html> (дата звернення: 30.03.2024)

Мележик Ярослав,
студентка III курсу спеціальності Історія та археологія
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ДЕКЛАРАЦІЯ АРТУРА ДЖЕЙМСА БАЛФУРА ТА ЇЇ ВНЕСОК У ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

На сьогоднішній день на території Близького Сходу склалася досить не проста геополітична ситуація. Світовий тероризм по всіх закутках нашої планети починає підіймати голову. Багатолітній конфлікт між Ізраїлем та Палестиною переріс у більш відкриту та жорстоку форму свого існування. Коріння цього конфлікту сягає дуже глибоко. Палестинці вважають територію нинішнього Ізраїлю своїми землями, корті незаконно у них відібрали. Палестинська проблема на десятки років стала не лише не загоєною раною Сходу, а й проблемою міжнародної нестабільності у світі в цілому.

Перша світова війна минула для єврейського населення земель Ізраїлю дуже важко. Повний розвал економіки Туреччини, шалена інфляція, втрата підтримки з-за кордону, депортації (у зв'язку з наближенням лінії фронту) всіх євреїв із Яффо та Тель-Авіва на північ країни тощо, привели до того, що тисячі євреїв загинули від голоду, холоду та хвороб. Внаслідок цього, а також вимушеного масового виїзду іноземних підданих, єврейське населення країни скоротилося з 85 тис. у 1914 р. до 56 тис. у 1918 р. Оскільки Англія до війни виявляла позитивне ставлення до сіоністського руху, а Туреччина – однозначно негативне, єврейські симпатії переважно були на стороні Англії. Проте офіційною позицією була «нейтральність» і навіть «лояльність» Туреччини. Близько ста людей для демонстрації цієї лояльності навіть вступили до турецької армії.

Саме така людина як Артур Джеймс Бальфур посприяв вирішенню питання відновленню єврейській державі на обітованій землі.

А. Бальфур, будучи віруючою людиною і представником консервативної партії, ще з 1906 року був знайомий з Хаїмом Вейнцманом, майбутнім першим президентом відновленого Ізраїлю. З тих пір Бальфур висловлювався на підтримку євреїв, які відчували певний тиск в Російській імперії, де траплялися погроми. Одним з намірів лорда було зупинити потік емігрантів до Британії через дозвіл селитися в Палестині. Декларація обіцяла підтримку зі сторони Британії у відновленні національного осередку єврейського народу на землях Палестини, яка на той час входила до складу Турецької імперії. На той момент євреї становили близько 10% жителів Палестини. Після проголошення Декларації потік переселенців значно посилювався, так як надія на відновлення своєї держави ставала більш реалістичною за підтримки Великої Британії, яка деякий час володіла мандатом на Палестину [1].

«Декларація» не виникла знезацька. Фактично вона була результатом переговорів, які вели лідери сіоністів з урядом Великої Британії. Геополітична ситуація на той час була такою, що Англія та Франція боролися за зони впливу на

Близькому Сході і, зокрема, за територію Палестини, і деякі сили в уряді Великої Британії вважали, що Декларація дозволить їй встановити одноосібний контроль над Палестиною. Підготовка декларації тривала приблизно рік; при цьому Рада євреїв Англії та Англо-єврейська асоціація намагалися заблокувати її. (Це показує, до речі, наскільки насправді малим впливом серед євреїв Західної Європи користувався Сіоністський рух навіть у 1917 р.) Через тиск американських сіоністських груп президент США Вільсон висловив підтримку проекту Декларації, і вона була зрештою проголошена.

Сама декларація була підписана 2 листопада 1917 року, а в самому листі проголошувалося наступне: «Міністерство закордонних справ, 2 листопада 1917 Шановний лорд Ротшильд, маю честь передати Вам від імені уряду Його Величності таку декларацію, у якій виражається співчуття сіоністським прагненням євреїв, представлену на розгляд кабінету міністрів, яка й була ним схвалена: «Уряд Його Величності зі схваленням розглядає питання про створення в Палестині національного осередка для єврейського народу і докладе всіх зусиль для сприяння та досягнення цієї мети; причому ясно мається на увазі, що не повинні здійснюватися ніякі дії, що можуть порушити цивільні та релігійні права існуючих неєврейських громад у Палестині або права і політичний статус, якими користуються євреї в будь-якій іншій країні».

Я був би дуже вдячний Вам, якби Ви довели цю Декларацію до відома Сіоністської федерації.

Щиро Ваш,

Артур Джеймс Бальфур» [2].

У результаті, Декларація була підтримана в наступному 1918 році офіційними представниками Франції та Італії, а також президентом США Вудро Вільсоном. У 1922 році американський Конгрес підтримав декларацію своїм голосуванням. «Декларація Бальфура» була покладена в основу врегулювання життя на Близькому Сході після закінчення Першої світової війни. 24 квітня 1920 р. на конференції в Сан-Ремо «Декларація Бальфура» була затверджена союзниками як основа повоєнного врегулювання в Палестині, а 24 липня 1922 р. включена в текст мандата Великої Британії на Палестину, затвердженого «Лігою Націй». У 1945 році, коли замість «Ліги Націй» була створена Організація Об'єднаних Націй, в її статут вводиться стаття про збереження в силі всіх мандатів «Ліги Націй». Цей принцип був підтверджений і Гаазьким міжнародним судом.

Таким чином, «Декларація Бальфура» продовжила свою дію і після утворення ООН. Сама декларація як документ важливий для розуміння Палестинської проблеми, в якому висловлювалась підтримка британським урядом ідеї створення єврейського осередку в Палестині за умов захисту «громадських та релігійних прав існуючих у Палестині неєврейських громад, а також політичного статусу, яким

користуються євреї в будь-якій іншій країні». Балфурська декларація надавала можливість Великій Британії ухилитися не лише від виконання Мак-Магона – Хусейна угоди 1915 р., згідно з якою зацікавлений у залученні арабських країн до війни проти Туреччини Лондон давав згоду на включення Палестини після завершення Першої світової війни до складу майбутньої незалежної арабської держави, але й від Сайкса-Піко угоди 1916 з Росією та Францією. У 1921-22 англійці відлучили від Палестини землі на схід від Йордану, де утворили державу Трансйорданію, виключену з переліку територій, на яких мав утворюватися єврейський національний осередок. Декларація Балфура зберігала свою юридичну чинність упродовж усього періоду дії брит. мандата на Палестину (офіційно до 14.05.1948) [3, с. 90].

Отже, до реального проголошення відновленої єврейської держави у 1948 році пройде ще багато часу, у тому числі і боротьби сіоністів з самими англійцями, але Декларація Бальфура зіграла важливу роль у виконанні біблійного пророцтва про зібрання Богом обраного народу з розпорошення в землю обітовану. Лише 67 слів на аркуші паперу стали початком одного з найбільш складних конфліктів сучасності. Хоча багато ізраїльтян вважають Декларацію важливим етапом їхньої державності, для палестинців цей лист - зрада.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. 2 листопада 1917 року була підписана відома Декларація Бальфура. 2018. [Електронний ресурс]: <https://media.c4u.org.ua/calendar/716> (Дата звернення: 13. 04. 2024).
2. Текст листа Декларації Бальфура. 02. 11. 1917.
3. Покровська І. С. Бальфура декларація 1917 // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

Михненко Євгеній,
студент ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Крупеня І.М., к.п.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄГИПТУ В 2018-2022 РОКАХ

Налагодження стратегічного партнерства України стало вагомою передумовою формування базису зовнішньоекономічної безпеки держави. В умовах реальної війни України з Росією, різкого погіршення показників економічного розвитку необхідна диверсифікація відносин і зміцнення зовнішньоторговельного співробітництва України та її основних стратегічних економічних партнерів. Вибір

стратегічних партнерів Україною є актуальним геополітичним та гео економічним завданням для виходу з кризи та подолання негативних наслідків ескалації воєнних дій, а також формування взаємовигідних відносин для зміцнення економічних позицій на тлі загострення як глобальних, так і внутрішніх економічних криз [2, с. 186].

Одним з таких партнерів є Єгипет, відносини з яким мають давню і успішну історію. Наші країни мають великий потенціал для розширення торговельно-економічного співробітництва. На даний час Україна та Єгипет сформували різні комісії та групи з торговельно-економічного, науково-технологічного співробітництва у нафтогазовій сфері та багатьох галузях промисловості [3, с. 135].

Єгипет є важливим торговим партнером України серед держав Північної Африки, незважаючи на те, що ця країна має невисоку частку в торгівлі України порівняно з її основними партнерами. Офіційні статистичні дані про взаємну торгівлю між Україною та Єгиптом свідчать про її поступальний розвиток протягом останніх років. Цьому сприяють встановлені торгово-політичні відносини [1, с. 11]

Одним з прикладів налагодження відносин є восьме засідання Міжурядової спільної Комісії з економічного та науково-технічного співробітництва між Україною та Арабською Республікою Єгипет під співголовуванням першого віце-прем'єр-міністра України – міністра економіки Юлії Свириденко та міністра міжнародного співробітництва Арабської Республіки Єгипет Ранії Аль-Машат, яке відбулося 16 грудня 2021 року у Каїрі [4].

На заході була підкреслена готовність диверсифікувати поставки за рахунок нарощування експорту продукції з доданою вартістю – харчової та переробної промисловості. Крім того, Україна приділяє важливе значення співпраці з Єгиптом у сфері фітосанітарного захисту та зацікавлена у збільшенні торгівлі продуктами рослинного і тваринного походження, які будуть визначені відповідальними органами Єгипту. Також було обговорено важливість реалізації спільних проектів компаніями обох країн [1, с. 11].

Окремо, було визначено напрями співробітництва обопільного інтересу, зокрема у сільському господарстві, енергетиці, промисловості, транспортній інфраструктурі та логістиці, будівництві, космічних технологіях, інформаційних технологіях, туризмі, охороні здоров'я, розвитку співпраці у сфері молоді та спорту тощо. За результатами засідання був підписаний протокол [4].

Можна прогнозувати, що у найближчій перспективі обсяг інвестицій у країнах Північної Африки може суттєво зрости. Нині перспективною є співпраця у сфері харчової промисловості у зв'язку з тим, що уряд Єгипту планує модернізувати виробництво харчових продуктів, поступово провівши приватизацію державних підприємств. Обсяг місцевого виробництва продуктів лише на 10–15% покриває

внутрішній попит. Єгипетська влада також зацікавлена у будівництві необхідної інфраструктури для зберігання та переробки зерна [1, с. 12].

Водночас в аграрному секторі та секторі управління водними ресурсами для Єгипту залишається актуальним залучення іноземних інвесторів до участі у проектах із будівництва заводів з опріснення морської води, очищення стічних вод та заводів з утилізації відходів [2, с. 187].

Україна може включитися в цю роботу та постачати обладнання для сільського господарства. Крім того, єгипетський ринок зберігає свою історичну прихильність до цілої низки українських машин і обладнання, що традиційно поставлялися в країну. Це легкові автомобілі, крани, гелікоптери, гідроенергетичні агрегати [3, с. 139].

Є перспективи для співробітництва в галузі промислового складання в Єгипті, а також просування високотехнологічних українських товарів. З огляду на те, що у Єгипті швидкими темпами ведеться робота зі створення промислових зон, участь українських компаній у створенні таких зон дасть змогу збільшити експорт вітчизняної продукції не лише у Єгипет, але й на ринки сусідніх країн [2, с. 188].

Аналіз наявних торгових відносин між Україною та Єгиптом показав, що пріоритетною в імпорті з Єгипту є продукція сільського господарства, у тому числі свіжі фрукти, овочі, продукція легкої промисловості, а з українського боку – лісоматеріали, у тому числі хвойних порід, фанера, а також напівфабрикати із заліза та нелегованої сталі, моторні транспортні засоби. Водночас у структурі товарного експорту України існує потенціал збільшення обсягів поставок високотехнологічних товарів та товарів із високим рівнем переробки [1, с. 14].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Богородицька Г.Є., Петренко І.В., Орлік М.А. Проблеми та перспективи зовнішньоекономічних відносин України та країн Африки (на прикладі Єгипту). *Економічний простір*. (176). С. 9–14. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1010>
2. Власюк О.С., Базилюк Я.Б., Давиденко С.В. Потенціал зовнішньоторговельного співробітництва України та Словаччини у контексті протидії гібридним загрозам. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3. С. 185–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_24
3. Лахманюк Т. Україна й арабська республіка Єгипет: особливості міждержавних двосторонніх відносин. *Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка*. 2015. Вип. 15. С. 134–143
4. Україна і Єгипет мають великий потенціал для розширення торговельно-економічної співпраці. *Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ»*. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3371166-ukraina-i-egipet-maut-velikij-potencial-dla-rozsirennja-spivpraci-minekonomiki.html>.

Морозова Анна,

студентка IV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

«РОЗБИТІ ОБЛИЧЧЯ» СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА

Війна проходить нашою історією з кожним новим століттям змінюючи території, прагнення, ворогів, але не своє обличчя. Тому тема повернення поранених бійців до цивільного життя не втрачає актуальності й понині.

З появою шолому в 1915 році окопна війна стала менш смертоносною для солдат. Сталеві шоломи, зменшували ризик травми мозку, адже під час Першої світової війни поранення голови часто вважали фатальними, і перша медична допомога таким солдатам зазвичай не була пріоритетною, бо вважалась занадто складною в тих умовах. Хоча шоломи не забезпечували повного захисту, вони допомагали у виживанні при обстрілах. Розвиток військових технологій призвів до виникнення нової зброї, а вона у свою чергу, призвела до появи нових видів тілесних травм [2].

Поруч з військовими технологіями розвивалась і медицина, зокрема, в галузі відновлення ротової порожнини та щелепно-лицьової тканини, а також пластичної хірургії. Саме пластична хірургія, що виникла в той складний час дала пораненим надію, шанс на повернення в суспільство і сім'ю.

Хірурги почали проводити експерименти з трансплантацією кісток, хрящів та тканин і таким чином досягли значних успіхів у цій галузі давши шанс на відновлення тисячам солдат [3].

Поранення обличчя були складними не лише з фізіологічного боку, але і з психологічного. Військові хвилювалися через це, боялись плевратись додому, хвилювалися про те, як до них ставитимуться друзі та родина. Багато бійців отримали травми, які не можна було вилікувати хірургічним шляхом. У деяких були відсутніми очі, вуха або ніс, половина щелепи або були наявні жахливі опіки, котрі спотворювали обличчя. Багато бійців через травми відмовилися залишати лікарню. Деякі покінчили життя самогубством [1].

Відзначу, що у цей період розвивається не лише пластична хірургія, а також сучасна протезна технологія та психологічна підтримка, синергія котрих надала десяткам тисяч постраждалих шанс на нове життя [5].

В наш час відкрито більше можливостей для реабілітації чим в період Першої Світової, але попри виклики для тих хто повернувся з війни є незмінними. Якщо пацієнт не отримує належної допомоги, він часто уникає взаємодії з суспільством, залишається вдома, стає залежний від родини та втрачає можливості для повноцінної реабілітації. Ушкодження обличчя призводить до фізичних обмежень, таких як: втрата можливості говорити, жувати та повноцінно харчуватись, бачити. І це лише деякі з наслідків, з якими доводиться зіткнутися військовим після травм голови та обличчя [4].

Саме тому важливо підіймати дану тематику та зпроваджувати проекти, що допомагають показати світові та нашому суспільству обличчя війни, тим самим допомагаючи військовим та цивільним сприймати подібні травми без табування чи страху [6].

Гарним прикладом можуть слугувати і звичайні інформативні статті у вільному доступі так фахівці Superhumans.Center наводять такі поради:

«Перебуваючи в громадських місцях, ми можемо зустрічати людей з травмами обличчя або ж ампутаціями кінцівок. І відчуття страху, сорому, а потім провини та жалю, які іноді виникають всередині нас при цьому, є природними. Аби не фокусуватися на травмі, ми можемо відводити очі чи взагалі уникати контакту. Та це ображає людину, адже така реакція змушує її відчувати себе іншою, ба навіть негідною уваги та спілкування. Це ранило і геть не сприяє адаптації в суспільстві після отримання травми» [7].

Отже, дуже важливо розуміти через що проходять наші захисники і бути залученими до цих процесів. Війна не змінює свою природу та несе жахливі наслідки з якими ми маємо вчитись жити та допомагати повертатись до життя іншим. Саме реакція суспільства стає найгострішою проблемою в прийнятті себе, тож пам'ятаймо, що від нашої реакції залежить чиєсь життя та комфорт.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Anna Coleman Ladd's Studio for Portrait Masks, Paris, 1918. *Colorem* : website. URL: <https://colorem.wordpress.com/2016/10/03/anna-coleman-ladds-studio-for-portrait-masks-paris-1918/> (date of application: 05.05.2024).
2. Bulletin of the History of Medicine. *Project MUSE Mission* : website. URL: <https://muse.jhu.edu/article/240050> (date of application: 04.05.2024).
3. Батько пластичної хірургії. *Slosser* : веб сайт. URL: <https://slosser.com.ua/uk/blog/first> (дата звернення: 04.05.2024).
4. З якими проблемами стикаються військові з травмами обличчя? *Українська правда* : веб сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/travma-oblichchya-u-viyskovih-yaki-trudnoshchi-chekayut-pid-chas-likuvannya-300452/> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Медичні інновації воєнного часу. *Kunsht* : веб сайт. URL: <https://kunsht.com.ua/articles/medichni-innovacii-voennogo-chasu> (дата звернення: 05.05.2024).
6. У столиці презентували проєкт, який показує красу українців із травмами обличчя: у чому рішення. *Рубрика* : веб сайт. URL: <https://rubryka.com/2024/04/28/u-stolytsi-prezentuvaly-proyekt-yakuj-pokazuje-krasu-ukrayintsi-v-iz-travmaty-oblychchya-u-chomu-rishennya/> (дата звернення: 05.05.2024).
7. Як не ранили почуття людини з травмою обличчя: фахівці надали українцям низку порад. *Вечірній Київ* : веб сайт. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/95944/> (дата звернення: 05.05.2024).

Нагорна Валерія,

студент I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С.Макаренка

Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗПИСНОЇ КЕРАМІКИ В ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Кераміка в Греції була наділена подвійною функцією. Керамічні вази широко використовувались у господарстві, та мали за собою естетичну роль, що зображав світогляд та побутове життя греків. Через призму вазопису, можна спостерігати розвиток грецького суспільства, від чогось простого до більш складного, багатогранного так само, як кількість планів на давніх амфорах.

У гомерівський період у вазописі Давньої Греції переважав геометричний стиль. Посуд розписувався великими суто геометричними візерунками, а прикрашали його за допомогою циркуля кола та півкола. Чергування геометричних орнаментів малюнків встановлювалося різними регістрами візерунків, відокремленими один від одного огинаючими посудину горизонтальними лініями. У період розквіту геометрики, близько IX ст. до н. е., відбувається ускладнення геометричних малюнків. З'являються складні у виконанні перемінні одинарні та подвійні меандри, а також стилізовані зображення людей, тварин та предметів[1, с 38]. До кінця VIII століття до н. е. такий стиль розпису в грецькій кераміці зникає. На зміну йому приходить вазопис архаїчного періоду (VIII–VI ст. до н. е.).

У VIII ст. до н. е. украй бідну тематику, що зводиться майже до одних лінійних орнаментів, і суху монохромність геометричних розписів змінили змістовніші та більш барвисті, соковиті й повнокровні зображення. У другій половині VIII ст. до н. е. вже не дотримувалися суворих норм геометричного стилю. Почав складатися новий, вільний стиль на котрий впливали східні мотиви, котрі, позичали з Передньої Азії та Єгипту майстри та живописці-професіонали. "Геометричний стиль" замінюється на новий "орієнталізуючий" в розписах якого багато східноіонійських мотивів. Зображення й візерунки цих розписів подібні до пишного килима, що оповивають вазу. В цьому стилі присутні, як фантастичні тварини, так і рослинні та інші орнаменти, а також в цьому розписі були зображені живі істоти й боги грецької міфології. Тематика фігурних зображень на вазах орієнталізуючого стилю помітно збагатилась і на фризах з розташованими в ряд тваринами можна було помітити не тільки зображення биків, оленів, кабанів, козлів, орлів, півнів і водяних птахів, але також пантер та левів.[1, с. 39]

До середини VI ст. до н. е. розцвітає вазопис «чорнофігурного стилю». Він виконувався чорним лаком по червонуватій глині. Рідко та в малому обсязі майстри застосовували інші фарби – білу й пурпурну. Головну роль займали чорні силуети фігур на предметі, навіть не зважаючи на складність передачі об'єму та простору. Килимовий орнамент був повністю витиснутий живим зображенням. Суворота, відточена краса чорнофігурних розписів, виконаних кращими античними майстрами лише так можна описати чорнофігурний стиль, це поєднання старих та нових технік. Зображення реальних істот і предметів зв'язані тут у композицію, подібну до

геральдичного знака: настільки вона стійка, урівноважена й зовсім не терпить яких-небудь змін.

Близько 530 року до н. е. вже в часи класичного періоду силуетний чорнофігурний розпис змінюється «червонофігурним стилем». У ньому чорним лаком закривався фон, а фігури людей і предмети зберігали світлий червонуватий колір глини. На цьому світлому фоні легше передавати об'єм, зображувати людську фігуру в поворотах, передавати предмети, розташовані один за іншим, тобто позначати глибину простору. Також популярним мотивом для розпису кераміки було зображення людини, а точніше її тіла. Ось для дрібнофігурних чаш масового виробництва та призових амфор це було тренування атлетів. Також традиційним було зображення атлетів під час спортивних змагань в оголеному вигляді, що безпосередньо відповідало реаліям класичного періоду. Вазописці робили акцент не тільки на сюжетній лінії, а й на особливостях фігури атлета: пропорційності, стрункості, вираженості мускулатури[2, с.244]. Співвідношення частин тіла, пластичність фігури, об'ємність та динамічність при передачі зображення людини, характеризують вазопис періоду пізньої архаїки та класики. Звичайно ж розпис з усіма п'ятиборствами є найпопулярнішим сюжетом. Також високо цінувалися розписні амфори здобуті під час змагань, адже вони відтворювали сюжет змагань. На Панафінейських амфорах з одного боку зображували богиню Афіну, з іншого – сцени змагань. Ось так головний акцент на красу тіла зробив цей проміжок часу найвпізнаванішим серед інших стилів вазопису Греції.

Отже, на нашу думку, вазопис є невід'ємною частиною грецького мистецтва. Складно уявити амфори без цих сюжетних розписів коли мова заходить за Давню Грецію. Розглядаючи матеріали ми дійшли висновку, що ця віха мистецтва є прямо пропорційним показником добробуту в Давній Греції, адже найбільший розвиток вазопису припадав саме на класичний період.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Історія та розвиток керамічного виробництва: навч. посіб./ Савцова О. та інші. Харків, ХНУМГ ім. О. М. Бекетова 2022. с 38-40.
2. О. О. Вар'ян. Використання сюжетів давньогрецького вазопису у дослідженні концепції «ідеального громадянина» // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя. 2013, вип. XXXV, с 244-246.

Никонець Вікторія,

студентка IV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПРОТЕСТ ПРОТИ ІМПЕРІЇ. ПІДНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТЯГУ НАД КИЄВОМ 1966 РОКУ

У будь-який час російська політика була спрямована на знищення української державності та ідентичності, загарбання територій, привласнення всіх культурних, наукових, матеріальних цінностей. Відповідно всі українські державні символи ставали для імперців ворожими. Жовто–блакитний, а пізніше – синьо–жовтий прапор разом із Тризубом є найбільш яскравим уособленням незалежної державності України. Український прапор для нас є чимось більшим, аніж просто державний символ, за який віддали свої життя не сотні, і навіть не тисячі українців. Кожен з нас чекає його підняття над тимчасово окупованими територіями нашої держави, за що і борються українські збройні сили.

У роки окупації України совітським союзом теж знаходились сміливці, які відстоювали свою ідентичність та демонстрували свій спротив режиму. Одним з таких випадків було підняття українського прапору 1 травня 1966 року над будівлею Київського інституту народного господарства (сьогодні це Київський національний економічний університет).

Ніколи раніше в червоному Києві такого не було. Про цю виняткову подію голова КДБ УРСР Віталій Никітченко 3 травня доповів ЦК КПУ в спеціальному повідомленні № 225/н із грифом "таємно". "Прийняты меры к розыску преступника", – повідомив він. Документ із Володимирської, 33 негайно поклали на стіл керівникові України Петру Шелесту. Той узяв справу на особистий контроль. Слідчі шукали "злочинця", не здогадуючись, що насправді прапороносців двоє. І – найбільша несподіванка! – були вони не з середовища творчої чи наукової інтелігенції або опозиційних кіл, а представниками робітничого класу [4].

Ними виявились двоє молодих чоловіків – 26-річний будівельник Віктор Кукса, уродженець Київщини, та 28-річний студент 5 курсу Київського інституту народного господарства і слюсар Георгій Москаленко, уродженець Одеси. Вони були сусідами по гуртожитку. Мотивували приятелі свій вчинок тим, що це була акція протесту проти повільного повернення сталінізму, після того, як до влади прийшов Леонід Брежнєв. Так, 30 квітня 1966 року вони придбали в Жовтневому універмазі два шарфи — жовтогарячого й синього кольору — та в себе в кімнаті зшили з них український прапор. На полотнище прикріпили вирізаний тризуб і зробили напис «Ще не вмерла Україна, ще її не вбито! ДПУ». Напис «ДПУ», тобто «Демократична партія України», мав переконати громадян, які його побачать, що в Києві діє організація, що бореться за самостійну Україну [2]. Будівля Київського інституту народного господарства була обрана для цього дійства не випадково. Вигідне розташування навпроти заводу «Більшовик» було однією з переваг при виборі місця (робітники та студенти мали шикуватись саме біля цього

підприємства), до того ж, Георгій Москаленко, як студент знав, як можна потрапити на дах університету.

До навчального корпусу поїхали останнім трамваем – у ті часи громадський транспорт працював до 1-ї години ночі. Охоронці інституту вже понапивалися напередодні свята і вляглися спати. Прапороносці обійшли будівлю ззаду, де на стіні була металева пожежна драбина. Георгій Москаленко залишився внизу на сторожі з самопалом, а Віктор Кукса з прапором поліз нагору. На даху вийняв з кишені кухонний ніж, зрізав червоний радянський стяг і прив'язав натомість жовто-блакитний. Коли Віктор спустився, Георгій побризкав асфальт авіагасом (щоби міліцейський собака не взяв сліду) і друзі вирушили пішки до гуртожитку [4]. Так, 1 травня 1966 року, коли на центральних вулицях Києва очікувалися комуністичні демонстрації до Дня солідарності трудящих, на даху одного з київських вищів вже майорів блакитно-жовтий прапор, замість червоного.

Георгія Москаленка й Віктора Куксу затримали 21 лютого 1967 року. Їх обох засудили за статтями 62 частина перша і 222 частини перша і друга Кримінального кодексу УРСР [1]. Майже рік спецгрупа московського КГБ вираховувала сміливців. Отримали 2 і 3 роки мордовських таборів. Генпрокуратура "незалежної" України у наш час довго не хотіла реабілітувати двох українських дон-кіхотів, але під тиском громадськості відступила [3]. Цей чин – ще один доказ того, що українці не могли змиритись з окупацією та не припиняли боротьби за власну свободу, в цьому ми переконуємось і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Документи КГБ про синьо-жовтий прапор над Києвом у 1966 р. Скани. Історична правда. 2016. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/57278c55e03bb/> (дата звернення 04.05.2024)
2. КДБ у 1966 році кваліфікувало синьо-жовтий прапор над Києвом як антирадянську агітацію. Hromadske. 2016. URL: <https://hromadske.ua/posts/kdb-u-1966-rotsi-kvalifikuvalo-syno-zhovtyi-prapor-nad-kyevom-iak-antyradiansku-ahitatsiiu> (дата звернення 05.05.2024)
3. Невідомі прапороносці. Жовто-блакитний проти червоного. Історична правда. 2011. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/4e3280c10c617/> (дата звернення 04.05.2024)
4. 1966 рік: жовто-блакитний прапор над радянським Києвом. BBC. 2016. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2016/05/160504_ukrainian_flag_kyiv_blog_she (дата звернення 04.05.2024)

Ніколаїду Елпіда,

*студентка I курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – Циватий В.Г., к.і.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка, СумДПУ імені А.С. Макаренка*

КУЛЬТУРНІ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЙ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРСИ

У динаміці суспільно-політичних змін, що настають з початком нових епох, культурні революції виступають як потужні хвилі, що перетворюють контури суспільства та змінюють кордони держав. Вони не просто відображають глибокі прагнення людства до прогресу та свободи, але й створюють фундамент, на якому ростуть сучасні демократії.

У цьому дослідженні ми розглянемо, як культурні революції вплинули на формування демократій, від Американської та Французької революцій до більш сучасних рухів України, таких як Помаранчева революція, Революція Гідності та Цифрова революція. Мета даного дослідження – дослідити інституціональні витoki соціокультурних революцій, а також проаналізувати, як кожна з цих революцій сприяла розширенню прав і свобод індивідуума, як вони допомогли створити більш відкрите та інклюзивне суспільство.

Культурна революція – це не просто період експлозивних мистецьких та інтелектуальних змін, але й відображення колективного духу, що прагне до змін. Від Ренесансу, який пробудив Європу від середньовічного сну, до Просвітництва, яке заклало основи раціоналізму та наукового методу, культурні революції завжди відігравали ключову роль у формуванні ідей та ідеалів, які лежать в основі демократичних інститутів.

Ренесанс свідчив про відродження інтересу до античності, що сприяло розвиткові мистецтва, науки та освіти. Цей період зумовив появу ідей гуманізму та індивідуалізму, які стали основою для розвитку демократичних принципів [1; 6, с. 13-15].

Просвітництво принесло з собою віру в розум, у ментальне сприйняття оточуючого світу та науковий підхід до розуміння суспільства. Ці ідеї підтримували революційні рухи, такі як Американська та Французька революції, які заклали основи для сучасних демократій і «культурних поворотів» у суспільстві [4; 7, с. 64-68].

Помаранчева революція 2004 року стала символом боротьби за демократичні цінності та чесні вибори в Україні. Ця революція показала силу громадянського суспільства та його здатність впливати на політичні процеси. Революція Гідності 2013-2014 років, також відома як Євромайдан, знову продемонструвала волю українського народу до змін, прагнення до європейських цінностей та відстоювання прав і свобод людини [2, с. 412–415].

Кожна з цих революцій мала свій унікальний вплив на суспільство, відкриваючи нові шляхи для розвитку демократичних інститутів та політико-

дипломатичних практик. Вони допомогли сформувати сучасне розуміння прав людини та громадянських свобод, що є невіддільною частиною будь-якої демократії.

Сучасні демократії є результатом численних культурних революцій, які відбулися протягом історії. Ці революції не лише вплинули на політичні та соціальні структури, але й продовжують формувати спосіб, яким демократії реагують на сучасні виклики. Цифрова ера принесла нові виклики та можливості для демократій. Цифрова дипломатія, соціальні медіа та інтернет-платформи забезпечили громадянам безпрецедентний доступ до інформації та засобів комунікації. Це дозволило людям активніше брати участь у політичному житті та впливати на ухвалення рішень.

Сучасні демократії стикаються з викликами, такими як дезінформація, інформаційно-психологічні операції (ІПСО), інформаційні війни, політична поляризація та зростання популізму.

Культурні революції надають інструменти для адаптації до цих викликів, сприяючи в царину розвитку критичного мислення та медіаграмотності серед населення. Майбутні дослідження повинні зосередитися на аналізі нових культурних революцій та їх впливу на демократичні процеси. Важливо вивчати, як технологічні інновації, політичні технології, дипломатичний інструментарій, зміни в глобальній політиці та соціальні рухи впливають на демократію. Також необхідно розглядати, як демократії можуть використовувати ці революції для подолання внутрішніх і зовнішніх викликів [3].

Демократичні процеси у світовому публічному просторі знаходять свою інституціональну проекцію в соціумі, дипломатії та політиці. Так, в історичній ретроспективі, в умовах соціокультурного розвитку суспільства – формуються такі концепти як «культурна дипломатія», «публічна дипломатія» і «цифрова дипломатія». Публічна дипломатія, культурна дипломатія і цифрова дипломатія в умовах глобалізованого світоустрою ХХІ століття набувають особливої актуальності [5; 6, с. 13-15; 7, с. 64-68].

Отже, культурні революції відіграють незаперечну роль у розвитку та зміцненні демократичних інститутів. Вони є важливими не тільки через свій історичний внесок, але й через поточний вплив на суспільні процеси, інституціоналізацію дипломатії та міжнародно-політичні системи.

Культурні революції надають демократіям важливі інструменти для самовдосконалення та адаптації до змінюваних умов. Вони сприяють розвитку громадянського суспільства, забезпечуючи платформу для обговорення та розв'язування соціальних і соціокультурних проблем.

Ці революції також відкривають шлях для інновацій у правовій, економічній, соціокультурній, політико-дипломатичній та політичній сферах, що робить демократії XXI століття більш гнучкими та відкритими до змін.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Культура Ренесансу, її головні риси. Гуманізм. URL: <https://osvita.ukr-lit.com/kultura-renesansu-%D1%97%D1%97-golovni-risi-gumanizm/> (дата звернення: 03.05.2024).
2. Кульчицький С.В. Помаранчева революція 2004. *Енциклопедія історії України*: Т. 8. Па - Прик / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАНУ, Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2011. С. 412–415.
3. Куницький М.П. Виклики і перспективи розвитку сучасної демократії / М.П. Куницький. Одеса: Politicus, 2021. URL: http://politicus.od.ua/2_2021/6.pdf (дата звернення: 30.04.2024).
4. Основні ідеї Просвітництва. 2023. URL <https://tureligious.com.ua/osnovni-idei-prosvitnytstva/> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2024. 336 с.
6. Циватий В.Г. М'яка сила («soft power») і модель публічної дипломатії Європейського Союзу XXI століття: міжнародно-політичний і регіональний аспекти. *Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Випуск 9. С. 13-15.
7. Циватий В.Г. Ціннісні орієнтири індивідуума та феномен концепту «філософія дипломатії» в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: інституціонально-трансформаційний і протокольно-етикетний дискурси. *Актуальний філософський дискурс: трансформаційні зміни в умовах війни. Збірник наукових праць*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 64-68.

Оврамець Артур,

студент I курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЛЕМЕН САРМАТІВ ТА ІМПЕРАТОРСЬКОГО РИМУ

Військова справа сарматів починається ще з війн Херсонесу і скіфів, де скіфський цар Палак запросив 50 тисяч вершників воїнів вершників з племені роксолан на чолі з царем Тасієм [2, с. 1].

З середини I початку II ст. н. е. утворилась провінція Нижня Мезія, що наблизило кордони Риму до земель племен язигів [2, с. 2].

В I – II ст. н. е. безпека прикордонних територій в Мезії та Паннонії, залежала від племінних ватажків та подарунків римлян. В певній мірі ці положення забезпечували його привілейований статус і вперше входили в римську договірну практику. Угода надавала римським гарантіям обов'язкову форму і «прив'язувала Рим до виконання зобов'язань, невиконання яких могло зробити неминучим початок повторної війни». Обов'язки Риму сплачувати регулярно грошові суми після принципу стипендій та плати за виконання військових зобов'язань була викликана

поєднанням політичного тиску та вичерпаними можливостями військових сил інтервенції через конфронтацію з племенами - сусідами Паннонії.[1, с. 2-3].

В 161 – 175 р. н. е. сарматські племена язигів брали участь в маркоманських війнах. В 162 р. н. е. почалась Вірменська війна, в яку втрутився парф'янський цар Вологез III. У 162 р. на Схід виступив імператор Л.Вер. Коли справи на Сході були влаштовані та з поверненням Л.Вера в Рим, імператори відсвяткували блискучий тріумф. У цей час, коли в Римі святкується тріумф з приводу перемоги над східними царями, хатти, маркомани, квади і язиги завдали нищівний удар по імперії. Реція, Норік, обидві Паннонії, Дакія відразу наповнилися ворогами. Справа не обмежилася спустошенням самих тільки провінцій. Трапилося те, чого вже не було три століття: варвари, пробивши “альпійську стіну”, вторглися до самої Італії.[3, с. 12].

В 178 р. н. е. М. Аврелій почав другу, заключну, війну, метою якої було створення нових провінцій – Маркоманії та Сарматії. Язигам, які виявили готовність підкоритися волі імператора, зменшили податки й дозволили спілкування на схід від Дакії з роксоланами (їх родичами). Маркомани майже повністю загинули від меча і голоду. Усі підкорені племена були зобов'язані надавати підмогу римській армії – язиги, наприклад, 8 тисяч вершників, але ці плани не вдалося втілити через смерть імператора [3, с. 13-14].

В 175 р. н. е. до Британії було направлено з Паннонії 5500 сарматів з племені язигів. Вони були направлені в Legio VI Victrix – Шостий переможний легіон. Вони були, як допоміжні війська, які в той час набирались з варварів. Оскільки в умовах прикордонних війн та дрібних сутичок, які велися в ті часи у горах Шотландії, використати в одному місці 5500 кіннотників було неможливо, довелося сформувати більш дрібні підрозділи, що нараховували по 500 бійців. Такі загони римські воєначальники розосередили вздовж кордону. Тому сліди сарматських підрозділів у Британії було знайдено одразу в декількох місцях. [4].

До появи важкої сарматської кінноти у Британії не було кавалерії, а горді бритти були здебільшого піхотинцями, їх вожді йшли в бій на колісницях. Не було металевих обладунків, що прикривали б вершника та коня. Римська ж кіннота за озброєнням та спорядженням помітно відрізняється від сарматської. Перші вершники у подібних до лицарських обладунках та з довгими мечами (поклоніння яким було перетворене на культ), котрі з'явилися на Британських островах, дійсно могли бути родом з східноєвропейських степів.[4].

Впродовж V–VI ст. Британія вступила в епоху внутрішніх конфліктів і вторгнень із зовні. «Римський порядок», що тримався століттями, занепав. VI Переможний легіон ще 402 року відкликали, а незабаром у Британії взагалі не зосталося жодних римських військ. Тисячі, десятки тисяч жителів міст, мешканців затишних вілл, розкішних маєтків і колишніх військових таборів імперія покинула напризволяще.[4].

Загалом відносини сарматів і Риму були пов'язані з захистом свого кордону від племен варварів, а потім найму підкорених народів до армії Риму. Тим самим римляни забезпечили себе маневренною легкою і важкою кіннотою. Також супроводжувалось постійними повстаннями підкорених народів, але майже всі бунти закінчувались мирною угодою.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бандровський О.Г. «Дакійська політика» Римської імперії від Доміціана до Траяна. *Carpatica – Карпатика*. Ужгород, 2007. Вип. 36. С. 2-3.
2. Симоненко. О. В. Військова справа сарматів Північного Надчорномор'я. // *Військово-історичний альманах*. 2007, ч. 2 (15). С. 1-3.
3. Сюсько К.М. Нариси з історії давніх германців – вихід германців на політичну арену Європи. Ужгород, 2006. С. 12-14.
4. Шлях дракона, або сармати у Британії. URL:<http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/knyga-ukrayina-vid-trypillya-do-antiv-m-videyko-/shlyakh-drakona-abo-sarmaty-u-brytaniyi/> (Дата звернення 05.05.2024)

Панченко Микита,

студент II курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Литвиносська Ю.А., викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

УЧАСТЬ СПЕЦСЛУЖБ США В ОПЕРАЦІЇ «КОНДОР»

Говорячи про події 1970–1980 рр., варто згадати протистояння США і СРСР в холодній війні, контекстом якої було протистояння капіталізму проти соціалізму. Важким для обох держав були довгі затяжні війни, в яких дві країни зазнавали тяжких втрат та виникнення економічних і соціальних проблем, які завдали сильного удару по них. Тому США та СРСР вдавалися до більш непомітних, але не менш ефективних методів боротьби. Можна дати короткий опис того, що Радянський союз мав ідею та великі ресурси, а США мали великий капітал і свободу. Але обидві сторони вдавалися до досить жорстких та підступних методів в боротьбі один проти одного. Вашингтон намагався поширити свій вплив та викоринити соціалістичні тенденції по світу, а Москва вбивала в більшість умів пропаганду комунізму та міф про слабкість капіталістичного світу. Тому всі гонки озброєнь, агентурні місії та інше, перетворили світову міжнародну політику в бурхливий процес, в якому дві сторони перебуваючи в конфронтації, мали партнерів, що таємно або відкрито їх підтримували.

Та все ж актуальними є висвітлення питання стосовно зацікавленості США в операції «Кондор», яка проходила на території країн Південної Америки. І чому диктатори того часу фактично спонсорувалися спецслужбами США. 1977 р. ЦРУ

отримало угоду, укладену між країнами, де встановилося правління хунт. У ній було прописано етапи проведення операції «Кондор»:

- Визначити мету згідно з вимогами сторін;
- Прописати інструкції для оперативних груп;
- Надати людські та матеріальні ресурси;
- Сформулювати вимоги з експлуатації цих ресурсів.

Однією з ключових цілей операції були ліві партизани, які 1973 р. об'єдналися в «Junta de Coordinación Revolucionaria» («Хунта революційної координації»)[1]. Тут можна сказати, що всі фактори спиралися на те, що США були зацікавлені тільки на тому, щоб не дати лівим силам заволодіти державними апаратом в країнах Південної Америки, бо тоді б контролювати та мати можливість тиснути різними методами на ці країни їм було б досить важко. За іншою версією, спецслужби латиноамериканських держав не цуралися розправлятися і з мирним населенням в тому числі. Особливо це стосувалося тих, хто мав друзів-прихильників опозиції чи осмілювався заперечити військовим та спецзагонам. Точних даних про страти цивільних не існує, лише приблизні цифри, що коливаються від 60 до 90 тис. жертв. Таких масштабів терору вдалося досягти завдяки американським спецслужбам, які прикривали спецоперацію. У Вашингтоні наголошували, що «Condor» – це зусилля латиноамериканських спецслужб у боротьбі проти тероризму, хоч «терористами» інколи виступали дисиденти й інтелектуали[2]. За всіма цими епізодами стоїть не одна людина, але хочеться виділити все ж таки одну персону, це Генрі Кіссінджер. Він намагався довести усім, що така операція важлива, оскільки протидіє комуністам. Йому було все одно, що з таким підходом США не відрізняються від тих же «червоних». Однак покарання він не понесе, оскільки йому вже майже 100 років і він досі викладає в кількох університетах[2].

Якщо подивитися на всю цю картину зі сторони, то США дійсно закривали очі на всі ті злочини по відношенню до цивільного населення, які трапилися в ході реалізації даної операції, а всі диктатори, такі як Рафаель Відела, Уго Бансер, Августо Піночет, Альфред Стесснер, Моралес Бермудес, Марія Бордаберрі були слухняними пішаками в руках ЦРУ. Цікавою потаттю в справах по операції був Августо Піночет, який очолив військовий путч проти президента-соціаліста Сальвадора Альєнде, який на той час втрачав авторитет в очах громадян через ряд невдалих реформ та приватизацій. І щойно військова хунта освоїлася в можновладних кабінетах, у державі почалися репресії. Був введений надзвичайний стан, створили фільтраційні табори. Всіх людей, які були причетні до комунізму або ж були противниками військової хунти, ліквідовували чи масово арештовували, залякували чи жорстоко допитували. Національний стадіон у Сантьяго перетворився на табір для інтернованих[3]. Вся політика Піночета була жорстоко налаштована против лівих та всіх, хто їм симпатизує, або навіть тих, хто до них не відносився, але

засуджував дії військової хунти. Дійсно всі диктатори того часу вдавалися до таких же методів, але Піночет виправдовував це сильним патріотизмом та бажанням покращити становище Чилі.

Отже, операція «Кондор» була таємною спільною акцією диктаторських режимів кількох країн Латинської Америки, спрямованою на боротьбу з політичними опозиціонерами, що призвела до багатьох випадків порушень прав людини та зникнення людей. США в той час дійсно підтримували багатьох авторитарних лідерів у регіоні, оскільки це відповідало їхнім геополітичним інтересам і тогочасним поглядам. Однак, варто зауважити, що не всі американські політики та громадськість підтримували таку стратегію, і пізніше багато з цих режимів було засуджено за порушення прав людини. А за самими учасниками цієї операції полюють як за нацистами після Другої світової. Більшість жертв «Кондору» зникли назавжди.

Сотні тіл було таємно утилізовано – деяких жертв викинули в море з літаків або гелікоптерів після того, як їх зв'язали, прикували до бетонних блоків або насильно ввели наркотичні речовини, щоб вони не чинили супротиву[4]. Таким чином, підтримка диктаторів союзницькими країнами, у тому числі США, була складною і суперечливою політичною стратегією, яка часто супроводжувалася негативними наслідками.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Візковський А. ОПЕРАЦІЯ «КОНДОР» І АРГЕНТИНСЬКА ХУНТА: ЧИТАЄМО РОЗСЕКРЕЧЕНІ ДОКУМЕНТИ ЦРУ. WAS. URL: https://was.media/microformats/was_wollem_wir_trinken/ (дата звернення: 23.04.2024).
2. Шарафмал Ф. Операція Condor: легалізована програма знищення опозиції у Латинській Америці. *24 Канал*. URL: https://24tv.ua/operatsiya-condor-legalizovana-programa-znishhennya-opozitsiyi_n1771188 (дата звернення: 23.04.2024).
3. Соболев Х. РЕФОРМИ ЦІНОЮ КРОВІ. *Листи до приятелів*. 2019. 11 жовт. URL: <https://lysty.net.ua/pinochet/> (дата звернення: 25.04.2024)
4. Операція «Кондор»: змова часів холодної війни, яка тероризувала Південну Америку. *The Guardian*. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/news/2020/sep/03/operation-condor-the-illegal-state-network-that-terrorised-south-america> (дата звернення: 26.04.2024).

Паращенко Денис,

*студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

*Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ГВІНЕЇ-БІСАУ

Війна за незалежність Гвінеї-Бісау, яка охопила період з 1963 по 1974 р., є важливим моментом в історії країни, позначеним боротьбою за самовизначення і

протистоянням колоніальному пануванню Португалії. Конфлікт, який був частиною широкомасштабної колоніальної війни Португалії, призвів до значних політичних і соціальних змін не тільки в Гвінеї-Бісау та Португалії, а й в усьому світі, наголошуючи на важливості національного суверенітету і права народів на самовизначення.

Передісторія конфлікту сягає корінням у довгу історію португальського колоніалізму, починаючи з 1446 р., коли Португалія вперше зайняла території Гвінеї-Бісау та архіпелагу Кабо-Верде. Протягом століть ці землі слугували важливим торговим форпостом, що залишило незгладимий слід в історії регіону. Незважаючи на оголошення Гвінеї-Бісау заморською провінцією Португалії у 1952 р., націоналістичні настрої і прагнення до незалежності продовжували посилюватися, що в кінцевому підсумку призвело до початку збройної боротьби [3].

Попри безперервний опір гвінейців португальській владі, першу загальну націоналістичну організацію було створено лише 1956 р., коли майбутні харизматичні лідери антиколоніального руху А. Кабрал і Р. Барбоза заснували Африканську партію незалежності Гвінеї та Кабо-Верде (ПАІГК). Першим великим актом організації був страйк докерів у Бісау 3 серпня 1959 р., силоміць придушений поліцією. Під час придушення страйку понад 50 людей загинули, що призвело до істотного підйому популярності ПАІГК серед мирних жителів [2, с. 78].

На початку 1960-х рр., на хвилі наростаючого антиколоніального руху, ПАІГК ухвалила стратегічне рішення про переміщення своєї штаб-квартири в Конакрі, столицю сусідньої незалежної Гвінеї. Цей крок був спрямований на зміцнення і централізацію зусиль з підготовки до збройної боротьби за незалежність [1].

18 квітня 1961 р., на тлі загального прагнення африканських народів до визволення від колоніального гніту, ПАІГК спільно з ФРЕЛІМО з Мозамбіку, МПЛА з Анголи і МЛСТП із Сан-Томе і Прінсіпі, об'єдналися для створення Конференції націоналістичних організацій португальських колоній (КОНСП). Основним завданням КОНСП було координування дій і зусиль, спрямованих на досягнення незалежності та розвиток співпраці між націоналістичними рухами в португальських колоніях [2, с. 79].

Активна фаза збройної боротьби за незалежність Гвінеї-Бісау розпочалася у січні 1963 р. Перше значне зіткнення сталося, коли бойовики ПАІГК здійснили напад на португальський гарнізон у м. Тіте, що розташоване поблизу р. Корубла, на південь від Бісау. Цей акт партизанської війни дав старт серії подібних операцій, які швидко охопили більшу частину колонії, особливо її південні райони. До 1965 р. конфлікт поширився на східні території Гвінеї-Бісау. Того ж року ПАІГК посилила свою активність у північних районах, де також діяв Фронт за звільнення і незалежність Гвінеї (ФЛІНГ), хоча він і був менш чисельним порівняно з ПАІГК. У цей час ПАІГК, очолювана А. Кабралом, почала відкрито отримувати військову

підтримку від міжнародних союзників, в тому числі від КНР, Куби і Радянського Союзу, що значно посилило її бойові можливості [4].

Успіхи ПАІГК змусили португальський Генеральний штаб створити *Exército Português do Ultramar* – Португальські збройні сили за кордоном – і розгорнути їх у Гвінеї для оборони територій і міст. На відміну від Анголи та Мозамбіку, де португальська тактика по боротьбі з повстанцями виявилася доволі ефективною, у Гвінеї оборонні операції, коли солдатів розкидали в невеликих кількостях для захисту критично важливих будівель, ферм чи інфраструктури, лише шкодили організації оборони та робили вразливими для нападу партизан об'єкти поза межами населених пунктів силами ПАІГК. Крім того, португальці були деморалізовані стійким зростанням симпатій населення до ПАІГК. У порівняно короткий час повстанцям вдалося скоротити португальський військовий і адміністративний контроль у країні до порівняно невеликої території. Цьому сприяли й місцеві жителі, які після приходу ПАІГК звільнялися від необхідності сплати боргів португальським землевласникам, а також податків колоніальної адміністрації. На зайнятих територіях повстанці заборонили обіг португальської валюти ескудо і створювали власну адміністрацію [2, с. 84].

До 1967 р. ПАІГК здійснила 147 нападів на португальські військові об'єкти і встановила контроль над двома третинами території Португальської Гвінеї. У 1968 р. , з призначенням А. ді Спіноли новим губернатором колонії, Португалія почала нову кампанію проти партизанських сил. Генерал Спінола запустив низку цивільних і військових реформ, метою яких була протидія ПАІГК і витіснення повстанців у східні джунглі. У рамках своєї стратегії, Спінола провів пропагандистську кампанію для завоювання довіри місцевого населення, намагаючись усунути дискримінаційні практики, які були поширені щодо корінних жителів Гвінеї. Він також ініціював масштабні громадські роботи, включно з будівництвом шкіл і лікарень, поліпшенням телекомунікаційної інфраструктури та доріг, а також збільшив набір корінних жителів Гвінеї до складу португальських збройних сил. Ці заходи були спрямовані на зміцнення португальського впливу і підтримку в регіоні [3].

Протягом кількох років Португалія також робила спроби підірвати структуру ПАІГК зсередини, намагаючись нейтралізувати її лідера А. Кабрала. Після невдалої спроби його захоплення в 1970 р., португальська влада почала відправляти агентів всередину ПАІГК з метою усунення лідера організації. Унаслідок змови, організованої двома колишніми членами ПАІГК, 20 січня 1973 р. А. Кабрала було застрелено в Конакрі. Вбивство, яке сталося менш ніж за 15 місяців до закінчення військових дій, послабило, але не зупинило рух до незалежності. Так, вже 24 вересня 1973 р. ПАІГК в односторонньому порядку проголосила незалежність Гвінеї-Бісау. А ще через пів року безкровна Революція гвоздик в Португалії поклала

край авторитарній диктатурі Естадо Ново. Новий режим швидко наказав припинити вогонь і почав переговори з лідерами ПАІГК. 26 серпня 1974 р., після серії дипломатичних зустрічей, Португалія та ПАІГК підписали угоду, згідно з якою Португалія погоджувалася вивести всі свої війська з Гвінеї до кінця жовтня та офіційно визнати уряд Республіки Гвінея-Бісау, контрольований ПАІГК [2, с. 86-88].

Таким чином, війна за незалежність Гвінеї-Бісау була частиною боротьби африканських народів за звільнення від колоніального панування. Опір колоніальній владі та підтримка частини міжнародної спільноти сприяли формуванню нової, незалежної держави Гвінеї-Бісау, що стало значущою подією в історії обох країн.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Amílcar Cabral and the Liberation of Guinea-Bissau and Cape Verde: International, Transnational, and Global Dimensions. URL: <http://surl.li/tjfkgr> (дата звернення: 25.04.24)
2. Chabal, P. National Liberation in Portuguese Guinea, 1956-1974. *African Affairs*, vol. 80, no. 318, 1981, pp. 75–99.
3. Guinea-Bissau's Liberation Struggle Transformed the Face of World Politics. URL: <http://surl.li/tjflb> (дата звернення: 27.04.24)
4. Portuguese Guinea (1951-1974). URL: <http://surl.li/tjflz> (дата звернення: 22.04.24)

Парфило Богдан,

студент IV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УНР

Поштовхом для піднесення національно-визвольного руху українського народу, стала Російська революція, що почалась в лютому 1917 року. Саме тоді за ініціативи Товариства українських поступовців та за участю інших українських політичних партій було проголошено утворення Української Центральної Ради і заочно обрано головою Михайла Грушевського.

9 березня УЦР видала першу відозву «До українського народу», а коли 15 березня керування перебрав Михайло Грушевський, стала дійсним дійовим центром українського національного руху. На конгресі обрано нову президію УЦР: голова — Михайло Грушевський, заступники голови — Сергій Єфремов і Володимир Винниченко.

З самого початку свого існування Українська Центральна Рада почала приймати рішення, спрямовані на відродження української державності. Це знаходило своє відображення у цілій низці її документів. Серед них особливе місце належить I Універсалу УЦР, який вона прийняла 10 червня 1917 р. Універсалом

проголошувалась автономія України як передумова розбудови власного державного апарату. В Універсалі наголошувалось: «Хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраїні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і таємним голосуванням Всенародні Українські Збори . Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраїні, мають право видавати тільки наші Українські Збори» [1, с. 29]. Таким чином, УЦР визначилась з законодавчим органом, під яким вона розуміла Всенародні Українські Збори, які повинні були формуватися шляхом демократичних виборів. Державотворчим заходом слід вважати і створення нею власного виконавчого органу - Генерального секретаріату, покликаного реалізовувати рішення і постанови УЦР.

У другому універсалі датованому 3 липня 1917 року зазначалося, що Центральна Рада має поповнитися найближчим часом представниками інших народів, які живуть в Україні, після чого стане єдиним найвищим органом революційної демократії України.

Зміст Універсалу свідчить, що Центральна Рада зробила істотні поступки урядові, який прагнув обмежити національно-визвольний рух певними рамками.

7 листопада УЦР виступив зі своїм Третім універсалом, яким проголошувалося створення Української народної республіки , як автономної державної одиниці Російської республіки. УНР планувала вступити у федеральні відносини з тими державами, які сформувалися на руїна імперії, і, звичайно, без більшовицьких урядів.

Юрисдикція поширювалася на дев'ять українських губерній. Проголошення УНР стало видатною подією в житті українського народу. Це був черговий етап у розвитку української революції. Рішення Центральної Ради відбилося на настрої більшості населення України.

Важливим і дискусійним питанням і на сьогоднішній день є створення армії УНР. Підтвердженням ролі і значимості армії у суспільному розвитку і державотворенні є мирна політика УЦР. Не дивлячись на прагнення мільйонів українців, солдатів Першої світової війни і лідерів-самостійників на чолі з М. Міхновським, створити власну армію, політичний провід Української Центральної Ради не зміг мобілізувати народ на захист права нації на самовизначення, відродженої національної держави від загарбників Жаль, але через сто років трагічний урок повторився, коли сучасна Україна внаслідок ігнорування розбудови власних збройних сил не змогла захистити територіальної цілісності, державного і національного суверенітету і тому зазнала та зазнає великих матеріальних, духовних втрат, а найцінніше тисячі життів своїх громадян і в підсумку – душевного розчарування і смутку мільйонів українців [2, с 23].

Розглянувши питання формування армії, варто перейти до проголошення четвертого універсалу на момент прийняття якого вже точилась боротьба проти

більшовиків. Четвертий універсал що УНР стає самостійною і суверенною державою, а Генеральний Секретаріат перейменувала на Раду Народних Міністрів. Після цього УЦР ухвалила ряд законів зокрема про: 8-годинний робочий день; земельну реформу; грошову систему; громадянство в УНР та територіально-адміністративний поділ України; про державний герб Української Народної Республіки. Особливу увагу треба приділити саме державному гербу УНР. М.Грушевський писав про це так: «Се оздоба питоменна, не запозичена, зв'язана з нашою тисячолітньою державною політичною і культурною історією»[3, с.99]

Найважливішим законодавчим актом УЦР стало схвалення конституції УНР 29 квітня 1918 року, яка стверджувала республіканську форму держави з парламентарно-демократичним режимом. Законодавча влада в УНР мала перевагу над виконавчою. Головним законодавчим органом стверджувались Всенародні Збори України, які обирали Голову Всенародних Зборів.

Отже, діяльність Української Центральної Ради є насиченою різними подіями, зокрема державотворчими процесами, перепонами з боку росії, та внутрішніми розбіжностями. На мою думку основними проблемами державотворення є зволікання з проголошенням незалежності та не створення армії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Історія конституційного законодавства України: 3б. док. / Упоряд. В.Д. Гончаренко.- Х.: Право, 2007.- 256 с.
2. Кравчук М.В. Армія Української Центральної Ради та її досвід для сучасності: історико-правове дослідження / М.В. Кравчук // Актуальні проблеми правознавства. – № 2. – 2016. – С.23.
3. Грушевський Михайло На порозі нової України. К., 1918.

Пасєвін Валентин,

студент III курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ДВОЗНАЧНИЙ ГЕНІЙ: ПРОБЛЕМА МОРАЛІ ТА ЕСТЕТИКИ В ТВОРЧОСТІ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Ще за життя Оскара Уайльда, відомого англійського письменника, охрестили Принцом Парадоксів. Навіть зараз у різних англійських виданнях зустрічаються суперечливі дати народження – 1854 і 1856 роки, що додає загадковості його постаті. Уайльд, виходець з інтелігентної ірландської родини, з юних років демонстрував особливий світогляд, часто кидаючи виклик загальноприйнятим переконанням.

Він рано сформував вишуканий стиль, про що свідчить його афоризм: «Добре зав'язана краватка – перший серйозний крок у житті», завжди з відтінком іронії.

Закінчивши навчання, він заглибився в письменництво, ставши асоціюватися з лондонськими плітками про естетизм. Одягнений в ексцентричне вбрання, Уайльд уособлював свою професію «апостола естетизму», з атмосферою скандалу, що завжди була притаманна йому. Здається, він перетворив своє прагнення до краси на комедійне видовище, як, наприклад, його жест, коли він одягав жебрака у модне вбрання. Незважаючи на своє захоплення поезією Верлена, Уайльд відмовився від зустрічі з поетом через неприязнь до його зовнішнього вигляду.

Одружений з Констанс Ллойд, Уайльд прикрасив їхній дім вишуканими меблями, із задоволенням демонструючи щомісяця різноманітні костюми дружини. Глибокі знання античності допомогли йому вступити до Оксфорда, де він розійшовся зі своїм наставником Дж.Раскіном, відокремивши естетику від етики.

На творчість Уайльда вплинули Е.По, Ш.Бодлер та інші митці, які відкидали буржуазний прагматизм, зосереджуючись на людському дусі та справжньому артистизмі. Приєднуючись до цих ідей, Уайльд підносив мистецтво до божественного статусу, відстоюючи його вищість над усім іншим. Він вірив, що завдяки мистецтву людство може вийти за межі конфліктів, виступаючи за світ, де досконалість прози запобігатиме війнам.[2]

По суті, життя і творчість Уайльда були сповнені парадоксів, що відображають його прагнення кидати виклик нормам і відстоювати верховенство краси та мистецтва.

У книзі «Ідеї» (1891) Оскар Уайльд формулює свою філософію мистецтва, починаючи з діалогу «Занепад брехні», що став його естетичним маніфестом. Він наголошує на самоцінності та самодостатності мистецтва, стверджуючи його незалежність від зовнішніх впливів та дотримання власних законів, що виходять за межі певної епохи чи репродукції. Це поняття є наріжним каменем естетичних принципів Уайльда.[7]

Уайльд зневажає сучасну літературу за її близьку схожість до реальності, сприймаючи її як просту імітацію життя. Для нього творчість полягає у мистецтві вигадки, або вимислу. Він критикує своїх сучасників за занепад у майстерності брехні, відкидаючи натуралізм і реалізм не стільки за їхній художній напрям, скільки за зображення сірої, нецікавої дійсності, позбавленої естетичної цінності. Однак він визнає реалізм таких літературних гігантів, як Діккенс, Теккерей, Бальзак і Достоєвський, хоча й інтерпретує їхні твори крізь власну призму.[5]

Життя Уайльда, якого однолітки вважали королем життя, суттєво змінюється після знайомства з лордом Альфредом Дугласом, молодою людиною, яка відіграла вирішальну роль у його долі. Незважаючи на спротив батька Дугласа, Уайльд встановлює тісний зв'язок з юнаком, насолоджуючись товариством його ангельської

краси. Їхня дружба стає предметом суспільної уваги, що призводить до суду над Уайльдом і подальшого ув'язнення. Колись шанований Король Життя позбавлений своєї слави, витримує суворі умови ув'язнення, поки співчутливий наглядач не дозволяє йому читати і писати, що призводить до написання його сповідального твору «De Profundis» («Глибинна сутність»).

Після звільнення у 1897 році Уайльд пише «Баладу про Редінгську в'язницю», свій останній твір, який шокує англійське суспільство після його анонімної публікації у 1898 році. Незважаючи на остракізм та особисті потрясіння, літературна спадщина Уайльда залишається різноманітною та глибокою, серед визначних творів - «Поеми», «Гранатовий дім» та культовий роман «Портрет Доріана Грея» (1891). Цей роман втілює його філософські та естетичні ідеали, зображуючи трагічну історію Доріана Грея, який продає свою душу, щоб зберегти юнацький вигляд, що завершується його загибеллю, коли він знищує портрет, який відображає його внутрішню розбещеність.

«Образ Доріана Грея» можна розглядати як квінтесенційний приклад мозкового роману кінця 19 століття. Як зазначено в передмові, він втілює найзаповітніші думки автора та впливає на його особисте життя і стиль: «Розкрити себе і приховати митця - ось до чого прагне мистецтво».

Генезис концепції роману добре задокументований: під час візиту до студії друга Уайльд зустрівся з моделлю, краса якої глибоко вразила його. Висловлюючи жаль з приводу неминучості старіння, Уайльд і його друг обмірковували ідею про те, що модель зберігає вічну молодість, тоді як його портрет старіє. Крім того, Уайльд приділяє особливу увагу вбранню своїх персонажів, зокрема Доріана Грея, який, намагаючись передати друзям свою прихильність до Сібіл, яскраво описує її вбрання, а не фізичні риси, підкреслюючи її привабливість саме через одяг.[3]

У літературно-критичному дискурсі Уайльда ми зустрічаємося з різноманітними перспективами та взаємодією, а згодом і зіткненням різних тенденцій. Серед багатьох ролей, які він виконує в літературі, критика посідає важливе місце. Його участь у цій царині сягає кінця 1870-х - початку 1880-х років, а з 1884 року він регулярно пише критичні огляди та есе для різних видань. Крім того, думки Уайльда про літературу та критику знайшли своє вираження в інтерв'ю та листах, перша повна збірка яких була опублікована значно пізніше, у 1962 році.

У цих різножанрових текстах Уайльд постає не лише під новим кутом зору, але й з дещо іншою манерою поведінки, ніж у своїх есеях. На відміну від ретельно розробленої логіки есеїв, його короткі рецензії, листи та інтерв'ю пропонують пряме і відверте розуміння його думок як теоретика, критика і читача. Ця добірка укладена з таких маловідомих матеріалів, розташованих у хронологічному порядку.

Дискусія про зв'язок між мистецтвом і мораллю, центральна тема в естетиці Уайльда, досліджується в його есеях. Хоча його знамениті афоризми про

моральність книг добре відомі, етичні міркування Уайльда очевидні в його критиці цензури та захисті творів з моральними устремліннями, таких як твори В.Вітмена. Він відкрито займається етичними питаннями як у класичній, так і в сучасній літературі, виявляючи свій особистий інтерес до цієї тематичної сфери.[2]

Читаючи фрагменти рецензій, листів чи інтерв'ю, можуть виникнути сумніви щодо цілісності образу Уайльда. Чи це справді Оскар Уайльд? Що сталося з його схильністю до парадоксів? Коли ми повинні сприймати його заяви серйозно? Ці питання не мають простих відповідей. Розуміння естетики та творчості Уайльда вимагає подолання суперечностей у його теоретичних позиціях та розбіжностей між теорією та практикою. Його літературні та естетичні переконання іноді ховалися за фасадом світського денді, який був невід'ємною частиною як його особистої, так і літературної ідентичності.

Есеї Уайльда містять твердження, які різко контрастують з його всеохоплюючою естетичною логікою. Незважаючи на те, що вони виглядають як прості роздуми, ці висловлювання, знайдені в його коротких рецензіях, листах та інтерв'ю, дають змогу зазирнути у внутрішню сповідь митця. У цих інтимних комунікаціях Уайльд проливає світло на свої мистецькі наміри з таким рівнем щирості, який не завжди помітний у його відомих творах, за винятком, можливо, посмертно опублікованої «De Profundis», глибоко особистої сповіді, що виникла з приватного листа, де він висловлює свої глибокі думки про істину в мистецтві зі справжньою щирістю.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Вайльд О. Портрет Доріана Грея: роман, п'єси / Пер. з англ., передмова та примітки Р.Доценка. Харків: Фоліо, 2006. 398
2. Зарубіжна література: Посібник-хрестоматія 10кл. Тернопіль: «БогДан», 2000. 398 с
3. Міщук В. Своєрідність естетизму Оскара Уайльда. Його роман «Портрет Доріана Грея» Відродження. 1994. № 8. С. 21-27
4. Ніколенко О. Специфіка уроку зарубіжної літератури в старших класах
5. Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2001. №1. С.19–23.
6. Оскар Вайльд. Зоряний хлопчик. Портрет Доріана Грея. Посібник для учнів 10 класу, вчителів зарубіжної літератури/Автор-укладач І.Л.Столій. Харків: Веста: «Ранок», 2002. 80 с.
7. Черниш О. Спільний пошук істини. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2001. № 2. С. 3-7.
8. Штанько Л. Оскар Уайльд та роман «Портрет Доріана Грея»//Зарубіжна література. 2007. №10–11. С. 11–12.

Петрик Тетяна,

магістрантка

Тернопільського національного педагогічного імені В. Гнатюка

Петрик Юрій,

докторант Університету Яна Длугоша у Ченстохові

ПРОБЛЕМА ПРАВОПИСУ ІМЕН І ПРІЗВИЩ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Польська та Литовська республіки є державними утвореннями зі спільною історією з як позитивними, так і негативними її сторінками. Історичні перипетії та наслідки процесів минулого у великій мірі й зараз впливають на польсько-литовські двосторонні взаємини. Одним із каменів спотикання у цих взаєминах є проблема правопису імен і прізвищ польського походження серед населення Литви.

Це питання має історичні корені. У сучасній Литовській республіці проживає приблизно 6.7% поляків [1]. Це зумовлено як сусідством між державами, так і історичними аспектами. У період з 1569 по 1795 рр. Польське королівство та Велике князівство Литовське входили до складу Речі Посполитої. Після Першої світової війни, у 1919–1920 рр. між відновленими Польщею та Литвою точилася війна за Віленський край, у якій перемогла Польща та приєднала до себе цю територію, однак за результатами Другої світової війни Віленська земля опинилася у складі Литви. У 1990 р. вже оновлені Польща та Литва розпочали між собою нову фазу стосунків. Зважаючи на наведені вище аспекти, на території Литовської республіки проживає велика польська діаспора [7].

Попри партнерство держав, між ними виникли важливі суперечності, зокрема питання правопису польських прізвищ серед громадян Литви. Проблема полягає в тому, що населення Литовської республіки, яке має польське походження, часто воліло б писати свої імена та прізвища на польський взір, проте офіційний Вільнюс довгий час, іще з 1990 р., наполягав на тому, аби їх записували «по-литовськи». Варто зазначити, що обидві держави використовують латиницю, але у литовській абетці немає літери «w», натомість поляки майже не вживають літери «v», лише у назвах іншомовного походження. Додамо також те, що в польському правописі присутні певні конфігурації літер, які створюють окремі звуки («cz» – «ч», «sz» – «ш», «gz» – «ж»), такі звуки у литовській мові «створяться» дещо по-іншому [4; 5].

Проблема правопису прізвищ неодноразово викликала стурбованість Польщі, яка вбачала у забороні використання саме польського варіанту імен і прізвищ намагання асимілювати литовців польського походження. Литва ж наполягала на тому, що всі громадяни Литви повинні бути інтегровані у литовське суспільство, а тому мають використовувати литовський варіант імен і прізвищ [2]. Особливо гострою ситуація стала у XXI столітті.

Показовою є ситуація з громадянкою Литви Малгожатою Руневіч, яка у 2007 р. у Вільнюсі вийшла заміж за громадянина Польщі Лукаша Павела Вардина. В акті місцевого органу реєстрації актів цивільного стану було використано її ім'я та прізвище саме в литовській транслітерації («Malgožata Runevič-Vardyn»). Після цього вона звернулася до органу реєстрації з проханням змінити написання її імені

та прізвища у документах особового походження на польський взір («Małgorzata Runiewicz-Wardyn»). Відмова вносити зміни до документів вимусила Малгожату Руневіч звернутися до Першого районного суду міста Вільнюса, котрий звернувся до Трибуналу Справедливості Європейського Союзу у Люксембурзі з проханням роз'яснити, чи є такі обмеження порушенням прав цієї особи. Згідно з рішенням Трибуналу від 12 травня 2011 р. було визнано, що права Малгожати Руневіч порушені не були [6; 3; 2].

Попри цей прецедент, Польща продовжувала наполягати на дискримінації литовців польського походження та закликала Литву дозволити використовувати польську транслітерацію прізвищ та імен. Зрештою, у 2022 р. справа зрушила із мертвої точки: Литва ухвалила закон про правопис нелитовських прізвищ. З 1 травня 2022 р., згідно з ним, нелитовські прізвища тепер можуть записуватися з використанням латинських літер, яких немає у литовській абетці. Крім того, тепер є можливість не записувати нелитовські прізвища у документах згідно з литовським правописом. Щоправда, все ще залишається відкритим питання використання діакритичних знаків («ś», «ż», «ź» «ć» тощо) [3].

Таким чином, як бачимо, проблема правопису імен і прізвищ польського походження серед населення Литовської республіки потроху згасає внаслідок поступок з боку литовської влади. Звісно, залишається ще ряд інших невирішених суперечностей у литовсько-польських взаєминах (наприклад, питання польських шкіл у Литві та назв литовських вулиць і населених пунктів), але хочеться сподіватися, що надалі ці проблеми будуть вирішені шляхом компромісів між сторонами.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бур'ян М.С., Примаченко Я.Л. Литва, Литовська республіка. // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Видавництво «Наукова думка», 2009. 790 с.
2. Варшава натякає Вільнюсу, що Литва може не бути її стратегічним партнером. Режим доступу: [https://www.radiosvoboda.org/a/2290850.html].
3. Литва ухвалила закон про правопис нелитовських прізвищ. Режим доступу: [https://monitorpress.info/uk/news/17574-litva-uxvalila-zakon-pro-pravopis-nelitovskix-prizvishh].
4. Литовці попросили не послуговатися польським алфавітом. Режим доступу: [https://zib.com.ua/ua/3288.html].
5. Litwa: krok w kierunku zapisu nazwisk w formie oryginalnej. Режим доступу: [https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-21/litwa-krok-w-kierunku-zapisu-nazwisk-w-formie-oryginalnej].
6. Topolski J. Historia Polski. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2015. 384 s.
7. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 45/11 Luksemburg, 12 maja 2011 r. Режим доступу: [https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/cp110045pl.pdf].

Петрушенко Юлія,

*студентка III курсу спеціальності Історія та археологія
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

ФРЕДЕРІК ДУГЛАС – БОРЕЦЬ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ СВОБОДИ У США XIX СТ.

Часи рабовласницької Америки відзначилися активними діями аболіціоністського руху, де були задіяні як чоловіки, так і жінки, які належали до різних політичних, релігійних та культурних сфер. Це були часи Громадянської війни 1861–1865 років, коли солдати та офіцери віддавали своє життя за права та свободи темношкірого населення. Однак серед всіх них можна виділити одного яскравого борця за скасування рабства – Фредеріка Дугласа. Чоловік, котрий втікаючи від знущань, зміг стати одним з видатних письменників, політичним діячем та красномовним оратором XIX століття. Йому вдалося довести рівність між расами, не дивлячись на всі випробування долі і часу.

Фредерік Дуглас народився у 1817 році у штаті Меріленд. Там він виховувався своєю бабусею, не знаючи точної дати свого народження та батьків. Від народження мав ім'я Фредерік Август Вашингтон Бейлі. У ранньому віці його відправили до Балтімора, для служіння плантатору та рабовласнику Х'ю Олду. Там, за допомоги дружини пана, він навчився писати та читати. Надалі самостійно вивчав та досліджував таку працю як «Колумбійський оратор» (1797), цікавився аболіціоністськими рухами і слухав вчення вільного темношкірого проповідника Чарльза Лоусона. У 1833 році Дугласа повернули до Томаса Олда, його першого рабовласника для робіт на плантаціях. Надалі його продали Едварду Кові – работорговцю, у якого Фредерік залучався до примусових робіт, терпів насильство та щоденні побиття. Від свого кривдника Е. Кові Дуглас намагався втекти декілька разів. Остання спроба завершилася арештом та ув'язненням в Істоні. Звідти його повернули до Х'ю, де Фредерік заощадив для себе трохи грошей, і завдяки знайомству з Анною Мюреей – вільною темношкірою жінкою, зміг сісти на потяг до Нью-Йорку, маючи при собі документи вільного темношкірого моряка. [1, с. 7–9]

У Нью-Йорку до нього приєдналася Анна, з якою він потім одружився і там же змінив своє ім'я на «Фредерік Дуглас». Надалі у Нью-Бедфорді, де Дуглас намагався чесно заробляти на життя, зіткнувся із расизмом. Не дивлячись на бідність та збільшення членів своєї сім'ї, Фредерік оформив підписку на аболіціоністську газету Вільяма Ллойда «Визволитель». Той, почувши думки Дугласа щодо рабства під час його промови у Нантакеті у 1841 р., запросив до себе в газету як лектора–аболіціоніста. Своім ораторським талантом Дуглас вражав навіть білу частину своїх слухачів. [6]

Не звертаючи уваги на небезпеку, через втечу із рабства, і на не добре налаштовані позиції антиаболіціоністів, Фредерік Дуглас почав читати свої лекції по всій американській Півночі. Він також написав розповідь про своє життя, котра була опублікована Американським товариством в Бостоні – «Розповідь про життя Фредеріка Дугласа» (1845). У цій книзі розповідалося про рабовласницький устрій у Меріленді. Ця праця Ф. Дугласа стала найпотужнішим та найпопулярнішим твором афроамериканської літератури XIX століття. Це сприяло тому, що її протягом кількох років передрукували в дев'яти виданнях та переклали на кілька мов.

Завдяки вмінню правильно викладати свої думки на папері, Ф. Дуглас зумів описати всю жорстокість та лицемірне поводження білих рабовласників. Він не приховував їх справжні імена і щоб уникнути розправи, мусив тікати зі Сполучених Штатів. Написаний Дугласом наратив отримав неймовірну популярність і упродовж п'яти років було продано близько 30 тисяч його примірників. 1845 та 1846 роки стали для Ф. Дугласа часом подорожування по Великій Британії із розмовним туром. Там активіст познайомився із противниками рабства, котрі викупили йому свободу. Уже вільним, він почав засновувати афроамериканські газети. Першою була «Північна зірка» (1847–1851). У 1840-х та 1850-х роках Ф. Дуглас вів активну боротьбу за припинення рабства, розповідаючи свою історію життя та акцентуючи увагу на тому, що воно знищує не тільки чорні, але й білі сім'ї. [6]

У наступному своєму журналі «Тижневик Фредеріка Дугласа» він критикував пацифістську позицію аболіціоністського руху, і закликав до більш активних та радикальних методів боротьби за свободу. Певний проміжок часу Дуглас підтримував криваві антирабовласницькі напади та виступи у Канзасі та Харперс-Феррі у 1850-х роках. Дуглас також підтримав напад на пором Харпера, Джоном Брауном, і в результаті мусив тікати до більш безпечних міст- Канади та Великої Британії.

У своїй політичній позиції Дуглас підтримував Республіканську партію та Партію Свободи у США, котрі були опонентами. Свій дім він зробив однією із «станцій підземної залізниці» – таємна система, яку організували для втечі та перевезення темношкірих рабів до Канади та Півночі США [4, с. 168].

З поверненням до Америки, Дуглас підтримав Громадянську війну та завдяки довірливим відносинам із Авраамом Лінкольном виступав за вербування темношкірих солдатів до армії. Згодом туди також вступили і два його сини, котрі воювали на боці північних штатів [4, с. 225].

Після закінчення війни Фредерік Дуглас продовжив свою публіцистичну діяльність, залишився служити маршалом Сполучених Штатів та був генеральним консулом Республіки Гаїті. Відновив свою боротьбу за прийняття Тринадцятої Поправки до Конституції США, яка скасувала рабство; Чотирнадцятої Поправки, яка б надавала всім народженим на території Сполучених Штатів громадянство; та

П'ятнадцятої Поправки, котра надавала право голосувати всім чоловікам. Також Дуглас балотувався у віце-президенти Партії Рівноправ'я у 1876 р. [7, с. 308, 317–318].

Ф. Дуглас продовжував свою діяльність і як письменника. Він написав твор «Моє рабство і моя свобода» (1855) та «Життя і часи Фредеріка Дугласа» (1881). Тут було описано його досвід життя в рабстві та діяльність в аболіціоністському русі.

Окремим видом його боротьби за свободу була підтримка суфражистського руху, критика політики утисків жіночих свобод та підтримки прав жінок. Останньою його промовою був виступ на мітингу щодо надання свобод та прав жінкам наприкінці 1894 року. [4, с.146]

Отже, своєю діяльністю Фредерік Дуглас надихав також і письменників з Ірландії, Індії та Нігерії. Його вплив вийшов далеко за межі Америки. Девід Блайт написав нову біографію «Фредерік Дуглас: пророк свободи», котра отримала позитивні відгуки. Також персоналія Дугласа зустрічається у праці Амітава Гоша «Море маків», де розповідається про работоргівлю в Індійському океані та страждання Ф. Дугласа під час робіт на балтиморській верфі [5]. У книзі «ТрансАтлантика» ірландця Колума Маккенна, Ф. Дугласу присвячено великий розділ. Тут розповідається про його подорож до Великої Британії з промовами проти рабства [3].

Фредерік Дуглас зміг утримувати свій національний вплив на велику сферу діяльності більше ніж півстоліття, а завдяки своєму літературному доробку, особливо «Розповідь про життя Фредеріка Дугласа» він і зараз залишається однією з центральних постатей американської літератури. Завдяки своїй кар'єрі оратора та письменника Ф. Дуглас став голосом надії та постаттю на яку рівнялися поневолені та пригноблені, котрі вважали його символом справедливості та рівності. «Без боротьби не може бути прогресу», – завжди говорив Фредерік Дуглас.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Дуглас Ф. Розповідь про життя Фредеріка Дугласа. Бостон, 1845. 264 с.
2. Кучережко Д. Фредерік Дуглас: крізь рабство до свободи. *Справжні історії*. URL: https://spravjniistoriyi.com.ua/2023/02/19/frederik_duhlas_kriz_rabstvo_do_svobody/ (дата звернення: 01.04.2024).
3. Маккенн К. ТрансАтлантика. Нью-Йорк. Фантом пресс, 2013. 352 с.
4. Синкотта Г. Нарис історії Сполучених Штатів / ред.: Д. Браун, С. Бюрант. Інформаційне агентство Сполучених Штатів, 2002. 406 с.
5. Гоша А. Море маків. Індія. Фантом пресс, 2008. 464 с.
6. Стати Америкою – дослідження американської літератури від доколоніальної до пост-революції. *LibreTexts*. URL: <https://ukrayinska.libretexts.org/> (дата звернення: 01.04.2024).
7. Грехем Ш. Фредерік Дуглас. Нью-Йорк. Молода гвардія, 1959. 400 с.

Погребняк Данило,
магістрант,

Глухівського національного педагогічного університету

ПРО ІСТОРІОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ КОНСЕРВАТИЗМУ

Консерватизм як політична доктрина в Європі починає формуватися на початку XIX ст. В його межах вибудовується і така модель філософії історії, в якій сам історичний процес постає неперервним, де момент теперішнього є прямим продовженням подій минулого, відтак шар минулого обов'язково знаходимо у модусі «тепер», а модус майбутнього, навпаки, не відіграє якоїсь надзвичайно важливої ролі у розумінні цілісності історичного процесу.

Історіософія консерватизму базується на певній метафізиці. І одним з основних її принципів є своєрідне розуміння моменту історичності. Спираючись на дослідження Карла Маннгейма «Консервативна думка» (1927 р.) можна сказати, що консервативний спосіб переживання явищ цього історичного світу ґрунтується на підході до них з боку їх минулого, тобто того, що стоїть за кожним сучасним явищем. А стоїть за ним уся його минула історія: його зародження й подальша еволюція. Колишність явища пояснює момент сучасної його ситуації двояким чином: по-перше, вважається, що зараз явище має якийсь сенс тому, що виникло внаслідок процесу розвитку; по-друге, явище в теперішньому часі має сенс тому, що проявляє певну незмінну тенденцію (закономірність) розвитку, яка визначається вже фазою його зародження. І в цьому пункті консервативне бачення світу вступає в суперечність із прогресистським його сприйняттям, адже прогресист переживає теперішнє як початок майбутнього, а для консерватора теперішнє постає тим останнім пунктом, якого досягло минуле. Тобто, модус теперішнього утримує в собі й своє минуле, а наявні форма й зміст історії вміщують усі попередні сходи. Завдяки включенню минулого в теперішнє, розширюється сам модус теперішнього, забезпечуючи таким чином людину від виникнення в її свідомості нігілістичних настроїв, оскільки проміжним моментом до стану їх існування є якраз відчуття «скорочення перебування в теперішньому часі» (Г. Люббе). Минуле в очах консерватора – це не те, що пригадують час від часу, а те, в чому живуть повсякчас, і будь-яка думка сьогодення виростає із такого фрагментарного минулого. Минуле у консерватизмі є інтегративною частиною людського життя, інтенсивним переживанням подій, які все ще існують зараз. І захист такого минулого-теперішнього відбувається постійно, тому що воно опиняється під загрозою в сучасності. Теперішній стан мислиться консерваторами не в часових, а переважно в просторових категоріях. Перевага ж просторового упорядкування часових подій

приводить до того, що німецький консервативний романтик Адам Мюллер (1779–1829) навіть пропонував уживати не термін сучасність, а *співпросторовість*.

Та й сам принцип історизму має риси консервативного способу досягнення дійсності. Саме ситуація «соціальної вкоріненості» приводить консерватора до формування історичного мислення з його моментами послідовності, неперервності й традиційності. Тому там, де з'являється історизм, він відіграє роль політичного аргументу проти революційного розриву з минулим (К. Маннгейм).

Отже, історія у сприйнятті консерватора повинна обов'язково закорінюватись у певному «грунті» – ним може бути як реальна, матеріальна земля, так і таке бачення минулого, що постулює обов'язкову наявність певної основи, онтологічного підґрунтя подій чи артефактів, що рухаються в часі. Бо щоб дійсно бачити світ очима консерватора, потрібно пережити події в категоріях підходів, які породжені вкоріненими в минулому суспільними обставинами й ситуаціями.

У свою чергу, в основі консервативного способу переживання минулого лежить відданість традиції, або традиціоналізм. Традиціоналізм – це така психологічна настанова, яка проявляється як тенденція триматись у всьому минулого й уникати новацій. Традиціоналізм є своєрідним «материнським світоглядом», або ще «внутрішнім ядром» для політичного консерватизму. Якщо порівнювати традиціоналізм і консерватизм, то традиціоналізм – це елементарна, прихована від свідомості тенденція, що притаманна кожному індивіду і яка може актуалізуватися за певних соціальних умов. Тоді консерватизм постає усвідомленою, рефлексивною позицією, по-іншому – усвідомленим традиціоналізмом.

Консервативне сприйняття людини спирається на ідею принципової нерівності між людьми: за фізичними даними, розумовими здібностями, врешті, за походженням. Звідси, наприклад, і функціонування принципу «вертикальної дистанції» за середньовічної доби між феодалом і тим, хто під його владою. Отже, консервативна ідея є необхідним фактором для утворення стійких форм соціуму й державності, нації та культури.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Манхейм К. Консервативная мысль / пер. с англ. А. И. Миллера, Т. И. Студеникиной // К. Манхейм. Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994. С. 572–668.

Поляков Єтмір,

студент ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПРИЧИНИ СПІВПРАЦІ ІНОЗЕМНИХ ФАХІЦІВ З РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ ПІД ЧАС ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

У 1920-х рр. в СРСР загострилася потреба у створенні великої машинної індустрії в усіх існуючих на той час галузях економіки. Сама ця задача була досить масштабною і потребувала залучення досвідчених спеціалістів. Однак на той час в Українській СРР. Яка була складовою частиною Радянського Союзу, фахівців потрібного рівня не було, оскільки ніхто до цього подібного масштабу проектування і будівництва не здійснював, а кваліфіковані спеціалісти були в дефіциті. Радянське керівництво зайнялося активним пошуком і запрошенням досвідчених іноземних архітекторів та інженерів для того, щоб використати їх методи для індустріалізації радянських республік, включаючи й Україну.

З цією метою 15 лютого 1927 р. Радою народних комісарів СРСР було прийнято постанову «Про залучення фахівців із-за кордону», в якій встановлювалися підстави залучення іноземних фахівців до роботи в Радянському Союзі [7].

Під час індустріалізації до України прибуло досить багато закордонних фахівців, переважно зі Сполучених Штатів Америки та Німеччини. Їх згода і бажання приїхати до СРСР мала дві причини. По-перше, радянською владою під час непу було підписано низку концесійних угод з різними іноземними фірмами. Звісно, участь у них приносила іноземним акціонерам величезні прибутки. Натомість, радянському керівництву вдалося домовитися з деякими колишніми власниками про компенсацію за націоналізоване майно. Це рішення радянського уряду було схвально сприйнято в середовищі західних бізнесменів. У західному світі в цей час лютувала Велика депресія, а тут – в СРСР, з його плановою економікою, вона взагалі не відчувалася. Багато іноземців вирішили працювати на будівництві та виробництві в СРСР, згодом адаптувалися до незвичного для них життя і ділилися своїми професійними знаннями та досвідом. Проте, 14 грудня 1937 р. за постановою Раднаркому СРСР, Головний концесійний комітет, який і займався наданням концесій іноземцям, припиняв свою діяльність [8].

Іншою причиною стала світова економічна криза – Велика депресія 1929–1933 рр. Вона найбільше торкнулася США та Німеччини, але відчувалася і в інших державах. Криза була безжальною. З цієї причини величезна кількість працівників залишилася без роботи та засобів існування. Однак, СРСР через те, що його економіка не була прив'язана до решти світу – практично не постраждав від цієї кризи. Як наслідок цього, багато американців почали ставитися до радянської системи та комунізму більш прихильно і, часом, з великою симпатією. Доречним буде, як доказ, привести невеличку цитату, що демонструє тогочасні настрої: «Карл

Маркс передбачив, що капіталізм впаде під тягарем власних протиріч, і тепер, коли Захід охопив економічну кризу, його передбачення, схоже, збуваються» [2, с. 34].

Прикладом участі іноземних фахівців в процесах радянської індустріалізації може стати той факт, коли у 1929 р., в розпал Великої депресії, компанія видатного американського індустріального архітектора Альберта Кана стала головним проектувальником і консультантом радянського уряду з промислового будівництва. Наприклад, в Україні вона будувала Харківський тракторний завод. Головним інженером будівництва був американець Леон Сваджян, якого за це нагородили орденом Леніна. Також ще один відомий інженер Х'ю Купер і американська компанія «General Electric», зіграли свою роль в будівництві Дніпрогесу [9].

Значна частина населення Німеччини не була в захваті від політики тогочасної Веймарської республіки. Консерватори та нацисти поширювали легенду про «удар у спину», згідно з якою не кайзерський уряд, а нова влада республіки несла відповідальність за поразку у війні та Версальський мирний договір, який німці сприйняли, як принизливий. Національна економіка до цього залежала від імпорту та кредитів від англо-американських банків. Навпаки, з початком Великої депресії західні партнери перестали купувати німецькі товари та відмовили німцям у нових позиках. Далі ставало ще гірше: банки та підприємства всередині країни розорилися, люди масово втрачали роботу, звинувачуючи у своїх бідах демократичну владу. Усе це призвело до масової імміграції німців, зокрема і до Радянського Союзу. Крім німців до СРСР емігрували також фахівці з Фінляндії. Радянський Союз використовував ці факти для своїх пропагандистських трюків і був радий допомагати цим іммігрантам влаштуватися, оскільки вважав їх жертвами капіталізму, які прийшли допомогти радянській справі. Наприклад, німецькі інженери Ернст Май та Ханс Майер були авторами численних проєктів сучасних промислових міст України. Багато простих інженерів з Німеччини працювали над будівництвом Харківського тракторного заводу. Представники німецької фірми «Siemens-Waunion» були консультантами на будівництві Дніпрогесу.

Отже, значне число відомих іноземних фахівців мали достатньо причин переїхати до Радянського Союзу й працювати там. Велика депресія з її соціально-економічним наслідком, суспільно-політична та економічна нестабільність в провідних країнах Заходу спонукала провідних фахівців різних галузей робити вибір для прикладання свого інтелекту та досвіду на користь СРСР, налагоджувати співробітництво з радянською владою. Завдяки цим чинникам в тому числі й в Українській СРР було побудовано значну кількість заводів та великих підприємств, що працюють і донині.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Antony C. Sutton. Western Technology and Soviet Economic Development. Hoover Institution Press, 1971, vol. 1 (1917–1930), vol. 2 (1930–1945).

2. Burns J. (2009). Goddess of the Market: Ayn Rand and the American Right, at the Wayback Machine. P. 34. Oxford University Press. https://books.google.com.ua/books?id=z6e9X6JxHpMC&pg=PA34&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
3. Graziosi A. Foreign Workers in Soviet Russia, 1920–40: Their Experience and Their Legacy. Cambridge University Press: 16 December 2008.
4. Корнейчук Б.В. Роль иностранного участия в советской индустриализации: институциональный аспект. URL: <https://institutiones.com/industry/2645-rol-inostrannogo-uchastiyav-sovetskoi-industrializacii.htm>
5. Меерович М. (2009). Альберт Кан в истории советской индустриализации. <https://archi.ru/elpub/91506/albert-kan-v-istorii-sovetskoi-industrializacii>
6. Hughes T. How America Helped Build The Soviet Machine. URL: <https://www.americanheritage.com/how-america-helped-build-soviet-machine>
7. Постановление Совета Народных Комиссаров Союза ССР (Протокольное) «О привлечении специалистов из заграницы». *Индустриализация Советского Союза. Новые документы. Новые факты. Новые подходы*. Институт русской истории РАН, М. 1999. Ч. II. стр. 200–202.
8. Постановление СНК СССР № 2143 «Об упразднении ГКК при СНК СССР». 14 декабря 1937 г.
9. William R, Harrison M., and Wheatcroft S., eds. The economic transformation of the Soviet Union, 1913–1945. Cambridge University Press, 1994.

Польшина Ольга,

*студентка II курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.**, к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

РОЛЬ США У ФОРМУВАННІ ПОВОЄННОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Друга світова війна залишила по собі спустошений і хаотичний світ. Мільйони людей загинули, міста лежали в руїнах, економіка багатьох країн була зруйнована. У цій ситуації перед Сполученими Штатами, як найпотужнішою країною, що вийшла з війни неушкодженою, постало завдання створити новий світовий порядок, який би запобігав новим глобальним конфліктам і гарантував мирне майбутнє.

Одним з перших кроків на цьому шляху стало створення Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1945 році. Ця міжнародна організація була задумана як форум для мирного врегулювання міжнародних суперечок, запобігання війнам та сприяння співпраці між країнами. Сполучені Штати відіграли ключову роль у розробці Статуту ООН і стали постійним членом Ради Безпеки з правом вето щодо важливих рішень [2, с. 32].

Водночас Сполучені Штати усвідомлювали загрозу з боку Радянського Союзу, який прагнув розширити свою сферу впливу в Європі. Ця стурбованість призвела до створення Північноатлантичного альянсу (НАТО) у 1949 році. Цей військовий союз зобов'язав своїх членів захищати один одного в разі нападу. Сполучені Штати стали лідером НАТО, взявши на себе більшу частину відповідальності за оборону Європи [2, с. 76].

На додаток до створення Організації Об'єднаних Націй (ООН) і Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Сполучені Штати проводили політику стримування з метою запобігання експансії Радянського Союзу в інші регіони світу. Дана політика передбачала надання військової та економічної допомоги союзникам США, а також розміщення американських військ у стратегічно важливих регіонах, таких як Японія та Південна Корея.

Одним з найяскравіших прикладів політики стримування був План Маршалла, оголошений у 1948 році. Цей план передбачав надання мільярдної допомоги європейським країнам для відновлення їхньої економіки після руйнувань Другої світової війни. Допомога надавалася не лише союзникам США, але й нейтральним країнам. План Маршалла не лише стимулював економічне відновлення Європи, а й сприяв поширенню демократичних цінностей та вільного ринку [4].

Однак протистояння між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, яке згодом стало відомим як Холодна війна, мало значний вплив на світовий порядок. Дана ідеологічна та геополітична боротьба тривала десятиліттями, роблячи світ нестабільним і небезпечним. Сполучені Штати та Радянський Союз були залучені у маріонеткові війни, підтримуючи різні політичні режими та намагаючись розширити свої сфери впливу [1, с. 167]. Прямим наслідком холодної війни стала Корейська війна (1950-1953), в якій США та їхні союзники воювали проти комуністичної Північної Кореї та Китаю. Іншим військовим конфліктом, в якому брали участь Сполучені Штати, була війна у В'єтнамі (1955-1975). Ця війна велася проти комуністичного режиму Північного В'єтнаму та його союзників з Південного В'єтнаму [1, с. 142].

Кульмінацією холодної війни став розпад Радянського Союзу в 1991 році. Дана подія ознаменувала кінець біполярного світу і призвела до значних змін у світовому порядку. Сполучені Штати залишилися єдиною наддержавою, і їхній вплив на світову політику значно зріс [3, с. 237]. Однак після терористичних атак 11 вересня 2001 року виникли нові виклики. У відповідь Сполучені Штати розпочали війну проти тероризму, вторгшись до Афганістану і поваливши режим Талібану, який надавав притулок терористичній організації "Аль-Каїда". Війна з тероризмом триває донині, і Сполучені Штати беруть участь у військових операціях на Близькому Сході та в інших регіонах.

Таким чином, роль Сполучених Штатів у формуванні післявоєнного світового порядку була багатогранною і суперечливою. Вони відіграли ключову роль у створенні таких інституцій, як ООН і НАТО, які сприяли зміцненню миру і безпеки. Сполучені Штати також надали значну економічну допомогу країнам, що розвиваються, і поширювали демократичні цінності. З іншого боку, їхня політика стримування призвела до десятиліть напруженості часів холодної війни, а війна з тероризмом спровокувала нові конфлікти. Незважаючи на ці протиріччя, очевидно,

що Сполучені Штати залишаються найпотужнішою країною світу і що їхні дії мають значний вплив на глобальні події.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал». 2012. 366 с.
2. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабєць І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури». 2011. 280 с.
3. Толстов, С.В. Структурні та політичні ознаки багатополарності. Американська історія та політика: науковий журнал. №2. Київ. С. 230-238.
4. The Marshall Plan. The George C. Marshall Foundation. URL: <https://www.marshallfoundation.org/the-marshall-plan/> (Дата звернення: 30.04.2024)

Покутній Іван,

*студентка III курсу спеціальності Історія та археологія
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ВИНАХІД БРАТІВ РАЙТ І ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ

Людину, як істоту винахідливу, ще з давніх-давен приваблювало небо. Люд бажали навчитися у птахів літати. Варто лиш згадати давньогрецький міф про Дедала та Ікара, котрий розповідає нам цікаву історію про спробу винайти крила і володіти людині не тільки на морі та на землі, а ще й у повітрі. Увесь свій вільний час Дедал майстрував свої великі крила, за допомогою воску, мотузки та пташиного пір'я. Однак, така інновація була мало практичною та не була призначена для довгих та зручних перельотів і мала трагічні наслідки.

Мрія людства навчитися літати почала втілюватися в життя на початку ХХ століття. Двигуни внутрішнього згорання дали життя ще одній «революційній» транспортній галузі – авіації. Літакобудування у своєму розвитку пройшло кілька етапів. Спочатку це були планери – безмоторні літальні апарати з однією несучою поверхнею (моноплани) або з двома (біплани). Майже одночасно з планерами споруджувалися і випробовувалися аероплани (моноплани або біплани), споряджені паровими двигунами. Та завелика вага двигунів і недосконалість конструкції зазвичай призводили ці спроби до трагічних наслідків. Третій етап, що розпочався на початку ХХ ст., пов'язаний із застосуванням бензинових двигунів. Уперше 17 грудня 1903 р. біплан американців – братів Райт пролетів 260 м. У 1905 р. їхній новий аероплан летів 38 хвилин зі швидкістю 60 км/год. [2, с. 287–288].

Брати Уїлбер та Орвілл Райт народилися в родині єпископа-євангеліста Мілтона Райта і Сьюзен Кетрін Коернер: Уїлбер – у 1867 р., а Орвілл – чотирма роками пізніше, в 1871 р. Усього ж в сімействі було семеро хлопців. Хлопчиків

віддали навчатися в середню школу, але атестатів вони так і не отримали. Юні уми прагнули швидше почати заробляти і бути самостійними. У 1889 році вони вже винайшли власний друкований прес, відкрили особисте видавництво. Брати почали випускати газету «Новини Вестсайду». Старший Уїлбер взяв на себе роль редактора, а Орвілл – видавця.

Найпершим Райт літаком в історії став «Флаєр-1», на конструювання якого брати Райт витратили 1000 доларів. Літальний апарат був повністю дерев'яним (його виготовили з ялини). Навіть пропелер був з дерева. Сам літак важив 283 кг, притому на двигун припадало 77 кг. Розмах крил машини становив 12 метрів. Мотор потужністю в 12 кінських сил брати теж виготовили самі. Рекорд міг бути встановлений трьома днями раніше Уїлбером Райтом, але йому відразу не пощастило: літак впав, тільки-тільки встигнувши піднятися. Через деякий час винахідники продовжили випробування. Тоді, 17 грудня 1903 року, за штурвалом був Орвілл. Йому вдалося підняти «Флаєр-1» у повітря на 3 метри, пролетіти за 12 секунд 36,5 м і до того ж благополучно приземлитися.

Вражені успіхом, брати піднімали аероплан в небо ще кілька разів. У той же день Уїлбер пролетів на машині вже 250 метрів. За подіями із захопленням спостерігали п'ятеро глядачів. Підприємцю Брінклі, Адаму Етеріджу, Джону Деніелсу, Віллу Дугізу з берегового загону рятувальників, а також сільському хлопчику Джонні Муру пощастило споглядати, як перший літак злітає в небо. На жаль, «Флаєр-1» недовго проіснував після свого зоряного часу – шквальний вітер кілька разів перекинув машину, чому її відновлення стало неможливим [3].

Саме цим двом братам Райт приписують світовий винахід літака. Вони також були першими, хто зробив успішний політ на апараті, двигун якого був важчим за повітря. Завдяки їх винаходу на сьогоднішній день можна скоротити час поїздки потягом, скориставшись літаком і прибути на місце призначення за декілька годин. Брати Райт багато років працювали й експериментували з планерами, покращували конструкцію крила і системи управління. Потім їм довелося навчитися робити ефективні пропелери і полегшений двигун для польоту.

У цьому першому польоті було багато технологій, ноу-хау і сміливості. Саме Орвілл зробив знаменитий перший політ. Політ відбувся в Кітті-Хок, Північна Кароліна, 17 грудня 1903 року. Вони вибрали Кітті-Хок, тому що там був пагорб, хороший вітер і піщаний пляж, що допомогло б пом'якшити посадку в разі аварії. Перший політ тривав 12 секунд. Відстань першого польоту (пілотом був Орвілл) – 37 метрів. У той же день вже Вілбер протримався в повітрі 59 секунд і подолав 260 метрів. Перший літак був зроблений з ялинових планок, його довжина становила 6,4 м, висота – 2,7 м, розмах крил – 12,3 м. Пропелер приводився в рух ланцюговою передачею, подібну з велосипедною.

У наступні два роки брати продовжували вдосконалювати конструкцію аероплана і зробили більше 200 польотів. 22 травня 1906 р. вони вже отримали патент на свій винахід. 1908 р. винахідники здійснили низку поїздок по всьому світу, демонструючи можливості своїх літальних апаратів. У 1909 році брати створили компанію «Райт», яка займалася виробництвом літаків і підготовкою пілотів. Брати Райт були в першу чергу піонерами в області польоту. Вони виконали велику роботу над аеродинамікою, гвинтами і дизайном крила [4].

Винахід братів Райт знайшов відображення у всіх сферах життя, і не лише в мирних цілях, а й у воєнних. Саме в Першій світовій війні активно почала використовуватися авіація. Основними цілями використання авіації тих часів були: бомбардування, розвідка та знищення ворога у повітрі. Саме завдяки авіації і відбулися найгучніші перемоги тієї війни. З перших днів війни літаки використовували суто як розвідку. В кабіні примітивного літального апарату вміщалося двоє людей і купа місця займала техніка, яка мала фотографувати окопи ворога. Такий фотоапарат був більше схожим на зброю [1].

Кількість літаків, що залучалися протиборчими сторонами для ведення повітряної розвідки, невпинно збільшувалася і значно зросла ефективність повітряної розвідки. Виникла гостра необхідність протидіяти її веденню. Для цього екіпажі літаків стали брати з собою на борт гранати і легку стрілецьку зброю (пістолети, карабіни, гвинтівки) і використовували їх для протидії літакам супротивника. Однак ефективність таких повітряних дуелей була дуже низькою. Тому літаки-розвідники стали озброюватися кулеметами і бомбами. Це перетворило їх на багатофункціональні літальні апарати, оскільки це дало їм змогу вести також і повітряні бої та здійснювати бомбардування позицій супротивника.

З часом ускладнення розвідувальних, бомбардувальних та винищувальних завдань обумовило створення спеціальних літаків-розвідників, бомбардувальників і винищувачів. Винищувальна авіація союзників знову перехопила ініціативу і в битві під Верденом завоювала панувала у повітрі. Таке змагання авіаконструкторів протиборчих сторін продовжувалося до закінчення війни. З'являлися все більш досконалі типи винищувачів, що давало змогу супротивникам по черзі займати панування в повітрі. У результаті винищувальна авіація стрімко розвивалася і під кінець війни досягла досить високого рівня [5, с. 136, 138].

Отже, 17 грудня 1903 року американські механіки – брати Вільбер і Орвілл Райт здійснили перший успішний політ на літаку з двигуном внутрішнього згорання. Після цього у провідних країнах світу розпочався бурхливий розвиток авіації. Перша світова війна стала періодом стрімкого розвитку авіації. Головними напрямками розвитку військових літаків під час війни, були: – спеціалізація літаків за характером бойових завдань і виникнення родів авіації: розвідувальної, бомбардувальної та винищувальної; – покращення конструктивної компоновки та

аеродинамічної форми літаків; – підвищення потужності авіаційних двигунів; – зростання льотно-тактичних характеристик літаків; – удосконалення їх озброєння та спеціального обладнання; – підвищення можливостей літаків щодо подолання протиповітряної оборони супротивника.

З високою вірогідністю можна стверджувати, що подальший розвиток безпілотних літальних апаратів буде відбуватися за тими ж напрямками, за якими відбувався розвиток військової авіації під час Першої світової війни. Найбільш імовірними напрямками розвитку безпілотних літальних апаратів у найближчий час стали підвищення їх бойового навантаження і дальності польоту, а також підвищення можливостей щодо подолання протиповітряної оборони супротивника.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Авіація Першої світової війни у ретро-фотографіях. [Електронний ресурс]: <https://utc-aviator.com/aviatsiya-pervoj-mirovoj-vojny-v-retro-fotografiyah> (Дата звернення: 07. 04. 2024)
2. Білоножко С. В., Бірюльов І. М., Давлетов О. Р., Космина В. Г., Нестеренко Л. О., Турченко Ф. Г. Всесвітня історія. Нові часи. Частина друга. (Кінець XVIII – початок XX століття): Проб. підруч. для 9-го кл. серед, загальноосвіт. навч. закл. - 3-тє вид. К.: Генеза, 2001. 304 с.: іл., карти.
3. Брати Райт: історія успіху і біографія творців першого в світі літака, 2022. [Електронний ресурс]: <https://worldbank.org.ua/4549-brati-rayt.html> (Дата звернення: 07. 04. 2024)
4. Брати Райт: коротка біографія та цікаві факти. [Електронний ресурс]: <https://dovidka.biz.ua/braty-raйт-korotka-biografii-ta-tsikavi-fakty/> (Дата звернення: 07. 04. 2024)
5. Мунтян Б. І. Розвиток військових літаків під час Першої світової війни. Система озброєння і військова техніка. Військова академія. Одеса. 2021. № 3.

Прийма Максим,

студент IV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

Україна має давню історію розвитку місцевого самоврядування, яка тягнеться ще з часів перших грецьких поселень Північного Причорномор'я. Його розвиток був пов'язаний як з розвитком загальноєвропейського контексту, так і проявів питомо української політичної культури. Часи Української національної революції позначились спробою реорганізації місцевого самоуправління. Вона мала свої етапи та особливості, що були пов'язані зі зміною правлячих режимів [1, с. 50-51].

В зазначений період першою формою відродженої української державності стала Українська Народна Республіка під владою Української Центральної Ради. Незважаючи на декларації про єдність місцевих державних органів з самоврядними

органами, на початку свого існування Центральна Рада в основному продовжувала функціонування попередньої системи органів місцевого самоврядування, проголосивши їх державними органами місцевої влади. Так, українське село керувалося сільським сходом, сільським старостою, збирачем податків та сільським писарем; волость мала свій волосний схід, волосного старшину і волосний селянський суд. Міським самоврядуванням опікувалися міські думи, складені з гласних, обраних мешканцями міста. Виконавчими органами були міські управи, обрані думами та очолювані міським головою та його заступниками [2 С.274-275].

Революційні умови творення національної державності сприяли виникненню нових органів самоврядування - громадських комітетів. Вони виступали як демократичні органи влади, що відігравали роль місцевого самоврядування. Крім основної мети, громадські комітети з перших днів свого існування намагалися виконувати функції культурно-просвітницького та агітаційно-пропагандистського характеру. Вони формувалися на основі низової ініціативи, виконуючи завдання, які не могли бути виконані державою. Так, зокрема, у містах з'явилися домові комітети, які брали на себе організацію постачання продуктів і палива, санітарне утримання будинків, охорону майна і т.д. Фабрично-заводські комітети та професійні союзи брали на себе багато владних функцій безпосередньо на підприємствах. У війську це робили виборні солдатські та матроські комітети, а в сільських районах - селянські комітети [2, с .274-275; 3, с. 239].

Після повалення УЦР та становлення Української гетьманської держави розпочався новий етап розвитку самоврядування. Своім завданням гетьман ставив наведення порядку в державі та відновлення дореволюційного устрою. Для цього необхідно було створити чітку структуру органів місцевого самоврядування. Ним було скасовано постанову Тимчасового уряду, якою запроваджувалося загальне і рівне виборче право. Замість нього гетьманський Закон про вибори до земств (16 вересня 1918 р.) надавав виборче право лише наділеним майном особам, починаючи з 25-річного віку. Крім того, на рівні повітів та окремих міст відновлювалися дореволюційні земства і міські зібрання. На рівні волостей губернський староста отримував право розпустити волосні ради, якщо їхні дії суперечили державним інтересами. Замість розпущених органів самоврядування губернські старости тимчасово призначали волосні ради, які склалися з 3-5 осіб [2, с. 275].

З приходом до влади Директорії почалось активне реформування та реорганізація органів місцевого самоврядування. Відновлювалися попередні закони Центральної Ради, а також адміністративно-територіальний устрій тих часів. Було відновлено дореволюційні земські (зібрання та управи) та міські (думи та управи) органи місцевого самоврядування. Втім, вони формувалися заново шляхом виборів на загальнодемократичній основі. На рівні сільської громади самоврядним органом вважався сільський схід на чолі зі старостою. Окрім того, паралельно продовжували

повсюдно діяти й інші органи самоврядування, такі як ради депутатів та домові комітети. Політичні розбіжності і чвари між членами Директорії призвели до непослідовної та не чіткої політики. Вона призвела до розгулу отаманщини, тобто, влади місцевих авторитетів, що була особливо сильною у повітах та волостях [2, с. 276; 4, с. 115-117].

Таким чином можемо зробити висновок, що розвиток місцевого самоврядування пройшов три етапи розвитку, пов'язані зі змінами правлячих режимів, їх баченням ситуації, ідеологією та практичними цілями. Крім того, важливу роль відіграла політична нестабільність, що вела до появи нових, вимушених форм самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Касинюк Л.А. Досвід та проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні: філософсько-правовий аспект. Гуманітарний часопис. 2016, № 3. С. 48-55
2. Терлюк І.В. Організація місцевого самоврядування в українських національних державних формаціях 1917-1921 рр. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: матер. Всеук. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 квіт. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 274-277
3. Самсонова І.В. Діяльність громадських виконавчих комітетів у культурно-просвітницькій сфері. Сумський історико-архівний журнал. №X-XI. 2010. С. 238-245
4. Кушко І.С. Формування місцевих органів влади періоду УНР Директорії. International scientific journal «Grail of Science», 2021, №9. С.114-118

Ровенський Роман,

студент II курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

РОЗПАД АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ НОВИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВ

Причиною значних державних потрясінь на кількох континентах стали події Першої світової війни. Політична карта буквально трансформувалась на очах. Воєнні випробування зламали державно-політичний лад Німеччини, Російської та Османської імперій, а також Австро-Угорщини. Вказані імперії розпались й перестали існувати. На їх уламках з'явилися нові держави – Польська Республіка, Чехословацька Республіка, Королівство сербів, хорватів і словенців (згодом – Югославія), Австрія, Угорщина, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія. Про свою незалежність заявила також і Україна.

Так, розпад Австро-Угорської монархії є початком нової сторінки в історії для її народів, які отримали змогу для самостійного розвитку. Як зауважує

Віднянський С.В., перед Першою світовою війною Австро-Угорщина була другою за територією (676 545 км²) й третьою за населенням (понад 51 млн. чол.) державою у Європі [1, с. 61]. До її складу, окрім австрійських й угорських земель, належали Чехія, Моравія, Сілезія, Гарц, Далмація, Крайна, Істрія, Трієст, Трансільванія, Хорватія, Славонія, Банат, Словаччина, порт Фіуме, а також західноукраїнські землі – Галичина, Буковина та Закарпаття. Згідно із переписом населення 1910 року в монархії проживали представники близько 30 націй і народностей, найбільш чисельними із яких були: німці (12 млн), угорці (10 млн), чехи (6,5 млн), поляки (5 млн), українці (4 млн або 8 % населення), хорвати та серби (3,5 млн), румуни (понад 3 млн), словаки (2 млн), словенці (1,2 млн). За таких умов панівні нації – німці та угорці, склали разом лише 44% населення Австро-Угорської імперії, натомість «підвладні народи» становили більшість населення монархії.

Ще в процесі війни – 8 квітня 1918 р. – в Римі зібрався Конгрес поневолених народів Австро-Угорщини, представники яких висловили рішуче небажання жити далі у складі монархії та вимагали державної самостійності.

На середину жовтня 1918 року практично усі народи Габсбурзької монархії проголосили незалежність. Водночас 1918 року відбулась буржуазно-демократична революція в Угорщині («революція айстр»), яка від 16 листопада стала республікою. 12 листопада 1918 року у Відні Тимчасові національні збори одностайно оголосили Німецько-австрійську республіку. У результаті Першої світової війни суттєво змінилися кордони європейських держав: практично на 70 % теперішні кордони у Європі склались саме під дією її впливу.

Своєрідність розпаду Австро-Угорської імперії була пов'язана із тим, що її поділ на основі національного самовизначення та розкладання кордонів за національною ознакою здійснити було проблематично. До прикладу, на Балканах не було чітко визначених національних кордонів, проте були національні меншини – переважно із кола слов'янських народів. Після поразки панівних націй – австрійців та угорців, не слов'яни, а саме німці, угорці, австрійці та навіть румуни та італійці стали національними меншинами у тих країнах, що утворилися на території колишньої імперії.

Проте, як зауважує Віднянський С.В., практично усі конституції нових країн Центрально-Східної Європи того часу проголошували рівність громадян незалежно від їх походження, мови і релігії, надавали демократичні свободи, що, проте, на практиці грубо порушувалося [1, с. 67].

Складність міжнаціональних відносин вимагали й доволі непростої позиції стосовно національного самовизначення. Наприклад, як зауважує Райківський І., українські соціал-демократи стали на бік австрійського уряду у війні із Російською імперією, розраховуючи, що із розпадом останньої внаслідок військових поразок та

революційних процесів виникне національна державність спочатку на Наддніпрянській Україні, а у Австро-Угорщині – автономна українська область [3, с. 205].

Так само Брестський мирний договір, однією зі сторін якого була Австро-Угорщина, визнавав незалежність України, але не поширював її суверенітет на Галичину, Буковину та Закарпаття. На думку Кудлай О., і одного боку, договір втілює мету українського проводу – шанс на продовження національного державотворення; а з іншого, Україні не вдалося стати повноправним суб'єктом міжнародного права [2, с. 15].

Отже, падіння Австро-Угорської імперії привело до постання ряду нових держав. Ці національні й міжнаціональні утворення проголосили себе демократіями та гарантували правову рівність, але на практиці мали місце непоодинокі національні утиски, що у майбутньому спричинило до появи протистоянь. Своєрідність розпаду Австро-Угорської імперії пов'язана із надзвичайно складним її національно-етнічним складом, що не дало змоги безперечно чітко окреслення національних кордонів нових держав.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Віднянський С.В. Розпад Австро-Угорської монархії і проблеми національного державотворення в Центрально-Східній Європі. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*. 2011. № 27, С. 61-68.
2. Кудлай О. Дипломатія УНР та Брестський мир. Стан дослідження в сучасній українській історіографії. *1918 рік в історії Центрально-Східної Європи: до 100-річчя проголошення незалежності УНР та 100-річчя відродження польської державності. Резюме доповідей міжнародної наукової конференції*. Харків. 2018, 46 с.
3. Райківський, І. Між конфронтацією і спробами порозуміння: українські та польські соціалісти в умовах розпаду Австро-Угорщини і проголошення ЗУНР. *Дриновський збірник*. 2020, № 12, С. 202-216.

Рябуха Сергій,

студент ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В ПЕРІД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ

Постать глави Української Греко-католицької церкви (УГКЦ) митрополита Андрея Шептицького займає визначне місце в українській історії. Протягом 44 років архієрейства він активно відстоював інтереси церкви. На різних етапах суспільно-політичного процесу першої половини ХХ ст. Коли розпочалася Друга світова війна митрополитові Шептицькому було 73 роки. Вже десять років як недуга паралічу прикувала його до візка. Незважаючи на всі труднощі він продовжував керувати

своєю митрополією і вести активну діяльність на розвиток національного життя [2, с.510].

Влітку 1941 р. на зміну радянській окупації прийшла німецька. Ставлення Андрея Шептицького до німецької влади за часи її присутності пройшли певну трансформацію. Цьому сприяли релігійні та політичні чинники, однак зрештою стали домінувати етичні принципи. Оцінюючи ситуацію, яка була в Україні, митрополит брав до уваги два чинники: по-перше, ставлення влади до УГКЦ в Західній Україні, по-друге, загрозу повернення радянської влади в Галичину. На першому етапі він позитивно трактував німецьке завоювання, вбачаючи в ньому визволення і незалежність. Ситуацію, яка панувала тоді на українських землях Андрей Шептицький вважав нестабільною. Він відзначав, що німці здійснювали нечуванні дії – робили обшуки та арешти духовенства. Священнослужителі львівської архієпархії зазнавали значних переслідувань. Зокрема, українським католицьким священикам було заборонено здійснювати Святі таїнства, охрещувати євреїв [4, с.229].

Митрополит А. Шептицький 1 липня 1941 р. привітав проголошення Акта відновлення Української держави. З цієї нагоди він видав пастирський лист до українського народу, закликаючи новостворений уряд Я. Стецька до «шанування безпеки та добробуту всіх, незалежно від релігії, національності та соціального становища». Цей лист був прочитаний у всіх громадах митрополії [1, с.222].

Виступивши проти окупаційного фашистського режиму, А.Шептицький сильно ризикував своїм особистим життям. Він кілька разів звертався до вищестоящих нацистських чинів з протестами проти переслідування місцевого населення, зокрема представників польської і єврейської національностей. Відомо чимало фактів, коли він переховував переслідуваних фашистами людей. Не заарештовано його не тільки за те, що він мав велику популярність як серед свого народу, духовенства, так і в церковних колах світу, але через те, що такий акт міг призвести до зворотної реакції українських національних сил, зокрема ОУН і УПА [3, с.87].

У 1941 Шептицький очолив Українську Національну Раду, а в 1944 – Всеукраїнську Національну Раду. Митрополит негативно ставився до німецького окупаційного режиму. Засуджуючи переслідування євреїв звернувся з протестом щодо нищення єврейського населення у Галичині до рейхсканцлера Г. Гімлера та навіть до А. Гітлера. За згодою Шептицького значна кількість євреїв переховувалась у греко-католицьких монастирях і навіть у митрополичій резиденції [4, с.231].

21 листопада 1942 р. вийшло пастирське послання під назвою “Не убий”, у якому А. Шептицький наголошував на деморалізаційному впливі заохочень до політичних убивств, а також засуджував залучення української поліції до репресивних акцій. Щоправда в окремих листах і посланнях він закликав свою

паству коритися і виконувати розпорядження німецьких властей. Та це очевидно, що в такий спосіб Андрей Шептицький керувався біблійним принципом “Не убий”, намагався зберегти життя цивільному населенню, насамперед жінкам і дітям, які ставали жертвами.

Після заборони уряду Ярослава Стецька, що виник внаслідок Акту 30 червня 1941 р., у Львові в лютому 1942 р. виникла Рада Сеньйорів, яку очолив колишній член парламенту Кость Левицький, а моральним правителем якої став Андрей Шептицький. Однак, Рада Сеньйорів проіснувала тільки до кінця місяця. Андрей Шептицький підтримав ідею створення українських дивізій ОУН і УПА, які боролися за незалежність України [3, с.89].

Андрея Шептицький постає в нашій уяві як символ нескореного духу нації, її працелюбності, незламності, мудрості. У посланні до духовенства Наша програма Андрей Шептицький писав: «Я українець з діда-прадіда». Піклування про долю України було для митрополита Андрея справою всього його життя.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька церква і Радянська держава (1939-1950). – Львів.:УКУ.—2005.— 222 с.
2. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. / В. Косик. – Париж; Нью-Йорк; Львів: Атлас, 1993. – 530-540 с.
3. Москалюк М. Андрей Шептицький і Український Католицький Союз // Спадщина Митрополита Андрея Шептицького в національному і духовному відродженні України. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 87- 89.
4. Пашук А. Українська церква і незалежність України: Монографія. – Львів:Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С.228-236.

Сапитон Тетяна,

*студентка I курсу спеціальності Історія та археологія
СумДПУ імені А.С.Макаренка
Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., доцент
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

РОЛЬ ГАЯ ЮЛІЯ ЦЕЗАРЯ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ВІЙНІ В РИМІ В 49 – 45 РР ДО Н.Е.

Епоха античності, зокрема період Стародавнього Риму, відзначалася не лише величезними досягненнями у сферах культури, політики та технологій, але й серйозними політичними та військовими конфліктами. Один з найвідоміших і важливих подібних етапів - Громадянська війна, що відбулася у період з 49 по 45 рік до нашої ери. Цей конфлікт відзначився надзвичайним напруженням між двома визначними політичними діячами, Гаєм Юлієм Цезарем та Гнеєм Помпеєм

Великим, який, на жаль, став першопричиною остаточного занепаду Римської республіки [1, с. 480].

Громадянська війна в Стародавньому Римі (49-45 роки до н.е.) виникла через конфлікт за владу між Цезарем і Помпеєм Великим. Цей конфлікт призвів до остаточного руйнування республіканської системи і відкриття шляху для занепаду Римської республіки. В 50-х роках до н.е. Римська республіка переживала кризу в політичній, соціальній та економічній сферах. Політичні сили боролися за перевагу, що призвело до громадянських війн, зокрема між Марієм та Суллою. Перший тріумвірат, що об'єднав Цезаря, Красса та Помпея, не зміг вирішити конфлікти. Після загибелі Красса конфлікт між Цезарем і сенатом, підтримуваним Помпеєм, переріс у військову боротьбу. Амбіції Цезаря зіткнулися з опорою сенату і оптиматів, що завершилося неминучою війною [2, с. 440].

У 49 році до н.е. Цезар перетнув Рубікон, викликавши офіційну війну, оскільки згідно законів Сулли римська армія не мала права вступати до Італії. Цезар швидко захопив місто Арімін разом з прихильниками, які втекли з Риму, а потім захопив інші міста, такі як Пізавр, Анкона, Аррецій.

У відповідь на це сенат вирішив надати верховне командування Помпею, який закликав магістратів і senatorів покинути Рим, оголосивши їх ворогами вітчизни та прихильниками Цезаря.

Цезар запропонував розпустити армію разом з Помпеєм та взяти участь у виборах в мирний спосіб, але його пропозиції були відхилені.

Після цього Цезар рушив на Рим, захопивши міста на своєму шляху, в той час як сили Помпея були роз'єднані. Після поразки Помпея в Італії, він вирушив до Брундізія, а потім до Діррахія, в той час як сам Цезар підійшов до Брундізія.

Після успішних військових дій в Іспанії, Цезар повернувся до Італії, де здобув перемогу над бунтівним ІХ легіоном у Плаценції. Завершивши ці операції, він провів вибори консулів у Римі та готувався до боротьби проти Помпея.

Наприкінці року Цезар висадився в Епірі, захопивши деякі приморські міста, тоді як Помпей займав оборонні позиції, блокуючи цезаріанців з моря.

У квітні 48 року до н.е., Марку Антонію та Фуфію Калену вдалося прорвати облогу. Після цього тривала позиційна боротьба між помпеянцями та цезаріанцями до липня. У цей період Цезар зазнав поразки під Діррахією від Помпея, а потім рушив до Фессалії, захопивши декілька міст.

У липні відбулася рішуча битва при Фарсали, де Цезар переміг Помпея. Помпей втік до Єгипту, де його вбили за наказом Птолемея XIII.

У Римі після цих подій народ розбив статуї Сулли і Помпея, а Цезар отримав розширені повноваження і призначив нових проконсулів для різних провінцій [3, с. 674-675].

Цезар вивів свою армію у Тарсі, перемігши Фарнака II, і повернувся до Італії, де готувався до африканської кампанії. Відбулися дві важливі битви: під Гадрументом і під Руспіною. Після цього Цезар завадив об'єднанню військ противників і переміг у битві при Тапсі. Він також підкорив Утіку, де Катон скоїв самогубство, а Фавст Сулла і Луцій Афраній були схоплені та вбиті. Після цього Цезар виборов перемогу в Іспанії, у битві при Мунді, де знищив Гнея Помпея. Після перемоги міста, що підтримували помпеянців, піддалися контрибуції, що придушило спротив.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. 3-тє вид., стереотип. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 480 с.
2. Кобів Й., Цимбалюк Ю. Плутарх. Порівняльні життєписи. Київ: Дніпро, 1991. 440 с.
3. Жулинський М. Г. Цезар Гай Юлій: у 6 т. Т. 6: Т-Я. Київ: Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка, 2015. С. 674-675

Сиволап Наталія,
студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка

«П'ЯТЬ МЕТОДІВ» В РАМКАХ ОПЕРАЦІЇ «ДЕМЕТРІУС»

9-10 серпня 1971 року, в розпал Смути - періоду жорстокого конфлікту в Північній Ірландії - британська армія провела масштабну операцію під кодовою назвою «Деметріус». Її мета полягала в масових арештах та інтернуванні (ув'язненні без суду і слідства) підозрюваних членів Ірландської республіканської армії (ІРА). ІРА, вела збройну боротьбу з Великою Британією за об'єднання Ірландії, становила серйозну загрозу для британського правління в регіоні. Ініціатором операції виступив юніоністський уряд Північної Ірландії, стурбований зростаючою активністю ІРА. Британський уряд, побоюючись повної втрати контролю над ситуацією, схвалив план «Деметріус».

Рейди, проведені на світанку, призвели до масових арештів (342 особи були затримані), загинули 20 цивільних осіб, двоє членів ІРА та двоє британських солдатів. Багато районів, особливо в націоналістичних громадах, перетворилися на зони бойових дій. Затримання, які здебільшого стосувалися ірландських католиків-республіканців, поглибили релігійний та політичний розкол в Північній Ірландії. Націоналісти сприйняли цю акцію як жорстоку та несправедливу, що лише посилювало їхню підтримку ІРА. Багато з затриманих під час операції «Деметріус» вже не брали участі в діяльності ІРА або ніколи не мали з нею зв'язку. Це свідчить

про те, що розвіддані, на яких ґрунтувалися арешти, були помилковими або застарілими [3, с. 534].

Усіх затриманих опитували представники військових сил Великої Британії. Дванадцять інтернованих, які вважалися особливо цінними для розвідки, були обрані для «глибокого допиту» з використанням жорстокої методи сенсорної депривації. Ця система, розроблена в армійських колах у 20-му столітті, вперше була використана на практиці саме в Північній Ірландії під час цього конфлікту. Допити відбувалися в секретному центрі, пізніше ідентифікованому як казарми Шеклтон. У жовтні до «глибокого допиту» було додано ще 2 затриманих. Ці чотирнадцять осіб стали відомі як «люди в мішках (капюшонах)» або «морські свинки».

Спочатку з учасниками «глибокого допиту» поводитися як і з іншими інтернованими, а потім наділи на них мішки, наручники і відвезли гелікоптером на базу. Під час перельоту солдати жорстоко обходилися з ними, б'ючи і загрожуючи викинути з гелікоптера. Після прибуття на базу їх змусили роздягнутися догола, сфотографували і направили на медичний огляд.

Протягом семи днів, коли їх не допитували, їх тримали в мішках і наручниках у холодній камері під постійним гучним шипінням. Тут їх змушували стояти в напруженому положенні протягом багатьох годин і неодноразово били по всіх частинах тіла. Їх позбавляли сну, їжі та води. Деякі з них також повідомляли, що їх били ногами по статевих органах, головами об стіни, стріляли холостими патронами і погрожували ін'єкціями. Результатом було сильне фізичне і психічне виснаження, тривога, депресія, галюцинації, дезорієнтація і неодноразова втрата свідомості [5, с. 34-37].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) детально описав особливості цих п'яти методів:

- Стояння біля стіни: цей метод полягав у примусовому перебуванні затриманих у «стресовому положенні» протягом тривалого часу. Їх змушували стояти розкинувшись біля стіни, з піднятими над головою пальцями рук, широко розведеними ногами та відведеними назад ступнями, що змушувало їх триматися на пальцях ніг, при цьому вага тіла переносилася на пальці рук. Ця поза призводила до сильного болю та виснаження.

- Надягання мішка: на голову затриманих одягали чорний або темно-синій мішок, який знімали лише на час допиту.

- Вплив шуму: затриманих тримали в приміщенні, де постійно лунав гучний та шиплячий шум, що робило неможливим сон та відпочинок.

- Позбавлення сну: під час допитів затриманих штучно позбавляли сну, використовуючи виснажливі методи та постійний шум.

- Позбавлення їжі та води: раціон затриманих під час перебування в центрі та в очікуванні допитів був суттєво обмежений. Їм давали лише мінімальну кількість їжі та води, що призводило до виснаження, зневоднення та погіршення фізичного стану [2, с. 10].

Чотирнадцять «людей у мішках» були єдиними інтернованими, до яких застосовувалися всі п'ять методів. Однак протягом наступних місяців до деяких інтернованих застосовували принаймні одну з п'яти технік, а також інші методи допиту. До цих методів можна віднести такі: катування водою, електричний струм, використання підігрітого металу та вогню, ін'єкції, побиття, а також психологічний тиск [5, с. 81-84].

У 1976 році Європейська комісія з прав людини визнала, що п'ять методів, застосованих до «морських свинок», є тортурами. Справа була передана до Європейського суду з прав людини, який у 1978 році виніс своє рішення. Суд постановив, що ці методи були «нелюдськими та такими, що принижують гідність», і порушували статтю 3 Європейської конвенції з прав людини, але це не можна назвати тортурами.

У 2013 році були розсекречені документи, які містили інформацію про існування таємного центру допитів, про який раніше ніхто не знав. Правозахисна група Pat Finucane Center звинуватила британський уряд у навмисному приховуванні інформації про цей центр від Європейського суду з прав людини. У 2014 році у документальному фільмі RTE «The Torture Files» було оприлюднено лист британського міністра внутрішніх справ Мерліна Різа 1977 року до прем'єр-міністра Джеймса Каллагана. Лист підтвердив, що міністри британського уряду, зокрема міністр оборони Пітер Керрінгтон, у 1971 році санкціонували політику «тортур», приховуючи цю інформацію від ірландського уряду та ЄСПЛ. Після цього викриття президент Шинн Фейн Джеррі Адамс закликав ірландський уряд відновити розслідування в ЄСПЛ, адже британський уряд приховав інформацію про жорстокість методів допиту, їхні довгострокові наслідки, місце проведення допитів та те, хто надав політичну санкцію на ці дії [1].

2 грудня 2014 року уряд Ірландії оголосив про офіційне звернення до Європейського суду з прав людини з проханням переглянути його рішення 1978 року у справі «людей в мішках». У березні 2018 року Європейський суд з прав людини відкинув ідею перегляду рішення. У вересні того ж року ЄСПЛ відмовився розглядати справу у Великій Палаті, що означало, що рішення стало остаточним і більше не підлягало оскарженню. Постанова Суду про те, що ці п'ять методів не є катуваннями, пізніше була цитована Сполученими Штатами для виправдання власних методів допиту, які включали п'ять методів. У 2021 році Верховний суд Великої Британії визнав, що використання цих п'яти технік є формою тортур [4, с. 74-75].

Операція «Деметріус», проведена британським урядом у Північній Ірландії 1971 року, стала жорстоким і нелюдським актом, який призвів до численних порушень прав людини. Застосування п'яти методів допиту, які Європейський суд з прав людини відмовився називати тортурами, завдало жахливих фізичних і психологічних страждань інтернованим. Крім того, невизнання цих п'яти методів катуванням слугує виправданням жорстокого поводження з затриманими особами у багатьох країнах.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. BBC News. Secret Ballykelly interrogation centre unveiled. BBC News. URL: <https://www.bbc.com>
2. Case Ireland v. the United Kingdom : Judgment (Revision) of 20.03.2018. № 5310/71.77 p. URL: <https://www.supremecourt.uk>
3. Cavanaugh K. On Torture: The Case of the "Hooded Men". Human Rights Quarterly. 2020. Vol. 42, no. 3. P. 519–544. URL: <https://doi.org/10.1353/hrq.2020.0031>
4. Judgement of the supreme court of 15.12.2021 in In the matter of an application by Margaret McQuillan for Judicial Review (Northern Ireland) (Nos 1, 2 and 3) In the matter of an application by Francis McGuigan for Judicial Review (Northern Ireland) (Nos 1, 2 and 3) In the matter of an application by Mary McKenna for Judicial Review (Northern Ireland) (Nos 1 and 2. 100 p.
5. McGuffin J. The Guineapigs. London : Penguin Books, 1974. 192 p.

Синявіна Дар`я,

студентка IV курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Моцак С.І.**, к.п.н., доцент*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ В 1648-1657 РОКАХ

Збагатившись досвідом минулих національно-визвольних змагань і використавши його надбання у сфері соціальної боротьби, Національна революція змінила уявлення та амбіції навіть гетьмана Богдана Хмельницького та його оточення, в тому числі старшини і української шляхти, ще на початковому етапі. В їх свідомості ідея козацького автономізму поступається «спрямуванню на досягнення незалежності національної держави та возз'єднання у її кордонах усіх українських земель». Втіленню цієї мети у практику надалі підпорядковувалися всі політичні, соціально-економічні та воєнні заходи українського володаря. Водночас певних змін зазнала і сама ідея соборності, яка значною мірою залежала від стану політичної і правової культури соціуму. Витворення на середину XVII-го століття незалежної держави, визнаної урядами інших країн, в значній мірі стало можливим завдяки психологічному фактору. Не перебільшуючи його значення в ряді інших факторів, треба виділити те, що політичні ідеї Богдана Хмельницького впали на

сприятливий психологічний ґрунт, вкорінений у свідомості українського суспільства ціннісними орієнтаціями його тодішньої провідної верстви – козацтва, яке на середину XVII століття перебрало на себе функції національної державотворчості. Одночасно з цим соціальні ідеали козацтва знайшли поширення у свідомості всього українського народу [4,34].

Завдяки перемогам 1648 р. змінився політичний лад України – закладалися підвалини унітарної, республіканської за формою правління, національної держави на чолі з гетьманом [3].

Будівництво нової козацької держави вимагало перш за все проведення адміністративного поділу території і формування центральної та місцевої адміністрації. Було визначено окремі округи – полки, на чолі яких стояли полковники, що одночасно були військовими керівниками і головами адміністрації полку. Полки ділилися на сотні, в яких сотник виконував такі самі функції, як і полковник у своєму полку. Всю козацьку територію було поділено на 16 полків: Чигиринський, Черкаський, Канівський та інші на правому березі Дніпра та Переяславський, Кропив'янський, Полтавський та інші на лівому березі. Всі урядовці як центральної управи (генеральні старшини) – писар, обозний, хорунжий і осавул, так і полкової та сотенної поряд з суто військовими обов'язками виконували функції цивільних чиновників та адміністраторів у фінансовій, судовій та інших сферах [1,155-156].

Необхідно підкреслити, що процеси державотворення козацької доби вищезазначеного періоду торкнулися і соціально-економічної сфери: було ліквідовано за невеликим винятком, велику й середню земельну власність, фільварково-панщинну систему господарювання й кріпацтво. Частина землі польських магнатів і шляхти перейшла в руки нових господарів – селян, козаків, які могли її продавати, дарувати, передавати в спадщину. Революція відкрила селянам і жителям міст можливість переходу в козацький стан, який тоді мав значні права та привілеї, тобто права українського народу значно розширилися [3].

Своєрідним гарантом успішної розбудови Української держави стала національна армія. Вона сформувалася і зросла на організаційних принципах Запорозької Січі. Її ядро становить реєстрове та запорозьке козацтво, навколо якого об'єдналася повстале («покозачене») селянство та міське населення.

Варто зазначити – держава, що розвивалася в часи Богдана Хмельницького, ґрунтувалася на двох суперечливих принципах: демократії та авторитаризму. На початкових етапах національно-визвольної боротьби переважали демократичні засади, про що свідчать:

- військова (Генеральна) рада: всі козаки, й «чернь», мали право голосу.
- виборність: всі посадові особи, від сотника до гетьмана, обиралися.

- відсутність жорстких станових розмежувань: міщани та селяни могли «покозачитися» й стати частиною привілейованого козацтва.

Проте, коли ситуація ставала критичною, а демократія набувала рис охлократії, набирали силу авторитарні тенденції під впливом Богдана Хмельницького та його соратників. Це мало прояв у обмеженні впливу «чорних» рад, адже їх витіснила старшинська рада і зосередженням майже всієї повноти влади в руках гетьмана. Також це виявлялося у встановленні спадкового гетьманату тобто гетьманська влада мала тенденцію до перетворення на монархічну [2,165].

Таким чином, національна революція 1648-1657 рр. стала переломним моментом в історії України, поклавши початок процесу українського державотворення. На початковому етапі революції домінували демократичні принципи. Це виявилось в існуванні Генеральної Ради, де всі козаки мали право голосу, у виборності всіх посадових осіб, а також у відсутності жорстких станових відмінностей. Проте з часом під впливом обставин і прагнення до централізації влади почали посилюватися авторитарні тенденції. Це виразилося в обмеженні впливу «чорних» рад, зосередженні влади в руках гетьмана, встановленні спадкового гетьманства. Та все ж не дивлячись на ці спірні моменти, був ряд важливих наслідків: зміна політичного устрою: закладено основи унітарного, республіканського правління, національної держави на чолі з гетьманом, адміністративний поділ, соціально-економічні зміни та створення власної армії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Білоцерківський В. Я. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 155-156 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 165 с.
3. Лазарович М.В. Історія України: навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 685 с.
URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-9137.html>
4. Смолій В.А., Степанков В.С. У пошуках нової концепції історії Визвольної війни українського народу XVII ст. К.: Поліграф, дільниця Ін-ту історії України АН України, 1992. 34 с.
5. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. в 2 кн. Кн. 2. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. 122 с.

Скрипка Дарина,

студентка I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЗМІНИ ПОЛІТИЧНИХ КОРДОНІВ КРАЇН ЄВРОПИ ПІСЛЯ І СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Територія завжди відігравала значну роль в житті людства за будь-який період. Що на початку ХХ ст. і на сьогоднішній день ця тема досі є проблемною та глобальною. Територіальні суперечки, війни відбуваються і в ХХІ ст. Російсько-Українська та Ізраїльська Палестинська війна. Одні захищаються, а інші хочуть мати більше влади маючи імперіалістичні погляди.

Перша світова війна 1914-1918 р. закінчилася поразкою Четвертинного союзу в який входили: Німецька, Австро-Угорська імперії, Османська імперія та Болгарське царство. Програші країни повинні були віддати частину своєї території переможцям як Франція, Велика Британія та США.

Після війни почалися глобальні зміни на політичній карті світу. Імперії які тримали свій статус досить великий проміжок почали розпадатися на маленькі держави. З'являється ціла низка нових державо творень з республіканським правлінням у межах розвитку такі як : Польща, Югославія, Угорщина, Австрія, Чехословаччина, Україна, Латвія, Литва, Естонія, Фінляндія, що безумовно було прогресивним явищем [1, 6 с.]. Не всі країни ухвалювали появу нових держав на карті світу. Для більшої частини це були молоді конкуренти на економічній і торгівельній арені.

В період 1918-1920 на Паризькій конференції було розроблено мирні домовленості між країнами четвертинного союз з переможцями. Після поразки Німеччини було зроблено Версальський мирний договір 28 липня 1919 р. В якому йшлося про виплату репарацій за шкоду яку принесла війна. Повернення живого інвентарю, всіляких предметів і забраних, загарбаних або секвестрованих цінностей у тих випадках, коли буде можливо впізнати їх чи на територіях, які належать Німеччині або її союзникам, чи на територіях, які залишаються у володінні Німеччини або її союзників до повного виконання цього договору [5, ст. 238].

Між країнами почалися суперечки стосовно які території кому повинні відійти. І щоб зменшити негативу на Паризькій конференції було створено Лігу націй. Яка також повинна слідкувати за безпекою країн, озброєнням та запобіганням війни.

Також були прийнятий цілий ряд договорів стосовно країн четвертинного союзу таких як:

- ✓ Австрійський або (Сен-Жерменський) за 10 вересня 1919 р. В якому йшлося про визнання нових державних кордонів, що утворилися після ліквідації Австро-Угорської монархії. І також повинна виплачувати репарації. Готівкою забраної, загарбаної чи секвестрованої готівки, а також повернення живого інвентарю, всіляких предметів і зібраних, загарбаних або секвестрованих цінностей [2, ст. 184]

- ✓ Колишні Австрійські володіння було поділені між Чехо-Словаччиною, Італією, Королівством Сербів, Хорватів і Словенців, Румунією та Польщею.
- ✓ Болгарський або (Нейїський договір) 27 листопада 1919 р. Болгарія зобов'язується розшукати й повернути, не гаючи часу Греції, Румунії та Сербсько-Хорватсько-Словенській державі документи, архіви та інші речі [3, ст. 126]
- ✓ Договір з Угорщиною або (Тріанонський) за 4 червня 1920 р. Який повинен наголосити на поверненні предметів, що мають художній, археологічний, науковий чи історичний характер. Які були вивезені незаконно в період війни. [4, ст. 177].

Румунія отримала Трансильванію та Банат, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців - Воєводину і Хорватію. Угорщина втрачала вихід до Адріатичного моря. Словаччина і Закарпатська Україна переходили до складу Чехо-Словаччини.

Кожен договір мав свою особливість та розподіл територій які не завжди розподілялися розумно з точки зору етнічної складової людей. Багато людей які потрапляли в не той етнічний розподіл повинні були залишати свої домівки. Не дивлячись на значний розпад великих імперій та значні репарації. Ліга націй яка повинна слідкувати за спокоєм у світі та не допускати збройних конфліктів . Не змогли втримати Німеччину від помсти та започаткувати ще глобальної війни.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Газін. В.П., Копилов. С.А.: Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр: Київ, 2003. 411 с.
2. Договір з Австрією (Сен-Жерменський договір): веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_082#Text
3. Договір з Болгарією (Нейїський договір): веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_083#Text
4. Договір з Угорщиною (Тріанонський договір): веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_084#Text
5. Договір союзних держав із Німеччиною (Версальський договір): веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_081#Text

Скусинець Анна,

*студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

*Науковий керівник – Кудінов Д.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ПІДРОСІЙСЬКОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: САНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

Кінець XIX – початок XX ст. відзначився стрімким піднесенням громадського руху, який став слідством пореформеного розвитку громадянського суспільства, яке знайшло своє відображення у розширенні приватної ініціативи, формуванні значного прошарку міської інтелігенції, створенню благодійних установ, які втілювали в життя різного роду ініціативи.

Бідність, хвороби, діти-сироти, люди літнього віку – ці та багато інших проблем протягом століть не втрачають своєї актуальності, і якщо говорити про пореформений період, то Російська імперія не може похвалитися їх якісним вирішенням. На допомогу державі приходять благодійники, волонтерські організації та меценати, які діяли у різних куточках країни, посилено допомагаючи нужденним.

Скасування кріпосного права у 1861 році дало поштовх до колосальних демократичних змін. Кріпацтво було серйозним гальмом для розвитку держави, що на століття відставала від передових країн Європи. Земська (1864 р.) та міська (1870 р.) реформи відіграли ключову роль у питанні благодійності, адже дали поштовх для масової суспільної активності, що сформувало таке поняття, як громадянське суспільство [3, с. 34-51] .

З 1862 р. питаннями, які стосувалися благодійності та громадського піклування займалося Міністерство Внутрішніх Справ Російської імперії. Відтак затвердження статутів організацій, товариств, інституцій по взаємодопомозі – все це входило до компетенції МВС, але з пом'якшенням законодавства питання дрібного характеру, такі як – пожертвування коштів чи організація благодійних заходів, могли бути вирішені на місцевому рівні з губернаторами [4, с. 30].

Незважаючи на лібералізацію законодавства фінансування з боку держави було обмеженим. До 1862 р. для утворення благодійних організацій було потрібний дозвіл монарха, що, безсумнівно, ускладнювало порядок їх формування. Ця процедура заснування благодійних товариств як обтяжувала уряд розглядом зайвих справ, виступила, зрештою, протиріччям до заохочення створення подібних товариств. Наслідки цього, явно недосконалого механізму, було неможливо позначитися розвитку приватної благодійності у Російській імперії.

Так само значна роль реалізації завдань благодійності в Російській імперії відводилася Російському Товариству Червоного Хреста. Створення цього товариства стало наслідком приєднання Російської Імперії до Женевської конвенції 1864 «Про поліпшення участі поранених та хворих у діючих арміях». За конвенцією хворі та поранені воїни, до якої б вони національності не належали мали право користуватися заступництвом та допомогою Червоного Хреста. У травні 1867 р. у Петербурзі засновується «Суспільство піклування про хворих та поранених воїнів», яке потім перейменовується в «Суспільство Червоного Хреста під заступництвом Імператриці Марії Олександрівни». У перші роки існування діяльність Товариства не виходила за рамки реалізації заходів щодо надання допомоги постраждалим на

війні, але потім, завдяки щедрим пожертвуванням, воно розширило коло розв'язуваних завдань, додавши до них та надання допомоги особам, які постраждали внаслідок різних лих [2].

У кінці XIX - початку XX століття, в рамках розвитку соціальної політики та державного втручання в справи благодійності, можна зазначити деякі спроби офіційного регулювання благодійництва та волонтерства. Наприклад, у 1893 році було утворено Центральний комітет для допомоги населенню під час стихійних лих та інших надзвичайних обставин. Але ці заходи більше стосувалися організованої благодійної діяльності та державної підтримки.

На українських землях під владою Російської імперії благодійність була невід'ємною частиною громадянського суспільства, тут створювались різноманітні громадські організації, що опікувались лікарнями для малозабезпечених, притулками, безкоштовними їдальнями. Активно діяли організації Червоного Хреста, особливо під час російсько-турецької, російсько-японської та Першої світової війн. Волонтери також навчали грамоті, створювали підрозділи Товариства тверезості та опікувались будинками для безхатченків. Але з встановленням радянської влади цей рух фактично згортається і починає відновлюватись лише з кінця 80-х років минулого століття [1].

Отже, волонтерська діяльність у кінці XIX – на початку XX ст. була важливим аспектом соціального життя у Російській імперії, законодавство не надавало конкретних і точних визначень чи правових статусів для волонтерів, проте, лібералізація політичного становища дала можливість активізувати громадянське суспільство, а делегація обов'язків у сфері керівництва благодійністю з боку держави дала поштовх до заснування ряду волонтерських товариств та організацій.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. «Незламний дух волонтерського фронту»: до Міжнародного дня волонтерів. URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3920 (дата звернення: 17.03.24 р.)
2. Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. Международный комитет Красного Креста. Москва: МККК, 1994.
3. Реєнт О.П. До проблеми скасування кріпосного права в 1861 р. *Український історичний журнал*. 2011. № 1. С. 34-51.
4. Ульянова Г.Н. Благотворительность в Российской империи конец XIX - начало XX века: автореф. дис. на получение ученой степени д-ра ист. наук: 07.00.02. Москва. 2006. 56 с.

Соколовська Евеліна,
студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка

НИКОЛА ТЕСЛА – РЕВОЛЮЦІОНЕР В ГАЛУЗІ НАУКИ: ВІНАХОДИ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ СВІТ

Світова історія складається зі значного числа персоналій, які тими чи іншими діями вкарбували своє ім'я у вічне визнання. Одним із таких є Нікола Тесла – винахідник, фізик, вчений, який часто вважається найвизначнішим генієм в історії людства.

Нікола Тесла народився у Хорватії в 1856 році і власною діяльністю змінив світову історію. Тесла по праву вважається революціонером у галузі науки, оскільки випередив свій час на багато століть вперед. За своє життя отримав понад 300 патентів на власні винаходи. Завдяки діяльності науковця ми і до нині завдячуємо йому низкою відкриттів, серед них: змінний струм, двигун на сонячній енергії, спосіб збереження та передачі світла, електродинамічна індукційна лампа, радіо, принципи дистанційного керування, робототехніка, лазер та багато інших. Серед усіх відкриттів Тесла має першість і у основах лікування струмами високої частоти.

Метою даного дослідження є історичний аспект аналізу винаходів та внеску Ніколи Тесли у світову історію.

Після закінчення навчання у Празькому університеті та Політехнічному інституті у Граці у 1882 році, Нікола Тесла переїжджає до Парижу, де знаходить роботу у великій компанії. У наступному році він успішно збирає свій перший електромотор, а в 1884 році відбувається його знайомство з Томасом Едісоном. Це знайомство мало вирішальне значення для Тесли, оскільки сам Едісон запрошує його до Нью-Йорка на посаду інженера з ремонту генераторів та електродвигунів. Проте розбіжності у поглядах між цими двома великими винахідниками призводять до того, що Тесла звільняється з цієї посади і засновує власну компанію. У 1888 році він продав 40 своїх патентів за мільйон доларів, що дало йому змогу зосередитися на власних винаходах і віддатися науковій творчості [1, с. 196].

У цьому ж році винахідник виявив явище обертового магнітного поля, що послужило основою для створення електрогенераторів надвисокої частоти. У 1891 році він розробив пристрій, що отримав назву «трансформатор Тесли», заснований на трансформаторі, підключеному до коливних контурів, які працювали у резонансному режимі, забезпечуючи високочастотні коливання при надвисокій напрузі [2, с. 150].

Уже в 1895 році компанія Westinghouse Electric введе в дію найбільшу в світі гідроелектростанцію в Ніагарі, обладнану потужними генераторами Тесли. У 1896 році досліднику вдалося передати радіосигнал на відстань 48 кілометрів. У 1899 році він заснував лабораторію в Колорадо-Спрінгсі для дослідження електричного потенціалу Землі, що стимулювало його думки про можливість бездротового передавання електроенергії на великі відстані [2, с. 150].

На сторінках біографії Тесли має місце й подія під назвою «Війна струмів». Це протистояння між Томасом Едісоном, який підтримував використання постійного струму, і Ніколою Теслою разом з Джорджем Вестінгаузом, які підтримували використання змінного струму. Це протистояння тривало більше ста років з кінця 1880-х років. «Війна» між різними технологіями живлення знайшла своє завершення тільки в листопаді 2007 року, коли Нью-Йорк остаточно перейшов на живлення змінним струмом, визнаним за більш ефективний та практичний для передачі електроенергії на великі відстані [3].

Одним із важливих, але маловідомих фактів є і те, що Тесла вважається винахідником неонові реклами, яку можна зустріти на кожному з сучасних закладів. На Всесвітній виставці Н. Тесла вразив усіх, взявши скляні трубки та зігнувши їх у формі імен знаменитих вчених, що фактично стало першим в світі прикладом неонові реклами.

Визнання Тесла нажив ще за життя: Марк Твен був частим гостем у його лабораторії та навіть допомагав проводити досліди, а Жюль Верн створив капітана Немо, героя роману «20 000 льє від водою» під враженням діяльності винахідника.

Однак Нікола Тесла не був пихатим та світового визнання собі не надавав, про що свідчать його рядки у власній автобіографії: «Наші перші прагнення ґрунтуються лише на інстинктах, на живій і нестримній уяві. Коли ми дорослішаємо, глузд бере гору, й ми стаємо дедалі скрупульозніші й виваженіші. Однак ці ранні поривання, хоч і не відразу дають плоди, та мають велике значення й навіть можуть окреслити нашу долю. І справді, тепер я відчуваю, що якби розумів ці пориви й плекав їх, замість придушувати, то значно при множив би той спадок, який залишив світові. Я ж усвідомив себе винахідником, аж коли змужнів» [5, с. 12].

На жаль, геній ХХ століття не отримав Нобелівської премії, хоча на власному рахунку має більше 800 відкриттів. Причиною може слугувати його ворожнеча з Едісоном, оскільки колишні товариші постійно применшували заслуги один одного [4, с. 3].

Загалом роль Ніколи Тесла на світову історію важко оцінити особливо на сьогоднішній день. Оскільки майже всі сучасні технології, які ми використовуємо, мають в собі винаходи Тесли, або були створені за його ідеями чи дослідженнями. Винахід змінного струму є основою сучасної електроенергетики, що надає можливість передавати енергію на великі відстані. Більше того, Тесла працював над бездротовою передачею енергії та інформації, що призвело до винайдення радіо та інших бездротових технологій. Завдяки Теслі світ отримав нові можливості для зв'язку та передачі інформації на великі відстані.

Без змінного струму Тесли, який дозволяє ефективно передавати електроенергію на великі відстані, сучасний світ не міг би використовувати мережі електропостачання, які ми бачимо сьогодні, тому функціонування сьогоднішніх

технологій прямопропорційно пов'язані з діяльністю Ніколи Тесли. Його дослідження в області бездротової передачі енергії та інформації також мають великий внесок у розвитку комунікаційних технологій.

Феноменальними є і його дослідження про «ефір» як про «біополе, насичене струмом, з якого можна видобувати електричну енергію, за допомогою генератора Тесли» [1, с. 196]. Існують відомості, що Тесла створив електродвигун з ефіру, який не потребував іншого живлення, але після того, як ніхто не повірив досліднику у його відкриття та від початку вигадок історій про контракт Тесли з дияволом, науковець більше до цього винаходу не повертався. На жаль, жодних документів та самого електродвигуна на ефірі не збереглося.

Нікола Тесла пропонував концепцію безкоштовної енергії, доступної у будь-якому місці. Його головною ідеєю було використання цього безкоштовного ресурсу для заміни вугілля в опаленні, заміни палива у транспорті, а також для постійного електропостачання фабрик і всіх індустриальних об'єктів. Тесла вважав, що енергія може бути видобута без шкоди для навколишнього середовища і без необхідності оплати за її використання [1, с. 197]. Якби Тесла увів цей винахід у життя, невідомо б на якому щаблі розвитку було зараз людство, але зрозумілим є одне: нікому не було вигідно відмовитися від власних багатомільйонних за вартістю компаній з видобутку вугілля та полишити звання нафтових монополістів.

Якщо уявити світ, в якому б винаходи Тесли втілилися в житті, то на сьогоднішній день ми могли б спостерігати за чистим світом без вихлопних газів та отруйних речовин, які виникають під час горіння вугілля та нафтопродуктів. Такий світ забезпечувався б безкоштовною електроенергією, чистим транспортом, розвиненою промисловістю та багато іншим [1, с. 197].

Отже, Тесла є особистістю поза часом та плином історії. Науковець та винахідник відіграв важливу роль у розвитку сучасного технологічного світу, і його спадщина й до сьогодні міститься у всіх технологіях сучасного світу. Його винаходи відкрили шлях до більш чистого, ефективного та сталого енергетичного майбутнього, а його вплив вирізняється крізь віки і викликає захоплення у багатьох галузях сучасної науки.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Заярна О. М. Винаходи Ніколи Тесли як велика кістка у горлі нафтової монополії. *Технічне регулювання, метрологія та інформаційні технології: європейський вектор: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 11-12 жовтня 2018 р.) / ред. Л. В. Коломієць, Г. Д. Брагченко, В. Д. Постоварова; Одеська державна академія технічного регулювання та якості. Одеса, Бондаренко М. О., 2018. С. 195–198.
2. Капшитар Ю. Ю., Кубкін М. В., Солдатенко В. П. Винаходи Ніколи Тесли та роль дослідника у становленні електротехніки як науки. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2017. Вип. 21. С. 148–154.
3. Лобода О.І., Мельник О.О. Деякі сторінки з історії енергетики. *Енергозабезпечення і автоматизація технологічних процесів: Перша Всеукраїнська науково-технічна інтернет-конференція, 11–18 червня 2020 року*. Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного.

4. Логвинок Т. В. Винахідник, ідеї якого випереджали час (інтелектуальна біографія Ніколи Тесла (1856–1943 рр.)). *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2016. № 3 (14). С. 1–15.
5. Нікола Тесла. *Мої винаходи*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 132 с.

Танавський Ігор,
*аспірант кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного університету
Імені Володимира Гнатюка*
*Науковий керівник – Федорів І.О., к.і.н., доцент
Тернопільського національного педагогічного університету
Імені Володимира Гнатюка*

СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РЕСПУБЛІКОЮ ТУРЕЧЧИНА У ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Дипломатичні відносини між Україною і Республікою Туреччина почалися ще з 16 грудня 1991 року, після визнання останньою результатів референдуму про незалежність України, що пройшов 1 грудня 1991 року.

Ключовим епізодом побудови економічних відносин між Україною і Туреччиною стало підписання «Договору про дружбу і співробітництво між Україною і Туреччиною» [1] від 4 травня 1992 року, де, зокрема згадується торговельно-економічне співробітництво, уникнення подвійного оподаткування, сприяння та взаємний захист інвестицій. Тільки через 19 років після цього (20 січня 2011 року) була підписана «Спільна декларація про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною» [5], що визначила напрями стратегічного партнерства між країнами. Пожвавленню економічного та інвестиційного співробітництва між Україною і Туреччиною сприяло підписання у 2011 році угоди про безвізовий режим [4, с. 34].

Після підписання даної декларації економічна співпраця між Україною та Туреччиною пришвидшилась. В 2012 році інвестиції вкладників з Туреччини розподілялись таким чином: промисловість – 32 %, торгівля і громадське харчування – 20,2 %, фінансова діяльність – 20,2 %, сільське господарство та харчова промисловість – 20,7 %, будівництво та транспортні послуги – 6,8 %.

Загальний обсяг українських інвестицій в економіку Туреччини, на 2012 рік, був дуже незначним. Працювало тільки 6 підприємств з українським капіталом на загальну суму 308 тис. дол. США. Одне з цих підприємств випускало продукцію, а інші займались наданням послуг у сфері транспорту.

Причинами такого стану були обмеженість коштів і недостатнє знання бізнесменами особливостей інвестиційного законодавства обох країн [7, с. 277].

Після Революції гідності у 2014 році, навіть незважаючи на агресію РФ проти України та окупацію Криму, економічні відносини між Україною та Туреччиною значно поживались. Однією з ознак цього було те що в тому ж, 2014 році, Турецькі авіалінії стали першою компанією, що почала здійснювати міжнародні рейси до міста Херсона, з пасажиропотоком більше 50 тис. на рік [6, с. 83].

Якщо ж розглядати діяльність конкретних турецьких компаній в Україні, то необхідно виділити три найцікавіші з них, а саме Onur Group, Limak Insaat Sanayi Ve Ticaret A.S. та Turkcell.

Один з підрозділів компаній Onur Group виграв декілька тендерів на виконання дорожніх робіт в Україні на суму 7,9 млрд. грн. Найбільшими проектами за цими тендерами стали ремонти київської окружної дороги у 2016 році та траси Київ-Одеса. Діяльність «Onur», на жаль, запам'яталась численними корупційними скандалами. Перший з них стався ще 2006 року, коли Генеральна прокуратура України завела кримінальну справу за фактом розкрадань. Хоч, необхідно визнати, більшість проектів компанії були реалізовані на високому рівні та в необхідні строки [3].

Ще одна турецька компанія Limak Insaat Sanayi Ve Ticaret A.S., що займається ремонтом та будівництвом, виграла тендер в 2016 році на будівництво трьох станцій метрополітену у місті Дніпрі терміном до 2022 року, але через війну будівництво зупинилося. Співпрацю можна вважати невдалою, оскільки представники компанії втекли, не виконавши жодних зобов'язань за договором [8].

Одним з головних інвесторів із Туреччини є компанія Turkcell, що є власником бренду мобільного зв'язку lifecell. Саме ця компанія інвестувала 500 млн. дол. США у вітчизняну економіку. В 2019 році Turkcell вклали гроші у розробку першого українського електрокара. Його продажі мали стартувати з 2022 року [2].

Обсяг українських інвестицій в турецьку економіку є зовсім несуттєвим та дані про нього не публікуються Державною службою статистики. Інвестиції мають спорадичний характер, що демонструє незначну зацікавленість українського бізнесу у цьому напрямі.

Отже, співпраця між Україною та Республікою Туреччина у торгово-економічній сфері почалась майже зразу ж після проголошення незалежності нашої держави. Вона розвивалась нерівномірно, маючи свої пікові значення, в доларовому еквіваленті, та затихаючи під час нестабільності та потрясінь.

Україна та Туреччина мають ряд переваг для економічної та інвестиційної взаємодії. Однією з них є безвізовий режим. Він та інші фактори спростили співпрацю між компаніями. На жаль, робота турецьких компаній часто закінчувалась скандалами та кримінальними справами. Українські компанії

показують низький інтерес до інвестицій та діяльності в Туреччині, що очевидно з їх малих об'ємів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Турецькою Республікою : Договір Респ. Туреччина від 04.05.1992 р.: станом на 30 трав. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_005#Text (дата звернення: 01.05.2024).
2. Економічна правда. lifecell інвестує у перший український електромобіль. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/04/11/646938/> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Єрмаков В. Хто буде дороги в Києві. Улюблений підрядник столичної влади. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://glavcom.ua/publications/hto-buduje-dorogi-v-kijevi-ulyubleniy-pidryadnik-stolichnoji-vladi-388110.html> (дата звернення: 01.05.2024).
4. Матей В. В. Оцінка перспектив економічного співробітництва України та Туреччини. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №. 8. С. 29-36.
5. Питання Української частини Стратегічної ради високого рівня між Україною і Турецькою Республікою : Указ Президента України від 11.01.2012 р. № 9/2012: станом на 16 груд. 202 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/2012#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
6. Солових С. М. Україна-Туреччина: Політико-економічні аспекти взаємовідносин і перспективи розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. №. 8. С. 80-87. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/31efa3488b91a7eb86b8ae0a0b2644ff.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).
7. Юсеф Н. Н. Міжнародні економічні відносини Турецької Республіки та України. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 1(32), С. 277–280. URL: https://journals.maup.com.ua/journal/32_2012/4.pdf (дата звернення: 01.05.2024).
8. Interfax-Ukraine. Дніпро звернеться до посольства Туреччини та міжнародних бізнес-асоціацій через недобросовісного підрядника метро. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/963532.html> (дата звернення: 01.05.2024).

Токар Богдана,

студентка IV курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Моцак С.І., к.п.н., доцент

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИН ТУРЕЧЧИНИ З БАЛКАНСЬКИМ РЕГІОНОМ (2009–2016 РР.)

З 2008 року динаміка співпраці Туреччини з балканськими державами зазнала значних трансформацій. Ці зміни були зумовлені наслідками світової фінансової кризи, яка суттєво похитнула економіки регіону. Сприятливу кон'юнктуру використала Анкара, розпочавши активну політику посилення всебічного впливу на Балкани.

Як зазначає дослідник М. Осной, нові відносини між Туреччиною та Балканами ґрунтувалися на двох основних принципах, викладених А. Давутоглу у його промові на міністерській зустрічі Процесу співробітництва в Південно-Східній Європі 22 червня 2010 р. Першим принципом була регіональна відповідальність,

тобто добровільна участь усіх сторін. Другий – інклюзивність. Ці принципи стали ключовими для майбутньої взаємодії між регіонами в період 2009–2016 років, коли Давутоглу мав політичну кар'єру: спершу був Міністром закордонних справ Туреччини (2009–2014), а потім – Прем'єр-міністром (2014–2016) [6, с. 361].

У 2009 році, з наближенням сторічного ювілею Турецької республіки (2018), було оприлюднено «Документ про стратегічне бачення Туреччини до 2023 року». Цей документ окреслював план дій, спрямований на досягнення внутрішньої єдності та трансформації країни на активного учасника міжнародної співпраці. П'ять принципів, які лежали в основі турецької зовнішньої політики: баланс між безпекою та демократією (показати Туреччину як демократичну країну, яка повністю відповідає західним цінностям), політика «нульових проблем з сусідами» як основа нової мирної політики Анкари, проактивна та превентивна мирна дипломатія, спрямована на сприяння політичному діалогу на високому рівні, а також економічна інтеграція, взаємозалежність та мультикультурне співіснування [3, с. 206].

У цей період між Туреччиною та країнами Балканського регіону спостерігалася інтенсивна дипломатична діяльність, яка виражалася у численних взаємних візитах високопосадовців. Ці візити стали рушійною силою для обговорення широкого кола питань, що охоплювали як регіональні, так і глобальні аспекти співпраці. Сторони активно співпрацювали у сфері торгівлі, економіки, культури, освіти та виробництва. Наслідками таких візитів були угоди про внутрішню торгівлю з усіма балканськими країнами та угоди про звільнення від візового режиму з усіма країнами регіону, що не є членами ЄС [4, с. 14].

Однією з перших Туреччина визнала незалежність Косово – наступного ж дня після її проголошення (18 лютого 2008 р.). До того ж, уряд Анкари за тим підписав угоду про лібералізацію візового режиму з Косово. У відповідь влада Косово наголосила, що Туреччина є її промоутером на міжнародному рівні. Протягом зазначеного періоду Косово мала найтісніші політичні, економічні та культурні зв'язки саме з Туреччиною.

Політичні стосунки між Туреччиною та Сербією протягом тривалого часу вирізнялися складністю, що робило їх одними з найпроблемніших у Балканському регіоні. На це є дві основні причини: по-перше, підтримка, що Туреччина надала військам НАТО під час авіаударів по Югославії в 1999 році, та швидке визнання Анкарою незалежності Косово. У березні 2009 року відносини починають нормалізуватися. Тоді міністр закордонних справ Сербії Вука Єремич здійснив візит до Туреччини, де сторони досягли консенсусу й заявили, що «Сербія та Туреччина є факторами миру та стабільності на Балканах» [5, с. 95]. З 2009 року Боснія та Герцеговина (БГ) посіла одне з перших місць у списку зовнішньополітичних пріоритетів Туреччини. Це було зумовлено, насамперед, загостренням міжетнічних проблем в цій країні. Яскравою ілюстрацією цієї кризи є

слова лідерів Республіки Сербської, головним чином її президента Мілорада Додіка, щодо сумнівів у територіальній цілісності держави та заклики до референдуму про незалежність [2, с. 56].

У зазначений період Туреччина все більше зосереджувалися на Македонії, яку називають серцем Балкан. Турецька дипломатія переконана, що стабільність та безпека всього регіону залежать від політичної ситуації в цій країні. Через це Анкара підписала угоду про військове співробітництво з Македонією. Окрім цього, Туреччина підтримувала її членство в НАТО, але також наголошувала на необхідності розширення економічної співпраці. [5, с. 94-95].

Незважаючи на складні відносини в минулому, у 2010 році з турецької ініціативи була створена Рада співробітництва високого рівня (HLCC) між Туреччиною та Грецією. HLCC мала на меті вирішення різноманітних питань турецько-грецьких відносин на високому рівні, таким чином сприяючи прогресу в наявних і перспективних сферах співпраці. На сьогоднішній день відбулося чотири засідання HLCC: перша зустріч відбулася в Афінах 14 і 15 травня 2010 р.; друга у Стамбулі 4 березня 2013 р.; третя в Афінах 6 грудня 2014 р. та остання – в Ізмірі 8 березня 2016 р. Під час цих зустрічей було підписано 54 угоди, що забезпечували політику взаєморозуміння [1, с. 27].

Отже, з 2009 по 2016 рік спостерігалось значне посилення політичного впливу Туреччини на країни Балканського регіону. Цей період характеризувався активною дипломатичною діяльністю з боку Анкари, яка практикувала часті візити офіційних осіб у ці країни, організовувала дво- та тристороннє співробітництво. Найкращу рецепцію Туреччина отримувала у країнах із переважно мусульманським населенням, про що свідчить як політика їхніх лідерів, так і опитування серед населення.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кравченко Д. Категорія «Євроінтеграція Західних Балкан» у міжнародних відносинах. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 05 (лютий 2023), 26-33. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.05.026>.
2. Мартинов А. Західні Балкани в політичній стратегії Європейського Союзу. *Дриновський збірник*. 2021. (14).
3. Arežina S. Turkish Foreign Policy Towards Balkans and Serbia Under Davutoğlu Administration. *Marmara University Journal of Political Science*, vol. 6, No 2, June 2018. pp. 203-216.
4. Ekinci M. U. Turkey's «zero problems» era in the Balkans. Washington D.C.: SETA, 2013. p. 14.
5. Gibas-Krzak D. The politic, economic and cultural influences of neoottomanism in post-Yugoslavian countries. An analysis illustrated with selected examples. *Polska Akademia UmiejĘtności. Studia Środkowo Europejskie I Bałkan istyczne*. Tom XXVI. p. 94.
6. Koç Z. E., Osnoy M. An evaluation of Turkey's Western Balkans policy under the AKP and prospects for the post-Davutoğlu era. *SUTAD, Bahar 2018. № 43*. p. 361

Покутній Іван,

студент III курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор

ВИНАХІД БРАТІВ РАЙТ І ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ

Людину, як істоту винахідливу, ще з давніх-давен приваблювало небо. Люд бажали навчитися у птахів літати. Варто лиш згадати давньогрецький міф про Дедала та Ікара, котрий розповідає нам цікаву історію про спробу винайти крила і володіти людині не тільки на морі та на землі, а ще й у повітрі. Увесь свій вільний час Дедал майстрував свої великі крила, за допомогою воску, мотузки та пташиного пір'я. Однак, така інновація була мало практичною та не була призначена для довгих та зручних перельотів і мала трагічні наслідки.

Мрія людства навчитися літати почала втілюватися в життя на початку ХХ століття. Двигуни внутрішнього згорання дали життя ще одній «революційній» транспортній галузі – авіації. Літакобудування у своєму розвитку пройшло кілька етапів. Спочатку це були планери – безмоторні літальні апарати з однією несучою поверхнею (моноплани) або з двома (біплани). Майже одночасно з планерами споруджувалися і випробовувалися аероплани (моноплани або біплани), споряджені паровими двигунами. Та завелика вага двигунів і недосконалість конструкції зазвичай призводили ці спроби до трагічних наслідків. Третій етап, що розпочався на початку ХХ ст., пов'язаний із застосуванням бензинових двигунів. Уперше 17 грудня 1903 р. біплан американців – братів Райт пролетів 260 м. У 1905 р. їхній новий аероплан летів 38 хвилин зі швидкістю 60 км/год. [2, с. 287–288].

Брати Уїлбер та Орвілл Райт народилися в родині єпископа-євангеліста Мілтона Райта і Сьюзен Кетрін Коернер: Уїлбер – у 1867 р., а Орвілл – чотирма роками пізніше, в 1871 р. Усього ж в сімействі було семеро хлопців. Хлопчиків віддали навчатися в середню школу, але атестатів вони так і не отримали. Юні уми прагнули швидше почати заробляти і бути самостійними. У 1889 році вони вже винайшли власний друкований прес, відкрили особисте видавництво. Брати почали випускати газету «Новини Вестсайду». Старший Уїлбер взяв на себе роль редактора, а Орвілл – видавця.

Найпершим Райт літаком в історії став «Флаєр-1», на конструювання якого брати Райт витратили 1000 доларів. Літальний апарат був повністю дерев'яним (його виготовили з ялини). Навіть пропелер був з дерева. Сам літак важив 283 кг, притому на двигун припадало 77 кг. Розмах крил машини становив 12 метрів. Мотор потужністю в 12 кінських сил брати теж виготовили самі. Рекорд міг бути встановлений трьома днями раніше Уїлбером Райтом, але йому відразу не пощастило: літак впав, тільки-тільки встигнувши піднятися. Через деякий час винахідники продовжили випробування. Тоді, 17 грудня 1903 року, за штурвалом

був Орвілл. Йому вдалося підняти «Флаєр-1» у повітря на 3 метри, пролетіти за 12 секунд 36,5 м і до того ж благополучно приземлитися.

Вражені успіхом, брати піднімали аероплан в небо ще кілька разів. У той же день Уілбер пролетів на машині вже 250 метрів. За подіями із захопленням спостерігали п'ятеро глядачів. Підприємцю Брінклі, Адаму Етеріджу, Джону Деніелсу, Віллу Дугізу з берегового загону рятувальників, а також сільському хлопчику Джонні Муру пощастило споглядати, як перший літак злітає в небо. На жаль, «Флаєр-1» недовго проіснував після свого зоряного часу – шквальний вітер кілька разів перекинув машину, чому її відновлення стало неможливим [3].

Саме цим двом братам Райт приписують світовий винахід літака. Вони також були першими, хто зробив успішний політ на апараті, двигун якого був важчим за повітря. Завдяки їх винаходу на сьогоднішній день можна скоротити час поїздки потягом, скориставшись літаком і прибути на місце призначення за декілька годин. Брати Райт багато років працювали й експериментували з планерами, покращували конструкцію крила і системи управління. Потім їм довелося навчитися робити ефективні пропелери і полегшений двигун для польоту.

У цьому першому польоті було багато технологій, ноу-хау і сміливості. Саме Орвілл зробив знаменитий перший політ. Політ відбувся в Кітті-Хок, Північна Кароліна, 17 грудня 1903 року. Вони вибрали Кітті-Хок, тому що там був пагорб, хороший вітер і піщаний пляж, що допомогло б пом'якшити посадку в разі аварії. Перший політ тривав 12 секунд. Відстань першого польоту (пілотом був Орвілл) – 37 метрів. У той же день вже Вілбер протримався в повітрі 59 секунд і подолав 260 метрів. Перший літак був зроблений з ялинових планок, його довжина становила 6,4 м, висота – 2,7 м, розмах крил – 12,3 м. Пропелер приводився в рух ланцюговою передачею, подібну з велосипедною.

У наступні два роки брати продовжували вдосконалювати конструкцію аероплана і зробили більше 200 польотів. 22 травня 1906 р. вони вже отримали патент на свій винахід. 1908 р. винахідники здійснили низку поїздок по всьому світу, демонструючи можливості своїх літальних апаратів. У 1909 році брати створили компанію «Райт», яка займалася виробництвом літаків і підготовкою пілотів. Брати Райт були в першу чергу піонерами в області польоту. Вони виконали велику роботу над аеродинамікою, гвинтами і дизайном крила [4].

Винахід братів Райт знайшов відображення у всіх сферах життя, і не лише в мирних цілях, а й у воєнних. Саме в Першій світовій війні активно почала використовуватися авіація. Основними цілями використання авіації тих часів були: бомбардування, розвідка та знищення ворога у повітрі. Саме завдяки авіації і відбулися найгучніші перемоги тієї війни. З перших днів війни літаки використовували суто як розвідку. В кабіні примітивного літального апарату

вміщалося двоє людей і купа місця займала техніка, яка мала фотографувати окопи ворога. Такий фотоапарат був більше схожим на зброю [1].

Кількість літаків, що залучалися протиборчими сторонами для ведення повітряної розвідки, невпинно збільшувалася і значно зросла ефективність повітряної розвідки. Виникла гостра необхідність протидіяти її веденню. Для цього екіпажі літаків стали брати з собою на борт гранати і легку стрілецьку зброю (пістолети, карабіни, гвинтівки) і використовували їх для протидії літакам супротивника. Однак ефективність таких повітряних дуелей була дуже низькою. Тому літаки-розвідники стали озброюватися кулеметами і бомбами. Це перетворило їх на багатофункціональні літальні апарати, оскільки це дало їм змогу вести також і повітряні бої та здійснювати бомбардування позицій супротивника.

З часом ускладнення розвідувальних, бомбардувальних та винищувальних завдань обумовило створення спеціальних літаків-розвідників, бомбардувальників і винищувачів. Винищувальна авіація союзників знову перехопила ініціативу і в битві під Верденом завоювала панувала у повітрі. Таке змагання авіаконструкторів протиборчих сторін продовжувалося до закінчення війни. З'являлися все більш досконалі типи винищувачів, що давало змогу супротивникам по черзі займати панування в повітрі. У результаті винищувальна авіація стрімко розвивалася і під кінець війни досягла досить високого рівня [5, с. 136, 138].

Отже, 17 грудня 1903 року американські механіки – брати Вільбер і Орвілл Райт здійснили перший успішний політ на літаку з двигуном внутрішнього згоряння. Після цього у провідних країнах світу розпочався бурхливий розвиток авіації. Перша світова війна стала періодом стрімкого розвитку авіації. Головними напрямками розвитку військових літаків під час війни, були: – спеціалізація літаків за характером бойових завдань і виникнення родів авіації: розвідувальної, бомбардувальної та винищувальної; – покращення конструктивної компоновки та аеродинамічної форми літаків; – підвищення потужності авіаційних двигунів; – зростання льотно-тактичних характеристик літаків; – удосконалення їх озброєння та спеціального обладнання; – підвищення можливостей літаків щодо подолання протиповітряної оборони супротивника.

З високою вірогідністю можна стверджувати, що подальший розвиток безпілотних літальних апаратів буде відбуватися за тими ж напрямками, за якими відбувався розвиток військової авіації під час Першої світової війни. Найбільш імовірними напрямками розвитку безпілотних літальних апаратів у найближчий час стали підвищення їх бойового навантаження і дальності польоту, а також підвищення можливостей щодо подолання протиповітряної оборони супротивника.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Авіація Першої світової війни у ретро-фотографіях. [Електронний ресурс]: <https://utc-aviator.com/aviatsiya-pervoj-mirovoj-vojny-v-retro-fotografiyah> (Дата звернення: 07. 04. 2024)

2. Білоножко С. В., Бірюльов І. М., Давлетов О. Р., Космина В. Г., Нестеренко Л. О., Турченко Ф. Г. Всесвітня історія. Нові часи. Частина друга. (Кінець XVIII – початок XX століття): Проб. підруч. для 9-го кл. серед. загальноосвіт. навч. закл. - 3-тє вид. К.: Генеза, 2001. 304 с.: іл., карти.
3. Брати Райт: історія успіху і біографія творців першого в світі літака, 2022. [Електронний ресурс]: <https://worldbank.org.ua/4549-brati-rayt.html> (Дата звернення: 07. 04. 2024)
4. Брати Райт: коротка біографія та цікаві факти. [Електронний ресурс]: <https://dovidka.biz.ua/braty-raйт-korotka-biografii-ta-tsikavi-fakty/> (Дата звернення: 07. 04. 2024)
5. Мунтян Б. І. Розвиток військових літаків під час Першої світової війни. Система озброєння і військова техніка. Військова академія. Одеса. 2021. № 3.

Тупик Кристина,
*студентка ОР «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Науковий керівник – Католік А.В., к.і.н., доцент
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ В УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішній день актуальним для шкільної освіти залишається питання зниження мотивації старшокласників та низький рівень засвоєння знань. До того ж, старший шкільний вік – це період, коли розширюється й збагачується сфера діяльності та спілкування, особливого значення набуває прагнення знайти своє місце в суспільстві, а з іншого боку, учням цього віку притаманні песимізм у поглядах, розлад колективних стосунків, може з'явитися потреба в усамітненні, нехтуванні правилами громадської поведінки.

Багато вчителів й досі будують уроки за традиційною структурою, де переважають пасивні форми роботи учнів. Якщо користуватися таким підходом постійно, то матимемо нездатність учнів до аналізу, самостійного осмислення інформації, неспроможність приймати незалежні рішення, втрата інтересу до навчання. Без можливості обговорювати, ставити питання, опрацьовувати і навіть навчати іншого реальне засвоєння не відбувається. Відповідно, освітній процес повинен постійно оновлюватись, ґрунтуватись на постійній взаємодії усіх учасників освітнього процесу, моделюванні ситуацій успіху в навчанні, діалозі. Для цього якраз підходять інтерактивні технології навчання.

Дослідженню ролі інтерактивного навчання в освітньому процесі присвячені праці багатьох науковців (Пометун О.І., Волкової Н.П., Комар О.А., Сиротенко Г.О., Мокрогуз О.П. та ін.).

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих

ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем, постійну активну взаємодію всіх учасників. Для інтерактивного навчання характернее вдосконалення навчання шляхом пошуку відповіді на питання «Як навчати? Як створити мови?», а не традиційне «Що вивчати?»[4, с.13].

Провідним засобом реалізації інтерактивної взаємодії у навчальному процесі з учнями старшого шкільного віку є забезпечення оптимального поєднання розмаїття видів активності всіх суб'єктів навчання, створення комфортних умов, в яких кожен відчуває свою індивідуальність, самодостатність, успішність. Реалізація інтерактивного навчання потребує адекватного залучення до цього процесу особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків) суб'єктів навчання, розмаїття форм співробітництва, рефлексії набутих знань і умінь, вироблених ціннісних орієнтацій, ставлень тощо [1, с.22].

Отже, діючи на емоційно-вольову сферу учнів старшого шкільного віку, вчитель формує міцні зв'язки, кожен відчуває себе цінним учасником навчального процесу, не боїться висловлювати власну думку, тобто вже не залишається пасивним слухачем, а кожен є активним учасником.

Інтерактивні технології навчання підвищують ефективність навчання не завдяки збільшенню кількості інформації (якої і так у старших класах немало), а за рахунок рівня її усвідомлення та швидкості її переробки [3, с.10-11]. В учнів підсилюється інтерес та мотивація, відбувається постійний зв'язок між ними та вчителем, завдяки чому процес навчання стає інтерактивним, активізується пізнавальна діяльність старшокласників. В свою чергу використання інтерактивних методів навчання призводить до високого рівня засвоєння знань із практичним їх застосуванням під час вирішення завдань, навчальних проблемних ситуацій, роботи в парі, групі, які потребують від учнів постійного пошуку нового, зміну звичних дій та умов, наполегливості, ініціативності.

Уроки із застосуванням інтерактивних технологій в освітньому процесі – це засіб для створення такої атмосфери в колективі учнів старших класів, яка сприятиме співпраці, порозумінню й доброзичливості, дає змогу реалізувати особистісно-орієнтоване навчання.

Науково-педагогічний досвід переконливо свідчить, що інтерактивні методи організації педагогічної взаємодії сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. Вони дозволяють учням старшого шкільного віку:

- зробити засвоєння знань більш доступним;
- формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати;
- навчитись слухати інших, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації та переживати їх;

- вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, знаходити компроміси, прагнути до діалогу;

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;

- знаходити спільне розв'язання проблеми;

- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт [2, с.17].

Таким чином, інтерактивні технології – це дійсно безмежні можливості для всіх учасників навчально-виховного процесу. Навчившись правильно їх застосовувати, вчитель може значно підвищити ефективність навчання учнів старшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

2. Інтерактивні технології: теорія та методика. Посібник для викладачів та всіх тих, хто цікавиться застосуванням інтерактивних технологій у навчальному процесі. Кол.авт.: Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А. Умань-Київ, 2008. 94 с.

3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 141 с.

4. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології. Х.: Вид. група «Основа», 2003. 80с.

Хандрико Катерина,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С.Макаренка

Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ПЕРШІ КРОКИ Г. ОРЛИКА ЯК ФРАНЦУЗЬКОГО ДИПЛОМАТА

5 листопада 1702 року в Батурині, столиці Гетьманщини, у родині генерального писаря Пилипа Орлика народився син Григорій. Його хрещеними батьками стали сам гетьман І. Мазепа та дружина генерального судді Василя Кочубея – Любов Федорівна. Хто б міг тоді передбачити, яка трагічна доля спіткає цих людей? Незважаючи на складні життєві обставини, Григорій Орлик здобув визнання у Франції. Він став видатним державним та військовим діячем, генерал-поручником, довіреною особою короля Людовіка XV та отримав графський титул.

Історик Ілько Борщак був першим з українських дослідників, хто зацікавився Григорієм Орликом і відтворив життя похресника Івана Мазепи у книзі «Великий Мазепинець Григор Орлик генерал-поручник Людовика XV (1742–1759)» (1932р.) [2]. Незважаючи на певні перебільшення, йому належить заслуга першовідкривача

та ініціатора інтересу до постаті сина України у французькій дипломатії. У своїй праці «Григорій Орлик, або Козацька нація у французькій дипломатії» Ірина Дмитришин розкриває діяльність Г. Орлика на основі архівних документів та розвіює міфи, започатковані І. Борщакком.

Зарубіжні та українські історики активно досліджували дипломатичну діяльність Григора Орлика. Серед дослідників слід виділити О. Пріцака, О. Субтельного, Г. Потолицького, Б. Крупницького, В. Смоля та Е. Чеслака. Їхні роботи охоплюють період його еміграції, дипломатичну діяльність, зв'язки з українською політичною еміграцією та запорозьким козацтвом. Вони ґрунтуються на багатій історіографічній базі та ретельному вивченні матеріалів французьких, турецьких та польських архівів.

Григорій Орлик виходить на дипломатичну арену в грудні 1729 р., коли прибуває до Франції з рекомендаційними листами від французького посла у Варшаві маркіза де Монті. Одразу після прибуття він мав аудієнції у тестя короля Франції Людовіка XV, колишнього і майбутнього польського короля Станіслава Лещинського та міністра закордонних справ маркіза де Шовелена [1, с. 109]. З цього часу гетьманич перебуває на французькій службі, під час якої неодноразово проводить як офіційні, так і таємні місії у Центрально-Східні Європі, не забуваючи піднімати питання визволення козаків.

Діяльність Г. Орлика у справі інтеграції козацького чинника до зовнішньополітичної стратегії Версальського кабінету можна розділити на три етапи, а саме 1730-і, 1740-і та 1750-і рр. Зі вступом на французьку дипломатичну службу. Г. Орлик відразу був скерований на турецько-кримський напрям політики Франції. Його було направлено з дипломатичною місією до Константинополя, де він мав допомагати послу Франції в Порті маркізу Л.-С. де Вільньову схилити Порту до підтримки справи С. Лещинського та домогтися звільнення батька з Салонік [5, с. 135].

Упродовж першої половини 1730-х років Григорій Орлик неодноразово відправлявся з дипломатичними місіями до Константинополя та Криму. 15 травня 1730 року він прибув до Салонік, а вже в середині червня – з листом від батька до великого візира Ібрагіма-паші та інструкціями для французького посла в Порті маркіза де Вільньова був у Константинополі [2, с. 134–163]. Маркіз Де Вільньов та Г. Орлик намагалися переконати візира звільнити Пилипа Орлика з Салонік, але безуспішно. Візир побоювався, що гетьман може спровокувати війну з Росією або перейти на їхній бік. Османська імперія вирішила дотримуватися пасивної політики щодо Росії [4, с. 31].

1730 року Каплан-Гірей став кримським ханом – давній знайомий П. Орлика та С. Лещинського по бендерському періоду. Хан пообіцяв Г. Орлику 150-тисячне військо для допомоги С. Лещинському, навіть якщо Порта не підтримає Людовіка

XV. Також хан пообіцяв зробити все можливе, аби «один з його добрих друзів» гетьман Орлик з'єднався із запорожцями. Ця позиція Каплан-Гірея робила кримський вектор французької політики перспективним. Тому в жовтні 1731 року Орлик вирушив до Франції за інструкціями [3, с. 651-654].

У грудні 1731 року Г. Орлик зустрічався з Шовеленом та прем'єр-міністром Франції кардиналом де Флері. Орлик подав шість меморандумів, де обґрунтовував додаткові місії до Криму [4]. Аргументи Г. Орлика справили на французьких урядовців позитивне враження. Вони надали йому втричі більше коштів, ніж на попередню місію, та королівського листа до кримського хана [3, с. 915-916].

Оцінюючи перші кроки Г. Орлика, як французького дипломата, слід зазначити, що він домогся отримати від хана обіцянку підтримати С. Лещинського та сприяв перемовинам між Каплан-Гіреем і Людовіком XV. Проте, беручи до уваги той факт, що кримський хан був васалом Порту, а остання зволікала розпочинати війну проти Росії, Г. Орлик, вступивши на дипломатичну службу Франції, залишив на першому етапі своєї дипломатичної діяльності кримське питання в стані невирішеності.

Григорій Орлик, гетьманич українського козацтва, протягом 30 років (1729–1759) служив дипломатом при дворі французького короля Людовіка XV. Він продовжував справу свого батька, гетьмана Пилипа Орлика, прагнучи вирішити кримське питання та інкорпорувати український козацький чинник у зовнішню політику Франції. З допомогою Г. Орлика на службу Франції вступили старі мазепинці Федір Мирович та Федір Нахимовський, які підтримали гетьманича у налагодженні військово-політичної співпраці Франції з Кримом та Портою. Саме Григор Орлик, як посланець Французької корони та його сподвижники Мирович і Нахимовський зробили останню спробу залучити до тогочасних проблем, пов'язаних із відновленням української державності, Кримське ханство, у такий спосіб вирішуючи кримсько-козацьку проблему, яка існувала ще з XVI ст. [4, с. 33].

Отже, Григорій Орлик, завдяки своїй діяльності, залишається важливою фігурою в українській історії та політичній думці. Його дипломатична діяльність слугує цінним прикладом для України сьогодення, яка бореться за свою незалежність та суверенітет. Орлик втілює прагнення українців до свободи та самостійності, володів видатними дипломатичними здібностями та прагнув інтегрувати Україну до європейського політичного та культурного простору. Його досвід ведення переговорів, формування союзів та використання всіх доступних дипломатичних інструментів може бути цінним уроком для української дипломатії сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Dmytrychyn I. Grégoire Orlyk: un cosaque ukrainien au service de Louis XV. Paris (L'Hartmann) 2006. 370 p.

2. Борщак І. Великий мазепинець Григор Орлик генерал-поручник Людовика XV-го (1742–1759). Нью-Йорк, 1972. 202 с.
3. Орлик П. Діаріуш подорожній, який в ім'я Троїці найсвятішої, розпочатий в року 1720 місяця жовтня дня 10-го /Упорядн. О. Ковалевська. Том V. Київ: Темпора, 2013. 1012 с.
4. Потульницький Г. Спроби мазепинської еміграції залучити кримське питання до міжнародної політики Французької монархії у першій половині XVIII ст. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвідомчий збірник наукових праць*. Київ: Інститут історії України, 2021. Вип. 30. С. 26–45.
5. Субтельний О. Мазепинці: український сепаратизм на початку XVIII століття. Київ: «Либідь», 1994.

Чертенко Олег,
студент ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – Циватий В.Г., к.і.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка, СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЯПОНІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Японія, як держава в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, набуває в ХХІ столітті політичної впливовості та статусу одного із регіональних лідерів [1; 4; 6, с. 119-131]. Японія, як дієвий актор міжнародних відносин, активізує інституціоналізацію публічної дипломатії та культурної дипломатії, розширює їх дипломатичний інструментарій. Позиція Японії як постійної, стабільної, глобальної та розвиненої країни залишається обґрунтованою та стратегічно визначеною [1; 4; 5, с. 767-778].

Концепт «Публічна дипломатія» і концепт «Культурна дипломатія» набувають усе більшої підтримки з боку держави та популярності в японському суспільстві. По суті, публічна і культурна дипломатія стимулюють громадян інших країн до формування в них сприятливого іміджу держави-промоутера публічної та культурної дипломатії, допомагає їм краще зрозуміти політику і культуру держави. На сьогодні Японія в цьому напрямі має значний напрацьований і апробований на практиці досвід. У певному сенсі, це як пропаганда, але замість того, щоб виступати в якості офіційного зв'язку із громадськістю для конкретної урядової політики, публічна та культурна дипломатія має більш широке значення і «м'яку силу» впливовості [2, с. 6-7].

В японській дипломатії, зв'язки із громадськістю та культурні заходи, як правило, виступають інституціонально споріднено. Публічна дипломатія Японії активно демонструє свою «м'яку силу» («soft power») в Європі. У посольстві Республіки Франція в Токіо, зв'язки з громадськістю та питання культури існують незалежно один від одного, але у постійній взаємодії. Культура займає високе місце

серед дипломатичної діяльності та має чітке міжнародно-політичне спрямування. Японія в цьому контексті керується своїми ментальними підходами та уособлює східну модель держави в публічному світовому та європейському просторах [3].

Японська культура і японська дипломатія набувають популярності в сучасній Європі. Щорічний ярмарок манги та відеоігор успішно презентує себе в середньовічному місті Лукка (Тоскана, регіон Італії). Виставкові та інформаційно-іміджові стенди були заповнені мангами, аніме, іграшками та предметами моди для молодих людей, що дозволило відтворити атмосферу японського фестивалю, наближену до японського світосприйняття та японського менталітету [7].

Співставно за часом, головний фестиваль манги – відомий як «Салон дель Манга» (Salon del Manga) – проводиться і в Барселоні (Королівство Іспанія). Тут, Японія має ще більшу присутність та авторитетність своєї публічної та культурної дипломатії. У передмісті Парижа щорічно відбувається найбільша в Європі виставка японської поп-культури (The Japan Expo), яка охоплює, як правило – понад 200 000 відвідувачів протягом трьох днів [2, с. 6-7; 3].

Це не перший раз коли японська культура стала популярною у Франції, Італії та Іспанії. З другої половини XIX століття до 1920-х років, в Європі, і зокрема у Франції, пройшов період, відомий як «японізм» – відкриття культур малих країн Сходу, до інституціонального виникнення Західноєвропейського модернізму. Японське суспільство, мистецтво та спосіб життя привернуло широкий інтерес у Франції та більшості інших європейських держав. Після проведення Paris Expo в 1867 році, інтерес до Японії зростав, та вже під час Paris Expo 1878 року, Японія отримала ще більшу кількість захоплених прихильників. Це було частиною дипломатичної пропаганди та важливою складовою успішно реалізованого іміджевого проекту Японії з боку уряду Мейдзі [2, с. 6-7; 7; 8].

Але це не відрізняється й від японського буму, який ми бачимо сьогодні – у XXI столітті, що відображається, перш за все – у зростанні інтересу до поп-культури, орієнтованої на молодь. Можна сказати, що це є доказом підвищення статусу Японії в міжнародно-політичному та культурно-креативному світі. Японці повинні пишатися тим, що їхня культура має дипломатичне застосування та політико-дипломатичну впливовість. Крім військової могутності, Японія високо цінується в якості економічної наддержави та провідної високотехнологічної нації. Концепція культурної дипломатії спирається, перш за все, на поширення японської масової культури як стартової позиції для розуміння держави в цілому [1; 2, с. 6-7; 4; 6, с. 119-131].

У 2024 році Японія активно налагоджує інституціональну співпрацю з державами Європейського Союзу у сфері освіти, науки, культури, дипломатії, політики і безпеки. У квітні-травні 2024 року Японія та Франція провели ряд зустрічей і домовилися про початок переговорів щодо нового безпекового пакту.

Прем'єр-міністр Фуміо Кішіда обговорив окремі положення та особливості пакту, відомий як угода про взаємний доступ, під час зустрічі з президентом Франції Еммануелем Макроном у Парижі в четвер – 02 травня 2024 року.

Японія нарощує зусилля зі зміцнення відносин у сфері безпеки з країнами-однодумцями в Індо-Тихоокеанському регіоні, очевидно, з метою посилення стримування проти зростаючої військової напористості Китаю в прилеглих водах. Франція має стратегічні інтереси в регіоні, оскільки має заморські території, такі як Нова Каледонія в південній частині Тихого океану, у той час як Токіо конфліктує з Пекіном через контрольовані Японією острови Сенкаку, на які претендує його сусід, у Східно-Китайському морі.

Японський уряд вже уклав угоди про перемир'я з Австралією і Великою Британією, що сприятиме більш плавному і швидкому розгортанню військ між цими країнами. Крім того, Японія розпочала переговори з Філіппінами про укладення такої угоди. Японія має подібний пакт зі Сполученими Штатами з 1960 року, який називається Угода про статус сил. Оскільки Китай посилює свій військовий вплив у регіоні, Японія і Франція вже підписали окремі угоди про розширення співпраці у сфері безпеки, у тому числі угоду про закупівлю і перехресне обслуговування, яка спрощує процес обміну продовольством, паливом і боєприпасами між їхніми збройними силами [4; 7; 8].

Отже, в умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин актуалізувався практичний інтерес до міжнародно-політичного розвитку Японії, зокрема – до таких аспектів, ефективно діючих політико-дипломатичних моделей – як зовнішня культурна політика Японії, культурна дипломатія Японії та публічна дипломатія Японії.

На сьогодні фактор культури як складової «м'якої сили» у світовій політиці набуває нового звучання, зростає його вплив на загальносвітові соціально-економічні процеси і міждержавні відносини. У зв'язку з цим держави починають приділяти все більшу увагу своїй зовнішній культурній політиці та культурній дипломатії. В умовах глобалізованого світоустрою актуалізуються, і все частіше використовуються в Японії – такі концепти як «зовнішня культурна політика», «культурна дипломатія», «публічна дипломатія» тощо.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Корсунський С.В. Зовнішня політика в епоху трансформацій: як не залишитись на узбіччі історії. Київ, 2020. 256 с.
2. Кулінич М.А. Японці бачать в Україні серйозного партнера. Про спільні культурні коди. *День*. 2012. 01 лютого. № 16 (2012). С. 6–7.
3. Кулінич О. Мій Токіо у свята і будні. Київ: Саміт-книга, 2017. 328 с.
4. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2024. 336 с.

5. Ціватий В.Г. М'яка сила зовнішньої політики Японії («soft power») в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття: інституціональний дискурс. *SCIENCE AND EDUCATION: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS*. Kyoto, Japan, 2020. С. 767-778.

6. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія Японії в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття: інституціональний і діаспоральний дискурси. *Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа*. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 119-131.

7. Warren A.S. Japan House: Tokyo's New Public Diplomacy Push. *The Diplomat*. 2017. 22 July. URL: <https://thediplomat.com/2017/07/japan-house-tokyos-new-public-diplomacy-push/> (дата звернення: 01.05.2024).

8. Watanabe H., Japan's Cultural Diplomacy Future, 20 April 2012. URL: <http://the-diplomat.com/sport-culture/2012/04/20/japans-cultural-diplomacy-future/> (дата звернення: 30.04.2024).

Чумак Владислава,

студентка II курсу спеціальності «Міжнародні відносини,

супільні комунікації та регіональні студії»

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

РОЛЬ ЛІГА НАЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У ХХ столітті світ став свідком ряду трансформацій у політичній, економічній та соціальній сферах. Завершення Першої світової війни створило потребу у нових механізмах для забезпечення міжнародного миру та безпеки. У цьому контексті, Ліга Націй виступила як перша спроба створення універсального міжнародного органу з метою збереження миру та співпраці між націями. Це есе аналізує роль Ліги Націй у міжнародних відносинах ХХ століття, зосереджуючись на її досягненнях, обмеженнях та спадщині.

Ліга Націй була заснована після Першої світової війни у 1919 році з метою уникнення подібних конфліктів у майбутньому. Її головною метою було забезпечення колективної безпеки та співпраці між державами-членами.

Ліга націй – перша універсальна міжнародна міжурядова організація з підтримки миру та безпеки. Головним завданням було боротьба за мир, співробітництво та безпека народів. Найважливіша мета – підтримання миру, збереження повоєнного статусу-кво, виконання умов Версальського миру. Ідея створення Ліги націй належить Великобританії. На Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр. за пропозицією Президента США М. Вільсона питання про створення міжнародної організації, яка мала назавжди покласти кінець війнам, було поставлено на першочерговий розгляд. Питання створення Ліги викликало серйозні суперечки між головними учасниками конференції. На одному з засідань з'ясувалося, що плани створення, викладені від різних делегацій, мають чимало відмінностей і потребують подальшого доопрацювання. Почалась боротьба між Англією, Францією та США щодо проекту статуту [4, с. 109].

У XVIII ст. І. Кант у праці «До вічного миру» запропонував ідею формування федерації, до якої входили б усі держави та народи. Федерація, про яку говорить І. Кант, жодним чином не передбачала обмеження національного суверенітету. Саме поняття міжнародного права, основою і втіленню якого вона мусила слугувати, ґрунтувалось на визнанні такого суверенітету і рівності всіх народів. Єдиною метою такої федерації було запобігання війні і захист прав кожної держави. Ті примусові санкції, які мусили бути в розпорядженні держав, що входили б до її складу, не мали зачіпати їхнього суверенітету. Єдиним з усіх суверенних прав, яким держави мали поступитися, було право на війну [1, с. 449].

Згідно зі Статутом Ліги Націй, обидва головні органи, Рада та Асамблея, мали однакові обов'язки щодо підтримання миру та безпеки. Закріплення абсолютно ідентичних формулювань у статуті щодо їх компетенції, які включали всі питання, пов'язані з міжнародною діяльністю Ліги, стало одним з факторів, які унормували їхню неспроможність у забезпеченні тривалого та ефективного міжнародного миру та безпеки.

Рада, яка спочатку планувалася як спеціалізований орган з цих питань, насправді не мала власної виключної компетенції і, отже, не могла оперативного визначити державу-агресора та вживати ефективні заходи для встановлення миру. Це ускладнювало її здатність приймати рішення швидко та ефективно. Також слід відзначити, що Рада виконувала певні спеціальні функції, такі як формулювання планів зі зменшення озброєнь та спостереження за мандатними системами.

У зв'язку з цим важко погодитися з думкою Р. Хеджеса, який вважав за мудрість авторів Статуту ЛН використання подібного підходу до регулювання відносин між головними органами Ліги та визначення їхніх повноважень.

За кількісним складом Рада мала б складатися з дев'яти членів – п'яти постійних (Головні Союзні та Об'єднанні Держави: Франція, Великобританія, США, Італія, Японія) та чотирьох непостійних, проте, зважаючи на те, що верхня палата (Сенат) Конгресу США не ратифікувала Версальський мирний договір та Статут ЛН як його невід'ємну частину, Рада спочатку складалася з восьми членів – чотирьох постійних та чотирьох непостійних, що обиралися на три роки. Крім того, Статутом ЛН допускалася участь у певних випадках у роботі Ради так званих представників *ad hoc* (п. 5 ст. 4). Крім того, як зазначає В.М. Федоров, на практиці утворилася ще й проміжна категорія – «напівпостійні члени», тобто непостійні члени, які у 2/3 голосів асамблеї повторно обиралися на новий строк у три роки (зокрема, таким правом користувалася Іспанія). Варто відзначити й тенденцію до постійного розширення кількісного складу Ради. Так, у 1922 р. її склад було доведено до 10 членів, у 1926 р. – до 14, у 1933 р. – до 15, у 1934 р. – до 16, що також призводило до зниження оперативності та ефективності прийняття рішень [5, с. 122-123].

В. Вільсон, який у січні 1918 р. представив широкому загалу славнозвісні «Чотирнадцять пунктів», де сформулював саме необхідність створення організації глобального спрямування, яка б несла глобальну відповідальність за попередження війни – Ліги Націй, що уособило інституціоналізацію відданості міжнародної спільноти дипломатичним засобам вирішення конфліктів між країнами. «Чотирнадцять пунктів» були своєрідною декларацією дипломатії нового типу, яка була направлена безпосередньо до міжнародної спільноти. Також до перших восьми пунктів, які В. Вільсон назвав «обов'язковими», увійшли фундаментальні принципи відкритості дипломатії та гласності переговорів, у тому числі мирних, свободи мореплавства, скорочення національних озброєнь, скасування бар'єрів для міжнародної торгівлі, вільне і неупереджене розв'язання колоніальних спорів. За рік, у січні, на засіданні Паризької мирної конференції державами-переможницями у війні було створено комісію на чолі з В. Вільсоном для розробки проекту організації та діяльності Ліги Націй. За декілька днів інтенсивної та плідної роботи комітет підготував документ – Статут Ліги Націй – та опубліковані його як проєкт 14 лютого 1919 р. Після проведення обговорень та внесення корективів змінений текст був ухвалений 28 квітня 1919 р. одностайним рішенням конференції і становив короткий і лаконічний документ з 26 статей [3, с. 7].

Однак насправді держави-члени не сприймали серйозно гарантії безпеки, що були прописані в Статуті, покладаючись у забезпеченні своєї безпеки виключно на свої можливості. Зрештою, національні уряди, за винятком Франції, не збиралися сумлінно виконувати передбачені зобов'язання. Більше того, такі держави як Німеччина, Італія, Японія і ССРСР взагалі не вважали передбачений Версальським мирним договором і Статутом Ліги Націй міжнародний порядок таким, що діятиме тривалий час, розраховуючи змінити його на свою користь. Були й інші причини, які завадили Лізі виправдати очікування, що покладалися на неї. А. К. Чхеїдзе, досліджуючи феномен Ліги Націй, зазначав, що правопорядок передбачає субординацію: є ті, хто здійснює управління, і ті, ким управляють; є вища інстанція, яка здійснює законодавчу діяльність і тлумачить право, і є загальна для всіх учасників хартія прав і обов'язків [2, с. 194-195].

Отже, Ліга Націй не вдалося розробити ефективний механізм колективної безпеки в Європі, який об'єднав би європейські держави для спільного протистояння загрозам миру та відвертання будь-якої агресії. Ідеальним рішенням для забезпечення безпеки в Європі могли б стати регіональні пакти про взаємну допомогу, які гарантували б усім підписантам однакові заходи захисту у випадку нападу агресора. Проте Ліга Націй не була спроможною впровадити такі документи, і внаслідок цього деякі держави змушені були шукати інші шляхи для захисту, наприклад, через ініціативи поза межами Ліги, як це сталося з проєктом "Східного пакту", або шляхом укладення багатосторонніх угод про взаємну допомогу.

Брак реального механізму забезпечення безпеки держав-членів, закріпленого у Статуті Ліги, був підкреслений тим, що звернення до Ради з проханням про захист, як це сталося у січні 1932 року з Китаєм і у вересні 1935 року з Абіссинією, не призвело до виконання членами Ліги своїх зобов'язань згідно зі статтею 10 Статуту.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Hutsova O. S. Role of the League of Nations and the United Nations in resolving of international conflicts. *Juridical scientific and electronic journal*. 2020. No. 2. P. 449–452.
2. Байдін Ю. В. Ліга Націй та її роль у забезпеченні суверенітету і безпеки держав-членів. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 21. С. 190–199.
3. Лісогорова К., Свистун Д. Від Ліги Націй до ООН: історія становлення універсальних міжнародних організацій колективної безпеки. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Т. 1, № 3. С. 5–11.
4. Овчаренко О., Пацяк Д. Проблема створення Ліги націй. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019»*. 2019. № 21. С. 109–111.
5. Шибаніц Д. Діяльність Ліги Націй у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки: історико-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Т. 1, № 24. С. 121–124.

Шара Любов,

к.і.н., доцент

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЄС: ДОПОМОГА УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Євроінтеграційний вектор політичного курсу України поживав міжмуніципальне співробітництво з країнами ЄС. Комунікування, обмін досвідом, транскордонні проєкти неодмінно збагачують кожну зі сторін, урізноманітнюють можливості органів місцевого самоврядування ефективно вирішувати функціональні завдання. Для України особливо цінною стала взаємодія з європейськими партнерами в умовах теперішньої війни. Із перших же днів муніципалітети-побратими активно допомагають українським територіальним громадам, стрімко розширюється географія нових міжмуніципальних угод, систематично надходить поміч самоврядним інституціям, розташованим у прифронтівій зоні, деокупованим, які постраждали через бойові дії та потребують ресурсів для відбудови.

Зручним інструментом для акумулювання інформації про найважливіше у царині міжнародної співпраці стала онлайн-платформа *Cities 4 Cities | United 4 Ukraine*, створена 2022 р. [2]. Опрацювавши матеріали, викладені на її сайті, можемо твердити про таке.

Від початку війни й до нині головними напрямками допомоги країн Європейського Союзу місцевому самоврядуванню України стали, по-перше,

гуманітарні вантажі з продуктами харчування, товарами медичного призначення, засобами гігієни, одягом, дитячими речами, по-друге, – це проєкт Phoenix4UA, який спрямований на підтримку відновлення інфраструктури й розбудови економіки українських громад шляхом надання вживаних транспортних засобів і комунальної техніки. Підтвердженням цього слугують факти отримання підмоги від європейських муніципалітетів самоврядуваннями Роздільної (Одеська область), Новомосковська (Дніпропетровська область), Миколаєва, Білгорода-Дністровського, Павлограда, Марганця, Рівного та багатьма іншими. Гуманітарні конвої рухалися до польського або молдавського кордонів, потому – у пункти цільового призначення, де товари розподіляли між внутрішньо переміщеними особами, мешканцями громад, пунктами гуманітарної допомоги, лікарнями, притулками для бездомних, захисниками [1].

Муніципалітети Німеччини, Польщі, Нідерландів, Швеції надсилали вкрай необхідні генератори, пожежний інвентар, автомобілі для пасажирських перевезень, пожежної охорони, швидкої медичної допомоги. Сумарні показники вартості техніки солідні. Приміром, до жовтня 2023 р. лише зі Швеції доправили майже 40 одиниць на понад 2 млн євро. Заразом Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) надало місту Зіндельфінген 1,25 млн євро безповоротного гранту на закупівлю комунального транспорту для українських міст і містечок до 2023 р. [3].

Іншим, так само вагомим, кейсом транскордонного партнерства ЄС та України в умовах війни є соціальна реабілітація дітей і молоді через культурні освітньо-розважальні табори. Властиво, що європейські колеги структурують програми візитів українських дітлахів заходами для особистісного розвитку (воркшопи, заняття у робочих групах, презентації) та відволікаючими від травматичного досвіду війни (подорожі, відвідини цікавих об'єктів, заняття спортом) [1].

Неоціненним є спонукання місцевим самоврядуванням ЄС до навчання представників територіальних громад України, підвищення їхньої компетентності, зокрема, набуття навичок для європейських трансформацій, відбудови держави, реагування на різноманітні виклики, активізації участі у грантових програмах ЄС і багаторівневному діалозі з його країнами, співпраці на міжнародному рівні. Відбувається це у форматі тренінгів, онлайн-курсів, особистого контактування під час поїздок до європейських партнерів, проведення муніципальних форумів. Скажімо, у червні 2023 р. відбувся шведсько-український муніципальний форум. Потім делегації місцевого врядування Слобожанського (Харківська область), Василькова і Білогородки (Київська область) відвідали Швецію та ознайомилися з практикою утилізації твердих відходів. У січні 2024 р. пройшов онлайн-курс «Міжнародна співпраця для громад», під час якого фахівці безкоштовно навчали тонкощам пошуку європейських міст-побратимів і співпраці з ними, перетворення

гуманітарної підтримки у довгострокове міжмуніципальне партнерство, алгоритм дій для громад, які хочуть почати міжнародне комунікування та іншим аспектам. У квітні поточного року тривав тижневий онлайн-курс «Євроінтеграція для українських муніципалітетів», спрямований, за словами Марти Супрун, експертки з міжнародної співпраці Cities4Cities | United4Ukraine, «на активніше залучення українських громад до європейських програм...» [1].

І, звісно ж, поміч європейського самоврядування простежується у різноманітні пропонуваніх грантових проєктів, реалізуючи які виборна влада зможе реконструювати та відновлювати поруйновану інфраструктуру, модернізувати соціальну сферу, створювати комфортний простір у містах і селах України.

Вищенаведеними фактами не вичерпується допомога муніципалітетів ЄС нашій державі. Цікавими сюжетами для подальшого студіювання даної тематики можуть стати міжмуніципальна взаємодії у сфері запровадження альтернативної енергетики, інтеграції різних груп і національностей у життя громад, покращення роботи органів місцевого самоврядування тощо.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Новини. URL: <https://cities4cities.eu/novyny/>. (дата звернення 26.04.2024).
2. Про нас. URL: <https://cities4cities.eu/pro-nas/>. (дата звернення 24.04.2024).
3. Phoenix4UA. URL: <https://cities4cities.eu/phoenix4ua-ua/>. (дата звернення 25.04.2024).

Шеренок Ірина,

студентка ОР «Магістр» спеціальності Середня освіта (Історія)

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Кудінов Д.В.**, д.і.н., професор*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

УЧАСТЬ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ У ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ДРУГОГО СКЛИКАННЯ

Участь Народного Руху України у виборах до Верховної Ради другого скликання відображала важливий етап у політичній історії України та демократичному розвитку країни. Рух, як осередок громадянської активності, відіграв вирішальну роль у формуванні політичної сцени, зміцненні демократичних цінностей та забезпеченні участі громадян у прийнятті важливих політичних рішень. Вибори до Верховної Ради України другого скликання проведено в 1994 році та були першими, які відбулися після проголошення незалежності України. Ця подія стала важливим кроком у формуванні демократичної системи в країні та встановленні основ правової держави. Рух як провідна демократична партія 1990-х років мав вплив на формування політичної системи та демократичних інститутів в

Україні. Тож визначення стратегій, методів та ідеології Народного руху, які сприяли досягненню поставлених цілей та його участі у виборчому процесі до Верховної Ради України другого скликання і зумовлює мету даної публікації.

7 червня 1993 року на Донбасі почався страйк шахтарів, який був загрозою не тільки для національної стабільності, а й міг призвести до серйозної економічної кризи. Аби не допустити цього, 17 червня Верховна Рада України погодила вимоги страйкарів та призначила провести 26 вересня 1993 року консультативний референдум про довіру президенту і парламенту. Проте після переговорів з тодішнім президентом України Леонідом Кравчуком, попереднє рішення було скасовано. Натомість було оголошено про проведення дострокових парламентських виборів 27 березня 1994 р. та президентських – 26 червня того ж року.

Народний Рух України був одним із ключових політичних гравців того часу, що виступав за демократію, права людини та національну самосвідомість. Лідер та голова НРУ В. Чорновіл під час виборчої кампанії до Верховної Ради України у 1994 році працював на власному виборчому окрузі у м. Тернопіль, де активно проводив агітаційну роботу за обрання кандидатів від партії в різних областях держави. В'ячеслав Максимович також брав участь у зустрічах із виборцями. На цих зібраннях він розкривав засади своєї передвиборчої програми [2, с. 15–16]. У своїй промові Чорновіл підкреслював організованість та дисциплінованість команди рухівців, застерігав народ обирати «незалежних» кандидатів, які не мали чіткої ідеологічної позиції, а також стверджував, що Рух спроможний змінити ситуацію в державі на краще.

На V з'їзді Народного Руху України заступник голови Руху Олександр Лавринович виклав «Передвиборчу платформу Руху й тактику у виборчій кампанії». Вона формувалася протягом тривалого часу та базувалася на Концепції державотворення в Україні й інших документах Руху. [1, с. 231–232]. Передвиборча платформа НРУ називалася «Добробут народу і соціальні гарантії» та мала ключове гасло «Державність, демократія, реформи». Даний документ містив положення щодо першочерговості законодавчого забезпечення у вирішенні питань побудови ефективних, підзвітних народові структур влади, соціального захисту, приватизації, створення умов для розвитку сільського господарства, функціонування приватного сектора, ціноутворення, податкової політики, структурних змін у промисловості, безпеки, забезпечення обслуговування [5, с. 123].

Формування нового складу українського парламенту відбулося на позачергових виборах до Верховної Ради України другого скликання. Ця подія дала стимул для розвитку політичних партій, зокрема нових і вже наявних. Офіційно були зареєстровані кандидати від 28 політичних партій. Це представники лівого, соціал-демократичного, центристського, націонал-демократичного та націонал-радикального напрямів. Народний Рух України представляв

націоналістичний (націонал-демократичний), тобто правий фланг. За інформацією керівників виборчих штабів, представники Руху і його висуванці балотувались майже в усій Україні.

Кількість кандидатів від НРУ становила 4,1% від загального числа претендентів на депутатство (близько 6 тис. осіб). Тобто Рух очікував провести до Верховної Ради таку кількість своїх кандидатів, яка би дозволила утворити парламентську більшість [4, с. 39]. Проте проведені передвиборчі заходи, на жаль, не мали великої ефективності. У результаті, до ВРУ II скликання пройшло 15 політичних партій, зокрема і НРУ, яка дістала 5,15% голосів. Найбільш численною політичною групою у новообраному парламенті, були ліві. Вони утворили три фракції: «Комуністи за народовладдя та соціальну справедливість», «Соціалістична фракція» та «Аграрники України» [3, с. 203–204]. Праві за своєю кількістю значно поступалися лівому флангу та центристському, та все ж були гідними супротивниками у Раді. Варто відзначити, що попри досить скромний результат, серед представників правого флангу лише Народний Рух України мав право створити фракцію на партійній основі за кількістю депутатських місць.

В'ячеслав Чорновіл проаналізував невдачу НРУ на виборах у своїй доповіді «Підсумки та уроки виборів до Верховної Ради України» [5, с. 124]. Він виокремив ряд завдань, спрямованих на підвищення ефективності та професійного рівня управління в русі, поліпшення зв'язку з громадськістю та осучаснення агітаційної роботи. Попри значну меншість рухівських депутатів у Верховній Раді України, В. Чорновіл закінчив доповідь на оптимістичній ноті: «Нам випало важке щастя бути активними учасниками цього великого і складного процесу відродження народу» [1, с. 249].

Факт їхнього проведення позачергових виборів став важливим досягненням для В'ячеслава Чорновола. Адже це було свідчення позитивних змін у владі країни з просуванням України демократичним шляхом. Таким чином, вибори до Верховної Ради України другого скликання, які відбулися у 1994 році, були значним етапом у політичній історії України після проголошення її незалежності. Вони відзначилися активною участю політичних гравців, зокрема Народного Руху України, який був одним із ключових учасників цього періоду. Під керівництвом В'ячеслава Чорновола, НРУ активно працював на різних рівнях, розкриваючи свою передвиборчу програму та закликаючи до дії заради політичних змін на краще. Через ретельно розроблену передвиборчу платформу, прагнув стати ключовим гравцем у парламенті, щоб реалізувати свої цілі та прагнення. Хоча Рух не зміг досягти бажаного результату на виборах, їх проведення все ж стало позитивним кроком у розвитку демократії в Україні, свідчачи про зростання політичної активності та відкритість владних структур. Попри невдачу, В'ячеслав Чорновіл і

його команда виснували з досвіду елекції 1994 року, плануючи покращення стратегій та підвищення ефективності діяльності на майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. Видання перше. Одеса: Астропринт, 1997. 380 с.
2. Даниленко В.М., Деревінський В.Ф. Державницька діяльність В. Чорновола (1990–1999 рр.). *Український історичний журнал*. 2013. №4. С. 8-25
3. Коляструк О.П. Діяльність депутатських груп та фракцій Верховної Ради України другого скликання у 1994-1998 рр. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2006. Вип. 10. С. 202-207
4. Коляструк О.П. Діяльність фракції НРУ у Верховній Раді України: завдання, здобутки, втрати. *Матеріали круглого столу присвяченого 20-ій річниці створення Народного Руху України за перебудову*. Інститут Історії України НАН України. Київ, 2010. С.38-49
5. Побережець Г. С. Внесок В.М. Чорновола у розвиток суспільно-політичної думки та розбудову державності України: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Миколаїв, 2015. 246 с.

Шкумат Іван,

студент IV курсу спеціальності Історія та археологія

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

СЕКСУАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА

Сексуальні злочини були, є і залишаються серйозною проблемою, навіть у цивілізованому світі. На сьогодні, дана тема, на жаль, є досить актуальною для нашої держави. Резонансні зґвалтування, що повторюються з року в рік, деструктивна правова діяльність окремих осіб, як то Миколи Хавронюка, що нормалізував культуру зґвалтування, а також численні сексуальні злочини російських окупантів – все це слугує цьому підтвердженням. Тому тема сексуальних злочинів має бути широко дослідженою, задля досягнення подальших позитивних зрушень як в правовому полі, так і у громадській свідомості.

Новоутворена в наслідок Національно - визвольної війни держава на початках і в подальшому послуговувалась: Литовськими статутами, Саксонським зерцалом, Магдебурзьким правом, тощо. Окремо варто виділити так зване звичаєве право, що було представлене на ряду з іншими діючими законодавствами у країні, якщо не йшли з ними у розріз [4, с. 9-19]. Показовою в цьому контексті є справа над невірною дружиною Настею Цимбалістою та її коханцем Григором, що відбувалася в 1690 році. При розгляді якої, суд посилаючись на Магдебурзьке право, все ж зважив на громадськість, через яке вирок для обох був пом'якшений [7, с. 73-80].

Іншим впливовим чинником того, що є злочин, була ступінь гріховності діяння [5, с. 24]. Так, у кримінальних справах визначеного періоду часто можна зустріти численні посилення на святе письмо й формулювання, що засвідчували важливість релігійних постулатів у праві того часу [2, с. 168].

В Литовських статутах містилась лише стаття про зґвалтування жінок та дівчат. У ній зазначалось, що незалежно від стану та матеріального становища жінки, якщо вона зазнала сексуального насильства і «надала двох або трьох свідків і при цих свідках присягнула б, то такого гвалтівника має бути присуджено до смертної кари» [11, с. 254].

Поступового поширення з другої половини XVII ст. стало набувати Соборне Уложення 1649 року, що являло собою кодекс кримінального та цивільного права Московської держави [9]. У главі 7 статті 30 регламентувалась кримінальна відповідальність військових за зґвалтування населення «за насильство женському полу казнити смертю» [10]. Цілком вірогідно, що посилаючись саме на цю статтю судили драгунів 10-ї роти Київського полку [3, с. 410]. Глава 22 стаття 25 визначала покарання за звідництво: «делати свады». Цей пункт міг стосуватись як посібників у зґвалтуванні, так і сутенерів [10]. Саме за цим положенням 4 листопада 1687 року були засуджені двоє осіб за те, що були помічниками в Степана Короб'їна у зґвалтуванні [1, с. 108].

Керувались також й Військовим Артикулом 1715 року, а саме 20-ою главою. Він доповнював та систематизував як зґвалтування, так й інші злочини сексуального характеру того часу [5, с. 24]. Згідно з ним злочином визнавалось: зоофілія, інцест, статеві зносини між чоловіками, зґвалтування, подружня зрада, багатоженство [10]. Як приклад двох останніх злочинів можна навести справу 1723 року троєженця Левка Іванченка [8, с. 123].

Згодом, широкого застосування стали мати норми, що носили назву: «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. У главі 23 визначалось поняття й покарання: «прелюбодіїв, блудників, гвалтівників жінок і дівчат, мужоложників і скотоложників» [6, с. 74-75].

Отже, за сексуальні злочини в Гетьманщині суворо карали, статева недоторканість і статева свобода, звісно в межах тогочасної релігійної моралі, були важливими складником суспільних взаємин. Ці злочини не підлягали градації за ступенем насильства й не залежала від соціального статусу потерпілого чи кривдника. Проте суд зважав і на місцеві звичаї, що часто пом'якшували вирок. Окреслена тема є маловивченою і має великий потенціал для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Беніцький А. С. Кримінальна відповідальність за причетність до злочину та співучасть у злочині згідно із законодавством Московської держави другої половини XVII століття. *Інформація і право*. 2014. № 1. С. 106–114
2. Вінниченко О. Зґвалтування, вбивство і пограбування, а також перелюб. Історія кримінального злочину, здійсненого під Львовом в 1645 р. *Соціум. Альманах соціальної історії*. 2015. Вип. 11–12. С. 162–181.
3. Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. *ЦДІАК України*. Ф. 51. Оп. 3. Том. 12
4. Гуржій О. І. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII–XVIII ст.): монографія. Київ: Ін-т історії України НАН України, 1994. 47 с.

5. Когут Ю. Р., Парамонова О. С. *Розвиток законодавства про відповідальність за «статеві» злочини на території Наддніпрянської України (XVII–XIX століття). Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави* : збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького 2017. С. 23-27.
6. Кривоший О. П. Материзна. Жінка в правовій культурі українського народу (X - перша половина XVII ст.) : монографія. Запоріжжя : Поліграф, 2001. 96 с.
7. Левицкий, О. И. *Очерки народной жизни в Малороссии во второй половине XVII в.* : монографія. Киев: Киевская старина, 1902. 313 с.
8. Сердюк І. Контрацепція в суспільстві Гетьманщини та її (не)застосування. *Сіверянський літопис*. 2017. № 3. С. 120-126
9. Соборне уложення 1649 року. *Ін-т історії України НАН України* : веб-сайт. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Soborne_ulozhennia_1649 (дата звернення: 27.04.2024).
10. Соборное Уложение 1649 года. *МГУ*: веб сайт. URL: <https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649.htm> (дата звернення: 27.04.2024).
11. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Пацькова. Одеса: Юридична література. 2002. Т. 1. 464 с.

Шнайдер Артем,

*студент II курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

СумДПУ імені А.С. Макаренка

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.**, к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ДОКТРИНА ПРИМАКОВА 1990-Х РР., ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РФ

Доктрина Примакова керує зовнішньою політикою Росії з кінця 1990 років. В 1996 році Євгеній Примаков стає керівником Російського міністерства іноземних справ. Країна в цей час була в стані політичного розпаду, Росія все ще знаходилася в глибокій економічній кризі і сила яку вона могла проявити на міжнародній арені була лиш тінню минулої сили СРСР, США як єдина світова держава не залежно формулювала міжнародний порядок, Наприклад в інтервенції в Кувейт або в Ірак в 1991 році. Також на пострадянському просторі авторитет Росія виглядав не краще. Всього через 8 місяців після приходу на посаду Примакова російська армія відступила з Чечні. Попередник Примакова голова міністерства іноземних справ Андрій Козарев намагався проводити прозахідну зовнішню політику. Прихід до влади Примакова ознаменував кінець політики Козарева і поворот зовнішньої політики Росії.

Доктрина базувалася на таких принципах:

Стратегічна автономія РФ

Підкреслення того, що Росія має переслідувати власні інтереси й повинна мати стратегічну автономію в зовнішній політиці. Тобто РФ необхідно розвивати

партнерства та союзи без підпорядкування будь-якій іншій країні або блоку (натяк на ЄС, НАТО та США) [1].

Зупинка експансії НАТО на схід та прийняття мір по ослабленню США, НАТО, та союзників США не входячих в НАТО

Мультиполярність (багатополярність)

Виступ за провадження багатополярного світового порядку, на противагу однополярному (на чолі із США). Особисто Примаков вважав, що внаслідок складання багатополярної системи відбувається формування інтеграційних об'єднань держав у галузях економічних та політичних угод, що приводить до стабілізації у різних регіонах світу. Спираючись на це твердження, Примаков запропонував ідею стратегічного трикутника Росія-Індія-Китай задля стабілізації ситуації в Євразійському регіоні (можливе ідейне підґрунтя для створення надалі організації БРІКС). Партнерство з Китаєм і Індією, згідно позиції Росії хоч однополярний світ з єдиним глобальним центром сили майже позбавлений ризику глобального конфлікту, але він характеризується великим хаосом та нестабільністю що відображається в більш малих локальних конфліктів, таких як війна в Югославії або вторгнення С. Хусейна в Кувейт. В свою чергу багатополярний світ що вимагає координації дій наддержав, згідно Примакову покладе кінець хаосу та принесе мир на основі консенсусу.

Вплив на пострадянському просторі

Наголос на тому, що Росія відіграє провідну роль у проведенні регіональної інтеграції на теренах колишнього Радянського Союзу (перегукується із минулим пунктом щодо бачення багатополярного світу). З цього випливає також опозиція Росії щодо розширення НАТО та ЄС на країни колишнього СРСР [2]. Забезпечення російського панування на пострадянському просторі і поступове розширення його впливу на райони середньої Азії та близького сходу.

Не основний елемент доктрини - Прагматизм (“виборче партнерство”)

Заклик до проведення раціональної зовнішньої політики, яка заснована на реалістичній оцінці національних інтересів Росії. Щодо відносин із Заходом, відхід від “потакання” до “торгу” та відстоювання власних позицій, за потреби використання односторонніх дій [3].

Можна сказати що в цій доктрині в якомусь ступені Е. Примаков повертався до Віденської системи міжнародних відносин, геополітичної системи що була в Європі після Віденського конгресу 1815 р.

Основним принципом цієї системі була підтримка в Європі балансу сил і запобігання появи європейського гегемона.

Так в другій половині 90-х років була розроблена доктрина Примакова однак Росія була досить слабкою в той час щоб її реалізувати.

Першим сигналом реалізації доктрини стала війна в Грузії цим Росія продемонструвала третій елемент доктрини Примакова, Росія рішуче виступила проти спроб або навіть потенціалу розширення впливу НАТО на схід цим самим реалізувавши два елементи доктрини Примакова.

Також ярким проявом доктрини Примакова була воєнне втручання в Сирії. Сирійська ескапада Росії була класичним використанням доктрини Примакова а реалізації всіх трьох елементів . Це була спроба поставити шах і мат США запобігти одностороннє вирішення конфлікту в Сирії це був перший елемент доктрини и використання того самого прагматизму про який говорив Примаков.

Ведучі свою гру Росія не забула і о другому елементі доктрини Примакова, зближенні з Китаєм і Індією, через швидке розширення контактів з арабськими державами Росія утруднила розвиток Китаю та Індії в цьому регіоні, Однак Росія хотіла не блокувати Китайсько-Індійську експансію в регіоні а тільки збільшити свої власні вигоди від цієї експансії.

Росія також підтримала в Лівії маршала Хафтара це була відповідь на відправку Туреччини солдат та сирійських найманців.

В кінці 2020 року втручання Росії війну Вірменії та Азербайджану ефективно заблокувала пересування армії Азербайджану і не дозволила Азербайджанцем взяти під свій контроль стратегічний Лачинський коридор.

Отже, Москва послідовно і методично виконувала всі елементи доктрини Примакова, але фіаском цієї доктрини було вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року аналогічно вторгненню СРСР в Афганістан.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. PRIMAKOV DOCTRINE AND RUSSIAN FOREIGN POLICY. ISSRA (Institute for Strategic Studies, Research and Analysis National University, Islamabad. URL:<https://ndu.edu.pk/issra/pub/insight/PrimakovDoctrine/PRIMAKOV-DOCTRINE.pdf>.

2. Russia's Return To The World Stage: The Primakov Doctrine – Analysis. Eurasia Review. URL: <https://www.eurasiareview.com/05112019-russias-return-to-the-world-stage-the-primakov-doctrine-analysis/>.

3. Євген Примаков: ліберал, консерватор і прагматик - BBC News Україна. BBC News Україна. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/06/150626_primakov_obituary_

Hontar Anna,

1st year student

Institute of History, Law and International Relations

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

Scientific supervisor - M. M. Chykalova

Cand. of Sciences (Education), Ass. Prof. of Foreign Languages Chair

THE ROLE OF DIPLOMACY IN CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR IN A SINGLE COUNTRY (USING THE EXAMPLE OF UKRAINE)

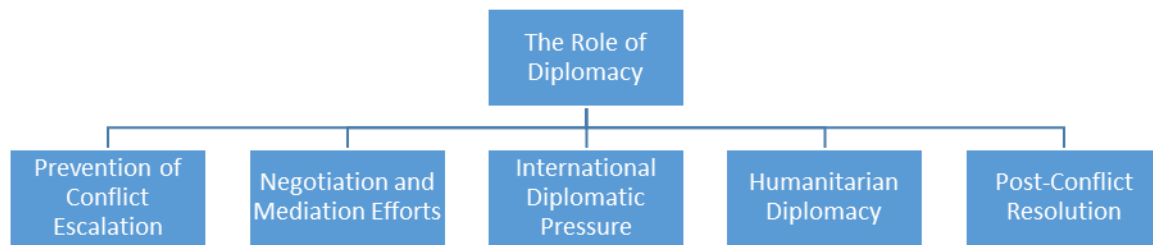
Diplomacy plays an undeniably important role on the global stage, particularly during times of widespread conflict. At its core, diplomacy involves peaceful negotiation and the resolution of disputes between nations and other entities. The ongoing war in Ukraine, which erupted into a full-scale conflict in 2022, has further underscored the critical nature of diplomatic efforts in mitigating the devastating consequences of such conflicts. In this analysis, I explore the historical context of the Ukrainian conflict, evaluate various diplomatic initiatives that have been undertaken, and assess the challenges and constraints that arise in the pursuit of a peaceful resolution.

The war in Ukraine has its roots in the political and economic tensions that emerged following the 2014 Euromaidan demonstrations. These demonstrations were sparked by the Ukrainian government's decision to back out of an association agreement with the European Union, and instead pursue closer ties with Russia. This decision was met with widespread protests from pro-European Ukrainians, who saw it as a betrayal of their country's aspirations for closer integration with the West.

The protests ultimately led to the ousting of Ukraine's President Viktor Yanukovich, and the subsequent installation of a pro-Western government. It, in turn, has resulted in a backlash from pro-Russian Ukrainians, who felt that their interests were being ignored by the new government. These tensions were further inflamed by Russia's annexation of the Crimea, which led to a sense of nationalistic fervour and territorial dispute [1, p. 42-56].

The conflict involves several major actors, including Ukraine, Russia, and a host of global stakeholders such as the United States, European Union, and NATO [2]. The involvement of these stakeholders has further complicated the issue, with geopolitical interests and power dynamics playing a significant role in shaping the course of the conflict. For example, the United States and the European Union have provided economic and military assistance to Ukraine, while Russia has provided support to separatist rebels in Eastern Ukraine.

In order to address the conflict and promote peaceful resolution, various diplomatic measures have been employed. Among them is the use of negotiation and peace talks, such as the Minsk agreements. These efforts aim to facilitate dialogue and compromise between the opposing groups. Additionally, third-party mediation efforts have been utilized, including those by the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). Humanitarian diplomacy and the provision of aid have also been essential in meeting the immediate needs of the civilian population affected by the conflict. Finally, economic sanctions and diplomatic pressure have been utilized as tools to influence the conduct of the involved parties and encourage a peaceful solution. These various measures have all been used in an effort to achieve a peaceful resolution to the conflict (Pic.1).

Picture 1. The Role of Diplomacy in Full-Scale War

Full-scale wars present significant challenges to diplomatic efforts due to a variety of factors. The lack of trust and willingness to compromise among involved parties and the uncompromising positions held by hardline factions and extremist groups on both sides of the conflict make it tough to establish productive communication channels and find peaceful solutions. Geopolitical interests and power dynamics have also hindered successful diplomacy. In some cases, the pursuit of these interests has taken precedence over achieving a peaceful resolution, leading to prolonged conflicts and increased tensions. Moreover, the role of propaganda and information warfare has further complicated the diplomatic landscape, eroding trust and making it difficult to establish a shared understanding of the issues at hand, ultimately hindering diplomatic efforts and contributing to conflict escalation [1]. Therefore, it is crucial to prioritize peaceful negotiations and work towards building trust and understanding among involved parties to resolve conflicts through diplomatic means, without letting geopolitical interests and propaganda hinder the progress towards peace.

In conclusion, diplomacy plays a crucial role in mitigating the consequences of the Ukrainian conflict. Ukrainian diplomats are working hard to secure aid and support for Ukraine piece by piece, highlighting the importance of diplomatic negotiations. Without diplomats, Ukraine would not get the same level of international assistance and support. Despite the challenges posed by the conflict, the international community must continue to prioritize diplomatic efforts towards a peaceful resolution, as it is the only way to ensure a sustainable and peaceful future for Ukraine.

LITERATURE AND SOURCES

1. Bharti, M. S. (2023). Ukrainian and Russian Relations: An Analysis of the Post-Donbas Crisis. *Political and Legal Studies*, 2(3), p. 42–56.
2. Hussain, I., Shah, M. N. H., & Tabiullah. (2023). The Russia-Ukraine war: an analysis of the geopolitical roots and the global dynamics. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*.
3. Rashid, A., Khan, A. Y., & Azim, S. W. (2021). Cyber hegemony and information warfare: a case of Russia. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*.

Наукове видання

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

МАТЕРІАЛИ

XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

14 травня 2024 р., м. Суми

Відповідальний за випуск *В.В. Михтуненко*